

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

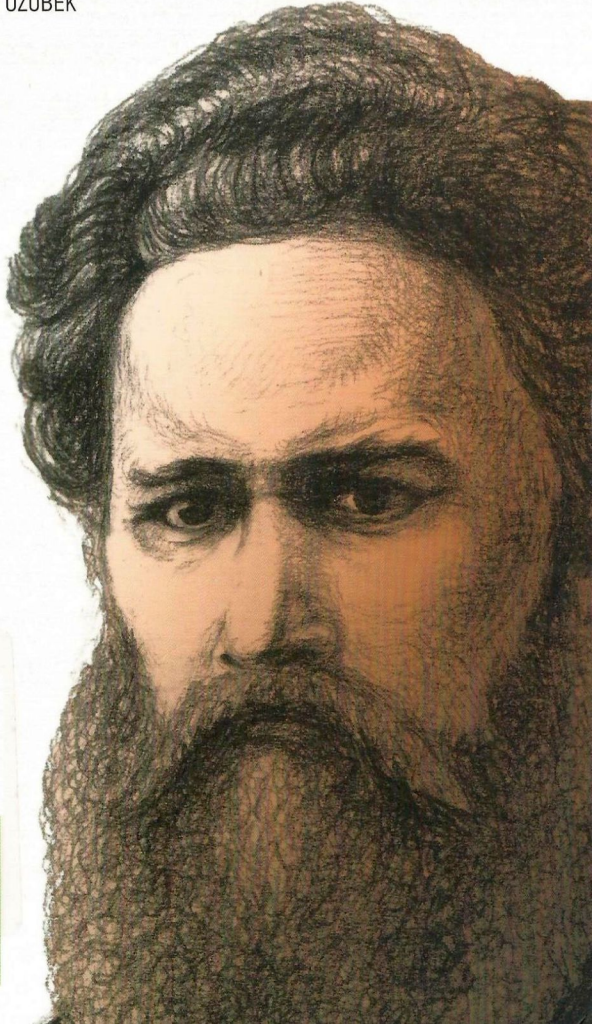
Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

VLADİMİR KOROLENKO

Kör Müzisyen

TÜRKÇESİ LEVENT ÖZÜBEK

EDEBİYAT

KÖR MÜZİSYEN
VLADİMİR KOROLENKO

VakıfBank Kültür Yayınları: 0060

Edebiyat: 018

K R MÜZİSYEN

VLADİMİR KOROLENKO

 zg n Adı:

Слепой музыкант

Türkçesi

Levent Özübek

Genel Yayın Yönetmeni

Dr. Hüseyin Yorulmaz

Yayın Müdürü

Dr. Hasan Aksakal

Tasarım ve Yayın Kimliği

Bülent Erkmen

Kapak Görseli

İrina Adam Erkalı 

Kitap Editörü

Mutlu Dursun

Sayfa Uygulama

Geleng l Erkara

Son Okuma

Hikmet Akyüz

VakıfBank Kültür Yayınları

Büyükdere Caddesi

No: 97 - Kat 4

   li 34394 İstanbul

Telefon: 0 212 354 5730

www.vbky.com.tr – info@vbky.com.tr

Sertifika No: 40141

  Vakıf Pazarlama San. ve Tic. A. ., 2020

ISBN 978-605-7947-66-6

Kitabın Türkçe yayın hakları VakıfBank Kültür Yayınları'na aittir. Tanıtım amacıyla, kaynak göstermek şartıyla yapılacak sınırlı alıntılar dışında, yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir elektronik veya mekanik araçla çoğaltılamaz. Eser sahiplerinin manevi ve mali hakları saklıdır.

Baskı

Ofset Yapımevi

Şair Sokak No: 4,  ağlayan Mahallesi,

34403 Kağthane, İstanbul

Telefon: 0 212 295 86 01

Sertifika No: 45354

1. Baskı: AĞustos 2020

KÖR MÜZİSYEN

VLADİMİR KOROLENKO

TÜRKÇESİ

LEVENT ÖZÜBEK

VLADİMİR GALAKTİONOVİÇ

KOROLENKO

Rus edebiyatının altın çağının son temsilcilerinden biri olan Vladimir Korolenko, 27 Temmuz 1853'te Ukrayna'da doğdu. Ailesi Kossak ve Leh kökenlidir. Turgenyev, Şevçenko ve Nekrasov'un etkisiyle yazı hayatına başladı. Uzun yıllar gazetecilik yapıp yoksul insanlar için yardım faaliyetlerinde çalıştı. Rus narodniklerine ilham veren pek çok teşebbüste önemli roller üstlendi. En önemli eserleri arasında, *Kör Müzisyen*'in yanı sıra, Sibiryadaki sürgün döneminden beslenen *Makar'ın Rüyası*, *Dilsiz, Mırıldanan Orman* gibi birçok kısa hikâye ve novella bulunmaktadır. Korolenko, uzun yıllar muhalefet ettiği çarlık rejiminin yıkıldığını gördükten sonra, 25 Aralık 1921'de vefat etti.

LEVENT ÖZÜBEK

1955 yılında doğdu. 1979'da Hacettepe Üniversitesi İktisat bölümünden mezun oldu. Aynı yıl başlayan çalışma yaşamı özel ticari şirketlerde, çeşitli kademelerde, 2008 yılında emekli olana kadar devam etti. 1985-2000 yılları arasında çalışma yaşamı Moskova'da geçti. Rusçayı bu yıllarda öğrendi. Çocukluktan beri ilgi alanı olan edebiyat ve klasik müzik üzerine amatör olarak birçok çalışma yaptı. 2014-2017 yılları arasında aylık yayınlanan *İktisat ve Toplum* dergisinde üç yıl boyunca kültür yazıları kaleme aldı. Bir Çaykovski biyografisi olan *Tarlakuşu'nun Sarkısı* (2011) ve *Baharımız Sizininki Kadar Kısa* (2011) adlı iki telif kitabının yanında, Özübek'in Ethel Lilian Voynich'ten *Atsineği*, Olga Forş'tan *Saray ve Zindan*, Vera Panova'dan *İleri Bakmak*, yine Panova'dan *Yol Arkadaşları*, Maksim Gorki'den *Lüzumsuz Adamın Hayatı*, Leonid Andreyev'den *Asılan Yedisinin Öyküsü* ve 20. yüzyıl Rus klasiklerinden derlenen *Sovyet Öyküleri 1, 2* gibi çevirileri bulunmaktadır. Özübek'in Dmitri Grigoroviç'in *Balıkçılar* adlı romanının çevirisi de 2019'da VBKY'den çıkmıştır.

1. BÖLÜM

Gecenin ölü sessizliğinde, Güneybatı bölgesinin varlıklı ailelerinden birinde bir bebek dünyaya geldi. Genç anne derin bir bitkinlikle yatıyordu, ama bebeğin ilk hafif sesli, acıklı ağlaması duyulunca, yatağında huzursuz huzursuz kıpırdanmaya başladı. Gözleri tamamen kapalıydı, ama dudakları hareket ediyor, bir şeyler fısıldıyordu. Solgun ve neredeyse bir bebeğinki kadar yumuşak yüz hatları, alışmadığı bir dertten mustarip şımarık bir çocuğunki gibi sabırsız bir acıyla gerildi. Ebe onun usulca bir şeyler fısıldayan dudaklarına kulağını yaklaştırdı.

“Neden? Neden o...” diye soruyordu anne, neredeyse hiç duyulmaz bir sesle.

Ebe anlamadı. Bebek tekrar ağlamaya başlamıştı. Anenin yüzüne acı dolu, ıstıraplı bir ifade yerleşti. Gözlerinden iri yaş damlaları süzüldü.

“Neden? Neden?” diye fısıldıyordu, biraz önceki gibi ölgün bir sesle.

Ebe bu kez söyleneni anladı, sakın bir sesle cevap verdi:

“Bebek neden ağlıyor diye mi soruyorsunuz? Bu hep böyle olur. Endişelenmeyin.”

“Neden böyle... Neden böyle korkutucu?”

Ebe bebeğin ağlamasında sıradışı bir şey farketmemişti. Ve görebiliyordu ki, anne zorlukla kendine gelebilmişti, onun için ne dediğini bile bilmiyordu, yatağın yanından ayrılıp tekrar bebekle meşgul olmaya başladı.

Anne biraz sonra sessizleşti. Sadece arada bir, sözcüklerle ya da hareketlerle kendini belli edemeyen acı dolu bir ruh hali, bir ıstırap, kapalı gözlerinden ona iri yaşlar döktürüyordu. Gözyaşları kalın kirpiklerinin arasından bir bir süzülüp, mermere benzeyen mat yanaklarına akıyordu yavaşça.

Annenin yüreği, dünyaya gözlerini açmış bebekle birlikte gelip, onun beşiğine sokulmuş ve yaşamı boyunca, peşini bırakmayacak korkunç ve acısı hiç dindirilemeyecek korkunç trajediyi sezebiliyor muydu o anda?

Yoksa sadece bir sayıklama mıydı bunlar? Her ne hâl ise, bebek kör doğmuştu.

Bunu önce kimse fark etmedi. Oğlan bebek, tüm yeni doğmuş bebekler gibi boş, belirsiz bir ifadeyle bakıyordu. Yeni hayatın başlangıcı haftalarla sayılmaya başlayana kadar günler hızla geçip gitti. Bebeğin gözleri parladı, o ilk donukluk gitti, gözbebekleri odaklanmış gibiydi. Ama sık ağaçlı yeşil köy bahçesinden, neşeli kuş cıvıltılarıyla, açık pencerenin hemen yanında sallanan yeşil ağaç dallarının çıkardığı hışırtılarla birlikte odaya dolan parlak ışığı takip etmek için başını hiç çevirmiyordu. Artık iyice toparlanmış olan anne, bebeğine endişeyle bakıp, onun yüzünün tuhaf ifadesini ve hiç de bebekçe olmayan ağırlığını, hareketsizliğini fark eden ilk kişi oldu.

“Neden öyle bakıyor? Ah, söyleyin bana! Neden öyle...” diye sürekli soruyor, ürkmüş bir güvercin gibi bakıyor, çevresindekilerin yüzlerinde bir rahatlama arıyordu.

“Ne var ki?” diye soruyordu insanlar, onun endişeli haline kayıtsız kalıyorlardı. “Bu da diğer tüm bebekler gibi işte.”

“Bakın, elleriyle nasıl tuhaf, arıyor...”

“Hareketlerini gördükleriyle bütünleştirmek için o, daha çok küçük,” diye açıklıyordu doktor.

“Ama neden gözleri tek bir noktada sabit kalıyor? Neden hiç çevirmiyor? Yoksa... Yoksa kör mü?”

Bu korkulu tahmin annenin dudaklarından dökülür dökülmez, hiçbir söz onu yatıştırmaya yetmedi artık.

Doktor bebeği kollarına alıp hızla ışığa doğru döndürdü ve gözlerine baktı. Biraz rahatsız olmuş gibiydi. Birkaç önemsiz söz söyleyip, iki gün sonra tekrar uğrayacağını vaat ederek ayrıldı.

Anne yaralı bir kuş gibi titriyordu. Ağlayarak bebeği göğsüne bastırıyordu sürekli. Ama bebeğin gözleri yine donuk ve hareketsiz bakıyordu.

Doktor, söz verdiği gibi, birkaç gün sonra geldi. Yanında oftalmoskop da getirmişti. Bir mum yaktı ve bunu çocuğun gözlerine tuttu, sonra uzaklaştırdı, ardından tekrar yaklaştırdı. Bu denemeyi arka arkaya, gözlerini bebeğin gözbebeklerinden hiç ayırmadan, birçok kez tekrarladı. Ve sonunda mahcup bir bakışla bildirdi:

“Maalesef madam, yanılmamışsınız. Çocuk kör ve tüm tedavi ümitleri boşuna.”

Anne bu açıklamayı tam bir melankoliyle dinledi.

“Bunu ne zamandır biliyordum,” diye cevap verdi yumuşak bir sesle.

Kör bebeğin doğduğu aile kalabalık bir aile değildi. Aile anneden ve bebekten başka, babanın yanı sıra, evdekilerin ve civardaki herkesin “Maksim Dayı” dediği, Bayan Popelskaya’nın tek kardeşi Maksim’den oluşuyordu. Baba toprak sahibiydi ve Güneybatı bölgesindeki tüm toprak sahipleri gibiydi. İyi huylu biriydi, hatta nazik biri denebilirdi. Yanında çalışanlara da iyi davranırdı ve değirmen inşa etmeye, olanları yenilemeye son derece meraklı bir işadamıydı. Bu işler vaktini öyle alırdı ki, kahvaltı ve akşam yemeği saatleriyle, yatma vakti dışında evde sesi nadiren duyulurdu. Eve gelişlerinde hep aynı şeyi söylerdi: “İyi misin kumrum?” Sonra yemeğin başına oturur, yemek bitene kadar da, belki zaman zaman meşe şaftları ya da dişliler hakkında bir şeyler hariç, hiç konuşmazdı. Bu sakın ve iddiasız şahsın, oğlunun karakter ve zihinsel gelişimi üzerinde etkisinin çok az olacağı açıktı.

Ama Maksim Dayı başka bir karakterdi. Burada anlatılanlardan bir on yıl önce, yalnız buralarda değil, Kiev’deki Kontrakt Meydanında da¹ en tehlikeli kabadayılardan biri

1. Kontrakt Meydanı, Kiev’de 18. yüzyılda kurulmuş Uluslararası Fuarın ve ticaret

olduğu bilinirdi. Herkes, saygın bir aileden gelen Bayan Popelskaya'nın (kızlık soyadı Yatsenko'ydu), nasıl böyle korunç bir erkek kardeşi olduğuna şaşardı. Kimse ona nasıl yaklaşılabileceğini, onun nasıl memnun edileceğini bilemezdi. Kendisi gibi varlıklı ailelerden gelen kişilerin nezaketine saygısızlıkla karşılık verir, ama köylülerin, en ılımlı efendilerin bile hemen bir yumrukla karşılık vereceği kabalıklarına veya rahat davranışlarına müsamaha gösterirdi.

Her neyse, sonunda nedendir bilinmez, adamın içinde Avusturyalılara karşı bir düşmanlık uyandı ve çevredeki tüm düzgün insanların içini ferahlatarak kalktı, İtalya'ya gitti. Orada kendisi gibi kavgacı, heretik birinin, civardaki mülk sahiplerinin dehşetle fısıldaştığı gibi, şeytanla işbirliği halinde bulunan, Papaya kafa tutan –Garibaldi'nin– yanına katıldı.

Elbette Maksim böylece huzursuz, şizmatik ruhunu ebediyen kaybetti. Ne var ki, “Kontrakt” belirgin bir huzura kavuştu, birçok hanımın, oğullarının kaderi hakkındaki endişeleri nihayet sonlandı.

Kuşkusuz, Avusturyalılar da Maksim'e öfkeliydi. *Kuryerka* gazetesi –yerel toprak ve mülk sahiplerinin beğendiği geleneksel gazete– verdiği savaş haberlerinde arada bir onun, Garibaldi'nin en gözüpek yandaşlarından biri olduğundan bahsediyordu. Ve bir gün yine o *Kuryerka* gazetesi okuyucularına Maksim'in savaş alanında atıyla birlikte düştüğünü ve lahana gibi doğrandığını duyurdu.

merkezlerinin bulunduğu eski alan –çn.

“Maksim’in sonu kötü oldu,” diye konuşuyordu eski hemşerileri. Onun bu düşüşünü, rahipler nezdinde Aziz Petrus’a yapılan yakarılardan bu dünyada ulaştığı akıbet olarak yorumladılar. Maksim ölmüş kabul edildi.

Ama heyhat! Avusturyalıların keskin kılıçları Maksim’in dizginlenemez ruhunu vücudundan ayıramamıştı. Epeyce hasar görmüş bir bedenle hayatta kaldığı ortaya çıktı. Garibaldi’nin canavarları, değerli yoldaşları Maksim’i vuruşmaların arasından çekip çıkararak, bir hastaneye koymuş. Birkaç yıl sonra da kız kardeşinin evine aniden çıka geldi ve oraya temelli yerleşti.

Vuruşma günleri artık bitmişti. Sağ bacağı tamamen kesilmişti ve bu yüzden ancak koltuk değnekleriyle yürüyebiliyordu. Sol eli de sakat kalmıştı. Sol elini sadece bir sopa gibi kullanabiliyordu. Artık ağırlaşmış, sessizleşmişti, ama yine de zaman zaman onu kızdıracak bir şey olursa, dilini bir zamanlar kullandığı kılıcı gibi keskinleştiriyordu. Artık *Kontrakt*’a da gitmiyordu. Toplum içine nadiren çıkıyordu. Vaktinin çoğunu kitaplığında geçiriyor; içinde baştan başa inançsız şeyler olduğu genel kuşkusu hariç, kimsenin hiç duymadığı, hakkında bir şey bilmediği kitaplar okuyordu. Yazıyordu da; ama kaleminden dökülenler hiçbir zaman *Kuryerka*’da görülmediğinden, yazarlığına pek önem verilmiyordu.

Köy evinde yeni bir canın hayata geldiği ve büyümeye başladığı sırada Maksim Dayının kısa kesilmiş saçlarında gümüş teller görülmeye başlamıştı ve koltuk değneklerinin sürekli baskısı sonucu omuzları yukarıya doğru yükselmiş,

vücudu neredeyse dörtgen şeklini almıştı. Onu iyi tanımayanlar, acayip vücudu, çatık kaşlı somurtkan yüzü ve bu abus yüzdeki çirkin kesik yaraları, koltuk değneklerinin çıkardığı gerilimli takırtı ve tüttürmekten hiç bıkmadığı piposundan çıkıp, etrafını saran yoğun duman yüzünden ondan ürküp çekinirlerdi. Sakat vücudunun içinde sıcak ve nazik bir kalbin atmakta olduğunu yalnız yakınları bilirdi. Bu gür ve kısa saçlı dörtgen kafanın içinde durmaksızın çalışan bir beynin olduğunu sadece onlar tahmin ederdi.

Ama hayatının bu evresinde, zihnini hangi sorunların meşgul ettiğini en yakın arkadaşları bile bilemezdi. En iyi bildikleri sadece Maksim Dayının mavi bir tütün dumanıyla çevrili halde, kalın kaşları sıkıntılı bir ifadeyle çatılmış, gözlerinde ürkek bir bakışla saatlerce kımıldamadan oturduğuydu. O sırada bu kötürüm savaşçı, yaşamın bir savaş olduğunu, içinde kötürümlere yer olmadığını düşünüyordu. Ebediyen saflardan düşmüştü ve artık kendisi furgonda gereksiz bir yükten başka bir şey değildi. Ona kalsa eyerden yere düşen bir şövalyeydi. Orada tozun içinde ezilmiş bir solucan gibi debelenmek korkakça bir şey değil miydi? Kendi varlığının zavallı kalıntıları için zafer kazananın acımasını beklemek korkakça değil miydi?

Maksim Dayı bu yakıcı düşünceleri soğukkanlı bir metanetle düşünüp, lehte aleyhte yönlerini göz önüne alıp irdelerken, evde, yaşamının hemen başında engellenmiş, yeni bir hayat belirmişti işte. İlk başta bebeğe pek dikkat etmemişti, ama çok uzun sürmedi, filozofvâri bir ilgiyle dü-

şünüp taşınmaya başlayınca, bebeğin kaderiyle kendisinin kaderi arasında ilginç bir benzeşme buldu.

“Hımm... Evet,” diye konuştu kendi kendine bir kere sinde, düşünceli bir halle ve gözünün ucuyla bebeğe bakıp, “işte bu küçük şey de engelli; ikimizi bir araya getirseler belki tam bir adam çıkar bizden.”

O andan itibaren gözlerini bebeğin üzerine giderek daha sık çevirmeye başladı.

IV

Çocuk kör doğmuştu. Bu talihsizlik için kimi suçlamalı? Hiç kimseyi! Burada herhangi birinin “günahının” gölgesi olmadığı gibi, bu talihsizliğin tek sebebi, hayatın, çok derinlerde gizlenen anlaşılmaz oyunlarıydı. Kör çocuğa her bakışında, annenin kalbine ince bir sızı doluyordu. Elbette anne olarak oğlunun bu sakatlığı karşısında ve çocuğu bekleyen zor geleceği önceden sezdiği için korkunç ıstırap duyuyordu. Ancak bu duyguların yanı sıra, genç kadın kalbinin derinliklerinde bu talihsizliğin nedeni olarak, ona hayat verenlerin kötü kaderlerinin yattığı duygusunun da acıyla bilincine varıyordu. Bu durum, güzel ama gözleri görmeyen bu küçük varlığı ileride ailenin merkezinde duran ve her türlü kaprisinin çekildiği, şuursuz bir despot yapmak için yeterliydi.

Maksim Dayıyı kızkardeşinin köy evine yerleşmeye mecbur bırakan tuhaf kaderi ve o Avusturyalı kılıçları olmasaydı, talihsizliği yüzünden sonsuz acılar çekmeye ve tüm çevresindekilerce bencilliğe itilmeye yatkın olan bu çocuğun zamanla ne hale geleceği kimseler tarafından bilinemezdi.

Evdeki kör çocuğun varlığı, kötürüm savaşçının sonu gelmez düşüncelerini hiç hissettirmeden, yavaş yavaş es-

kisinden başka bir yöne yöneltti. Yine piposunu tüttürüp saatlerce oturuyordu, ama gözlerindeki donukluk ve derin keder ifadesi şimdi yerini meraklı bir gözlemcinin düşünce- li haline bırakmıştı. Ve Maksim Dayı gözlemledikçe piposu- nu daha sert çekti, kalın kaşlarını daha sık çatmaya başladı. Sonunda bir gün, müdahale etmeye karar verdi.

“Bu çocuk,” dedi, piposundan duman halkaları çıkı- rarak, “benden daha bahtsızmış, doğmasa daha iyiymiş.”

Genç kadın başını eğdi, gözlerinden elindeki işleme- sine üzerine bir gözyaşı damladı.

“Bunu bana hatırlatman çok acımasızca Maksim, ne amacı var bunun?”

“Ben sadece gerçeği söylüyorum,” diye cevap verdi Maksim, “benim bir bacağım, bir kolum yok; ama görüyo- rum. Çocuğun gözü görmüyor ve zamanla kollarını, bacak- larını, tüm yaşama gücünü kaybedecek.”

“Neden öyle olsun?”

“Anlamaya çalış bunu Anna,” dedi Maksim sesini daha nazikleştirerek, “sana karşı acımasız konuşuyorsam, bu sebepsiz değil. Çocuğun çok duyarlı bir yapısı var. O yüzden körlüğüne karşı en azından kısmen diğer yetilerini geliştirmede epeyce şanslı olacak. Ama gelişim de pratik ve egzersiz ister, egzersiz de mecburiyetten kaynaklanır. Bu aptalca ihtimam onun gayret gösterme ihtiyacını orta- dan kaldıracak. Daha dolu bir hayat için gerekli tüm şan- sını öldürecek.”

Anne akıllıydı, bu yüzden çocuğun her mızırdan- masında kendisini hemen onun yanına koşturtan telaşlı

içgüdüyü kısa sürede kendi kendine yenmeyi başardı. Bu konuşmayı takip eden aylar içinde bebek odalar arasında rahatça ve hızla emeklemeyi, etrafında duyduğu her sese dikkat kesilmeyi, uzanabildiği her şeye diğer çocuklarda nadiren görülebilecek kadar hevesli bir ilgiyle dokunmayı süratle öğrendi.

Annesini yürüyüşünden, elbisesinin hışırtısından, kendisinden başka kimsenin ayırt edemeyeceği birçok başka belirti-den tanımayı kısa sürede öğrendi. Bir odada kaç kişi bulursun bulursun veya bunlar ne kadar hareket ederse etsin, çocuk odada şaşmaz bir şekilde anneye gidiyordu. Anne onu hızla kollarına aldığı anda, onu alanın annesi olduğunu hemen anlıyordu. Diğerleri onu kucaklarına aldıklarında, parmaklarını hafifçe yüzlerinde dolaştırıyor ve evin fertlerini, bakıcısını, Maksim Dayıyı, babasını ayırt ediyordu. Ama onu kucağına alan yabancı birisiyse, küçük parmaklarının o kişinin yüzündeki hareketleri yavaşlıyordu. Yabancı yüzün hatlarını parmaklarıyla hafifçe fakat en ince ayrıntısına kadar takip ediyor, o arada kendi yüzünde dikkatli bir ifade belirliyordu, sanki parmak uçlarıyla “görüyordu.”

Önceleri yapı olarak canlı, hareketli bir çocuktü. Ama aylar geçtikçe, körlüğü mizacının üzerindeki etkisini gittikçe artan bir hızla göstermeye başladı. Hareketlerindeki canlılık giderek kayboldu, sakın köşelere çekilme huyu gelişti. Buralarda saatlerce oturuyor, çok az hareket ediyor, yüzü sanki bir şeyler dinliyormuş gibi bir hâl alıyordu. Oda sessiz olup da dikkati değişik seslerle, konuşmalarla dağılmadık-

ça, hep düşünceye dalmış gibi görünüyor, şaşkın ve meraklı bir ifade, hiç çocukça olmayan bir ciddilikle güzel yüzünü gölgeliyordu.

Maksim Dayı haklıydı. Çocuğun duyarlı, zengin ruhsal yapısı yerindeydi. Algı bütünlüğünü ise dokunma ve işitme duyularını hassaslaştırarak –ne dereceye kadar sağlanabilirse– edinmekteydi. Dokunma duyusunun inceliğine herkes hayran kalıyordu. Hatta bazen renkleri bile anlıyor gibiydi. Öyle oluyordu ki, parmaklarıyla araştırırken, parlak renkli bir nesnenin üzerinde fazlaca kalıyor, bunları eline aldığı zaman yüzünde olağandışı bir konsantrasyon oluşuyordu. Ama yine de en güçlü gelişim –zaman bunu giderek daha da belli ediyordu– işitme duyusunda olmuştu.

Kısa sürede her odayı kendi ses özelliklerine göre tanıdı. Evdeki herkesin yürüme tarzını biliyordu. Sakat dayısının sandalyesinin gıcirtısını, saatin tekdüze tik-tak'larını, annesinin dikiş diktiği zaman ipliğin çıkardığı sesi bile biliyordu. Bazen duvar boyunca emekleyip, başka kimsenin duyamayacağı bir hışırtıyı dinlemek için duruyor, sonra elini duvar kâğıdının üzerinde gezinen bir sineğe doğru uzatıyordu. Sinek uçup gittiğinde, bu gizemli kayboluşunu anlayamadığından yüzünde acı dolu bir şaşkınlık belirliyordu. Ama biraz daha büyüyünce, bu kayboluşlar onda şaşkınlık yaratmamaya başladı. Sadece sineğin uçtuğu yöne bakıyordu ve işitme duyusu öyle gelişmişti ki, sineğin kanat çırpışının sesini dahi ayırt edebiliyordu.

Çevresinde pırlıl pırlıl parlayan, hareket eden, ses veren dünya kör çocuğun küçük kafasına daha çok sesler şek-

linde doluyor, algısını öyle şekillendiriyordu. Yüzü sık sık garip bir dinleme ifadesi alıyor, çenesi az bir şey öne doğru çıkıyor, zayıf yanakları geriliyordu. Kaşları dikkat çekecek kadar hareketleniyordu. Ama güzel gözleri hareketsizdi ve bu, yüzüne çocukça bir ciddiyet, acıklı bir ifade veriyordu.

Yaşamının üçüncü kışı sona ermişti. Avluda karlar eriyor, ilkbahar akıntıları şırıldıyordu. Dışarının taze havasını so-lumadan, tüm kışı içeride hastalıkla geçirmiş çocuğun sağ-lığı şimdi yerine gelmeye başlamıştı.

Kepenkler açıldı, bahar odaya iki kat güçlü girdi. Gü-len bahar güneşi aydınlık pencerelere vuruyor, kayınların hâlâ çıplak dalları sallanıyordu. Uzaklardaki siyah toprak-lar yer yer eriyen karın oluşturduğu beyaz lekelerle kaplıy-dı, birçok yerde de çimenler soluk, tatlı bir yeşille belirme-ye başlamıştı. Hava yumuşacıktı, rahatça nefes alınıyordu. Tüm aile fertleri bir tazelenme havasıyla dolmuştu, bahar eve güçlü bir canlılık getirmişti.

İlkbahar kör çocuğa sadece evin içine dolan aceleci sesler getirmişti. İlkbahar sularının yumuşak, ıslak toprak üzerindeki kayalardan yol bulup, birbirinin peşi sıra çağla-masını duyuyordu. Pencerenin dışında kayın ağaçlarının hı-şırtısını, dalların hafifçe vurarak camları tıkırdatmasını din-liyordu. Çatının saçağında asılıp, şafak soğuşunda donan, güneş altında eriyen buz sarkıtlarından akan sonu gelmez su damlalarının ısrarcı, aceleci tıptırtısını dinliyordu. Tüm bu berrak ve şıkırtılı sesler parlak, renk renk çakıl taşları

gibi hızla evin içine girip onun işitme duyusuna çarpıyordu. Bazen de bu yakın seslerin arasına, yükseklerden yere doğru süzülerek uçan turnaların, temiz havada eriyip gider gibi yavaş yavaş sessizliğe gömülen tiz çığlıkları karışıyordu.

Doğanın bu canlanması çocuğun yüzüne sıkıntılı bir şaşkınlık getirdi. Boynunu uzatıp kaşlarını oynatarak doğayı dinledi ve sonra bu anlaşılmaz ses karmaşasından ürkererek kollarını annesine uzatıp, onun göğsüne atıldı.

“Çocuğu neyin rahatsız ettiğini merak eden anne, bunu çevresindekilere soruyordu.

Maksim Dayı çocuğun yüzünü uzun uzun, ciddi ciddi inceledi. Bu tuhaf rahatsızlığa bir açıklama arıyordu. Ama bir şey bulamadı.

“O... anlayamıyor,” dedi anne tedirginlikle, çocuğun yüzündeki acılı soru ve şaşkınlık ifadesini seyrederek.

Gerçekten çocuk ürkmüş, bir şeylerden rahatsız olmuştu. Hem yeni sesleri çözmeye çalışıyor hem de büyürken daha önce duyduğu o eski seslerin aniden yok oluşuna şaşıyor ve onların nereye gittiğini merak ediyordu.

İlkbaharın gelişinin karmaşası dindi. Doğanın işleyişi güneşin sıcak ışığı altında kendi akışına giderek daha çok giriyordu. Hayat sıkıcı gibiydi. Ancak akıp gidişi, valfi açılıp bırakılmış bir lokomotif gibi, giderek hızlanıyordu. Çayırlar yeşile dönmüş, havaya huş tomurcuklarının kokusu dolmuştu.

Çocuğu dışarı, kırlara çıkarmaya, kırlardan yürüyerek yakındaki nehir kenarına götürmeye karar verdiler.

Anne elinden tuttu, yola çıktılar. Maksim Dayı da yanlarında koltuk değnekleriyle yürüyordu. Nehrin yakınında güneş ve rüzgârın toprağı iyice kurutup yeşile döndürdüğü küçük bir tepeye doğru yürüdüler. Burası tepede geniş bir kırsal manzara kuşağıyla çevrelenmişti.

Parlak günde, yürürlerken anne ve Maksim Dayı gözlerini kısmak zorunda kalmıştı. Güneş ışıkları yüzlerini ısıtmıştı, yine de görünmez kanatlarıyla ilkbahar rüzgârı ısının yerine taze bir serinlik getiriyordu. Havada sarhoş edici, mutluluk verici bir şey vardı.

Anne, tuttuğu küçük elin kendi elini birden çekişini hissetti. Fakat ilkbaharın mest edici esintisi anneyi çocuğun kaygılı haline karşı her zamankinden daha az duyarlı yapmıştı. Yüzünü yukarılara, göğe doğru kaldırmış, ilkbaharın

taze havasını derin derin, hevesle içine çekerek yürüyordu. Bir anlığına bile olsa aşağı doğru baksa, çocuktaki tuhaf ifadeyi hemen fark edecekti. Çocuğun açık gözleri doğrudan güneşe dönmüş, dudakları aralanmıştı. Hayret dolu ama boş bir bakışı vardı. Sudan çıkmış küçük bir balık gibi hızlı hızlı soluyordu. Böyle zamanlarda, neredeyse acı çekmeye dönüşen bir kendinden geçme hali, küçücük yüzündeki umutsuz şaşkınlığın yerini sinirsel bir kasılmayla birlikte alır, yüzü bir anlığına aydınlanır, ancak hayret dolu, üzüntülü, korkulu bir merakla kaplı boş bakış tekrar yerine gelirdi. Sadece gözler hareketsiz, görmez ve ifadesiz kalırdı.

Tepeciğe tırmandılar ve üçü de çayırılık zirvede oturdu. Anne rahatlatmak için çocuğu yerden kaldırıncı, çocuk korkuyla annesinin elbisesine yapıştı; sanki ayağı yerden kesilince düşeceğinden korkmuş gibiydi. Ama anne, ilkbaharın güzelliğiyle mest olmuşken çocuğun huzursuzluğunu yine fark etmedi.

Öğlen olmuş, güneş mavi gökyüzünde yavaş yavaş ilerliyordu. Aşağıda geniş, derin nehir, taşkın sularıyla karmış, ilerilere uzanıyordu. Kışın buz tutmuş kabuğunu tümüyle kaldırmıştı ama orada burada hâlâ yüzen son buz parçaları erimeye devam ediyor, suyun parlak yüzeyinde beyaz lekeler olarak sağa sola sürükleniyordu. Su basmış çayır- lar ayna gibi küçük göller oluşturmuştu ve mavi gökkubbede kayan beyaz bulutçuklar bunun üzerine ters olarak yansımış, nehirde sürüklenip giden buz parçalarına benziyordu. Esinti arada bir su birikintilerinde küçük çalkalanmalar meydana getirip, güneş altında parlak yansımalar yapıyordu.

Nehrin ötelerinde uzanıp giden ıslak, buğulu kara topraklar yaydıkları pusla havayı titreştiriyordu ve bu titreşimli havanın gerisinde salaş barakalar bulanık olarak seçiliyordu. Daha da ilerilerde belirsiz bir yeşillikle ormanın çizgisi yer alıyordu. Toprak sanki uzun iç çekişlerle nefes alıyordu ve kokusu kutsal bir tütsü gibi gökyüzüne yükseliyordu.

Çepeçevre doğa, kutsal bayram hazırlıkları yapan büyük, tek bir tapınaktı sanki. Ama kör çocuk için sadece karanlık; engin ve sınırsız bir karanlık vardı. Çevresini saran, şimdiye kadar alışık olmadığı bir endişeyle hareket eden, çınlayan, onu her yönden zorlayan, şimdiye kadar deneyimlemediği yeni izlenimlerle kalbini hızla, acıyla çarptıran bir karanlıktı bu.

Kapının dışına attığı ilk adımla birlikte, sıcak güneşin ışıkları yüzüne vurup narin cildini ısıtınca, çevresindeki tüm varlığın oraya odaklandığını sezmiş gibi, görmeyen gözlerini o yöne çevirdi. Her yöndeki saydam mesafeler, yukarıdaki mavi sema, uzaktaki ufuk çizgisi hakkında hiçbir şey bilmiyordu. Tek hissettiği maddi, yumuşak, okşayıcı bir şeyin yüzüne değdiği ve onu ısıttığıydı. Sonra serin, güneşin sıcaklığından daha hafif başka bir şey o sıcaklığı götürüp yüzüne canlandırıcı bir tazeliğe yayıldı.

İçerideyken odalar arasında serbestçe gezinmeyi öğrenmişti. Oralarda sadece boşluk hissediyordu. Ama burada... Burada üzerine dalga dalga gelip onu saran, mahiyeti anlaşılmaz, kâh yumuşakça dokunan, kâh heyecanlandıran, sarhoş eden bir şeylere tutulmuştu. Güneşin ılık do-

kunuşları hızla bir yere kayboluyor, rüzgârın sesi kulağında çınlıyor, yanaklarını, çenesini, alnını, ensesini sarıyordu; sanki tüm vücudunu kavrayıp onu kör gözlerinin göremediği bir yerlere sürüklemeye çalışıyor, onun bilincini alıyor, zihninde bir unutkanlığa, ruhunda bitkinliğe yol açıyordu. Ve çocuk annesinin eline daha sıkı sarılıyor, o esnada kalbi duracak gibi çarpıyordu.

Onu çimenlere oturttuklarında, önce kendini daha güvende hissetti. Ancak çevresini yadırgama duygusu hâlâ üstündeydi, bu duygu tüm benliğini dolduruyordu, ama şimdi buna rağmen çevresindeki sesleri bir bir ayırt etmeye başlamıştı. Karanlık, yumuşak dalgalar eskisi gibi, yine önüne geçilemez şekilde üstüne geliyordu ve hatta bunlar vücuduna nüfuz ediyor, damarlarında dolaşan kanının atışı bu dalgalarla birlikte artıp azalıyordu. Ama artık yanlarında sesler de getiriyorlardı: Tarlakuşlarının tiz cıvıltısı, yeni yapraklanmış huş ağaçlarının hışırtısı, nehirdeki suyun baygın şıptırtısı geliyordu. Bir kırlangıç hafif kanatlarıyla havada ısıklık çalarak tuhaf daireler çiziyordu. Sinekler sürüler halinde vizlalarak başının etrafında uçuşuyordu. Tüm bunların ötesinde öküzünü harekete geçirmeye çabalayan bir sabancının belli belirsiz, uzun ve yanık seslenişi duyuluyordu.

Fakat çocuk bu sesleri bir bütün olarak algılayamadı, birleştiremedi, uygun bir perspektif içinde ayarlayamadı. Tüm sesler bu görmeyen kafaya ayrı ayrı kendi başlarına doluyordu, bazısı yumuşak ve belli belirsiz, bazısı yüksek sesli, keskin ve sağır edici. Bazen de hepsi bir arada, kavranamaz bir ahenksizlikle, nahoş bir kakofoni şeklinde geliyordu.

Tarlalardan doğru esen rüzgâr kulaklarını çınlatıyordu ve çocuğa öyle geliyordu ki, dalgalar daha hızlı, daha hızlı akıyordu ve bunların gürültüsü, diğer tüm sesleri sanki onlar geçmiş günlerin anılarıymış veya başka bir dünyanın bir yerinden geliyormuş gibi, kısıyordu. Sesler kısıldıkça, çocuğun göğsüne gıdıklayıcı bir gevşeme hissi doluyordu. Yüzü gelen dalgalarla ritmik olarak seğiriyordu. Gözleri kapanıyor, açılıyor, tekrar kapanıyordu, kaşları endişeyle kalkıp iniyordu. Yüz hatları çocuğun içinin soru dolu olduğunu, zihnini ve havsalasını zorladığını gösteriyordu. Henüz yeni duyularla dolmamış, henüz sağlamlaşmamış çocuk bilinci zayıflıyordu. Her taraftan yayılan izlenimlerle ve algılarla yine de başa çıkmaya çalışıyor, mücadele ediyordu. Bunların arasında bir denge kurmaya, birleştirerek bir uyum yaratmaya, böylece onlara egemen olup onları yenmeye çabalıyordu. Ama bu, çocuğun görsel algının yardımından yoksun, ışıksız zihni için çok ağır bir görevdi.

Ve çok canlı, çok gür sesler birbiri ardınca gelmeye, uçmaya, düşmeye devam ediyordu. Çocuğu saran dalgalar giderek ona daha gerilimli geliyordu, çevresindeki gürültülü karanlıktan gelip yine aynı karanlıkta yok oluyor, onları yeni dalgalar, yeni sesler takip ediyordu. Daha hızlı, daha yüksek, gittikçe daha çok acı veren, onu kaldıran, sallayan, uyuşturan... Çocuk hafifçe inleyerek çimenlere düştü, anne ona döndü, telaşla feryat etti. Çocuk çimenlerin üzerinde rengi uçmuş, hareketsiz yatıyordu. Bayılmıştı.

VIII

Maksim Dayı bu olay karşısında büyük bir telaşa kapıldı. Bir süredir fizyoloji, psikoloji ve pedagoji üzerine kitaplar okuyordu ve her zamanki enerjisiyle, bir çocuğun ruhunun gizemleri, yetişmesi ve büyümesi konusunda bilimsel ne varsa öğrenmeye koyuldu. Bu yeni işi onu giderek daha fazla çekmeye başlayacaktı. Sonuç olarak bu savaşçı kalıntısının, yaşam savaşına uymadığı, “furgonda gereksiz bir yük” olduğu, “tozun içinde debelenen ezilmiş bir solucan” olduğu şeklindeki eski tatsız düşünceleri o dörtgen kafadan uçup gitmeye başlamıştı şimdi.

Onların yerine derin bir düşünce hali, hatta arada bir, yaşlı kalbini ısıtan renkli rüyalar gelmişti. Giderek daha iyi farkına varıyordu ki, küçük yeğenini görme duyusundan mahrum bırakan doğa, çocuğa yine de başka şeylerde iyi davranmıştı. Çocuk dış dünyadan duyularına ulaşan tüm algılara dikkat çekici bir duyarlılıkla, canlılıkla karşılık veriyordu. Ve Maksim Dayı onun doğal yetilerini geliştirmesi için, şu kör talihin adaletsizliğini dengelemek için tüm bilgisini ve gayretini kullanmakla, hayat mücadelesindeki savaşçıların saflarında boş bulunan kendi yerini, hiç kimsenin değil ama yalnız kendisinin tayin

edebileceği yeni bir savaşçıyla doldurmakla kendisini görevli sayıyordu.

“Kim bilir,” diye düşünüyordu bu eski Garibaldici, “yalnız mızrakla, kılıçla savaşılmaz; gün gelir, talihin haksızlığına uğramış bu çocuk, başka talihsizlerin, hayatın adaletsizliğine uğramış başka insanların savunmasında ustaca kullanacağı bir silaha sahip olur belki de. O zaman bu savaşçı eskisi kötürüm de boşuna yaşamamış olur.”

1840’lı, 50’li yılların en özgür düşünürleri bile doğanın kader diye bilinen bu “gizemli oyunları” konusundaki batıl inançlara yabancı değildi. Bu nedenle çocuk dikkat çekici bir yeteneği ortaya çıkararak büyürken, Maksim Dayının körlüğün çocuğun bizzat bu “gizemli kader oyunlarının” tezahürlerinden biri olduğuna dair kesin inancı hiç de şaşırtıcı değildi.

“Kader Kurbanı Mazlumlar İçin” – Maksim Dayının yeğeninin mücadele bayrağına yazmak için seçtiği slogan işte buydu.

İlk kez çıkılan o ilkbahar gezintisinden sonra çocuk birkaç gün yatağında hezeyan içinde yattı. Kâh sessiz, hareketsiz yattı, kâh bir şeyler mırıldandı, bir şeyler dinledi ve yüzündeki şaşkın ifade hiç silinmedi.

“Gerçekten, bir şeyler anlamaya çalışıyormuş gibi bakıyor ama anlayamıyor,” diyordu genç anne.

Maksim Dayı düşünceler içinde başını sallıyordu. Çocuğun garip huzursuzluğunun ve arada bir aniden şaşkınlığa uğramasının altında, zihninin üstesinden gelemediği izlenimler bolluğunun yattığını fark etmiş, şimdi iyileşmeye başladığına göre bundan sonra çocuğun bunları aşama aşama, azar azar alması gerektiğine kanaat getirmişti. Önce hasta yattığı odadaki pencere sıkı sıkıya kapalı tutuldu. Sonra pencereyi çocuk biraz toparlayınca arada bir kısa süreliğine açmaya başladılar. Yürümeye başlayınca da anne onu ev içinde dolaştırmaya, sundurmaya çıkarmaya, ardından da bahçede gezdirmeye başladı. Ve ne zaman yüzünde endişeli bir ifade belirse, duyup da anlayamadığı sesin ne olduğunu anne ona anlatıyordu.

“O, çobanın kavalı, ormanın oralardan,” diyordu. “Ardıçkuşunun ötüşü... Serçelerin cıvıltısı arasından duyuy-

luyor. O da leyleğin takırtısı, tekerleğinde duruyor. Geçen gün uzaklardan geldiler, eski yerlerine yuvalandılar.”²

O zaman çocuk başını sallıyor, annesinin elini daha sıkı tutuyor, yüzü şükranla parlıyordu. Dikkatli, anlamlı bir ifadeyle onu dinlemeye devam ediyordu.

2. Ukrayna’da ve Polonya’da eski tekerlekler uzun sııkların veya direklerin üzerine yerleştirilir, leylekler buralara yuva yaparlar –yazarın notu.

Çocuk dikkatini çeken her şeyi sormaya başlamıştı. Duyduğu sesleri çıkaran canlıların ya da nesnelerin ne olduğunu annesi, daha çok da Maksim Dayı anlatıyordu. Annenin anlatıkları daha canlı, daha parlak oluyor, çocuk üzerinde daha büyük bir etki bırakıyordu. Ama bu etkiler zaman zaman çok acı verici oluyordu. Genç kadın ıstırap ve şaşkınlık dolu bir yüzle, isyan ve şikâyet dolu bakışlarla, çocuğuna renkler ve şekiller hakkında fikir vermeye çabalıyordu. Çocuk bunları dinlerken dikkatini zorluyor, kaşları inip kalkıyordu. Hatta alnında hafif kırışıklar belirmeye başlamıştı. Belli ki, çocuğun akli olanaksız bir iş için çalışıyordu, karanlık zihni annesinin söylediklerinin yardımıyla yeni kavramlar yaratmak için boş yere çabalıyordu. Maksim Dayı böyle sahnelerde hep kaşlarını çatıyordu. Annenin gözlerinden yaşlar boşanıp, çocuğunu anlamaya çabalamaktan rengi solmaya başlayınca, bu kez Maksim Dayı devreye giriyor, kardeşini susturuyor, sonra mümkün olduğu ölçüde yer ve ses kavramlarıyla sınırlandırdığı kendi açıklamalarına başlıyordu. Kör çocuğun yüzü o zaman biraz daha sakinleşiyordu.

Tekerleğe tüneyip tembel tembel gagasını takırdatan leylek hakkında konuşuyorlardı: “Nasıl bir şey? Ne kadar büyük?”

Bir şeyin büyüklüğünü sorduğunda, hep yaptığı gibi, kollarını açar, Maksim Dayı da nerede durması gerektiğini söylerdi. Ama bu kez küçük kollarını tamamen ayırdığı halde Maksim Dayı şöyle dedi:

“Hayır. Çok daha fazla. Alıp eve getirsek, yere koysak başı sandalyelerin arkalığını geçirdi.”

“Çok büyükmüş!” diye karşılık verdi çocuk şaşkınlıkla. “Ama ardıçkuşu sadece şu kadar değil mi?” derken avuçlarını birleştirdi.

“Evet, ardıçkuşu öyle. Ama büyük kuşlar hiçbir zaman küçükler gibi güzel şarkı söyleyemez. Ardıçkuşları herkesin onları zevkle dinlemesi için çabalar. Ama leylek, ciddi bir kuştur, öfkeli bir ustanın etrafındaki işçilere baktığı gibi, yuvasında tek ayağı üstünde durup bakar, başkalarının onu duyacağına, sesinin kaba olduğuna aldırmadan hep homurdanır.”

Çocuk bu anlatılana neşeyle güldü, annesinin anlattıklarını dinlerken gösterdiği sıkıntılı zorlama ifadesini bırakmıştı. Ama onu asıl cezbeden annesinin anlattıklarıydı ve soruları olduğu zaman Maksim Dayıya değil, annesine dönüyordu.

2. BÖLÜM

Çocuğun dünyası genişliyordu. Hassas duyma yetisi ona doğa hakkında giderek daha çok şey söylüyordu. Ama engin, nüfuz edilemez karanlık üzerinde kara bir bulut gibi daima asılı duruyor, beynine büyük bir ağırlık yapıyordu. Ne yazık ki, doğduğu günden beri bu durumda olduğundan, çocuk talihsizliğine teslim olup bu ağırlığa alışarak büyüyecekti.

Ama teslim olmadı. Çocuk benliğinde birtakım içgüdüler o karanlık perdeden kurtulmak için sürekli mücadele etti. Daha önce hiç görmemiş olduğu ışığı bilinç altından ara vermeden arayışı, yüzünde giderek daha çok artan izler yaratıyordu. Tanımsız ve eza veren boş bir çabanın ifadesiydi bu.

Yine de tasasız mutluluk anları ve parlak çocukluk zevkleri vardı. Bunlar, duyularına ulaşan güçlü izlenimler ona göremediği dünyadan yeni bilgiler getirdiğinde oluyordu. Doğa muazzam gücüyle kör çocuğa tamamen kapalı kalmamıştı. İşte, bir keresinde onu nehrin yukarısındaki yüksek bir kayalığa çıkardıklarında, suyun usul şıpırtılarını, ayaklarının altından kayıp kayadan aşağı yuvarlanan ufak taşların çıkardığı sesleri annesinin eteklerine sarılmış

dinlerken yüzünde bambaşka bir ifade belirmişti. Ondan sonra derinlik kavramını hep derin bir yarın altındaki hafif su şırıltıları ve kayıp düşen taşların korkulu sesleri olarak tahayyül etti.

Mesafe onun için bir şarkının sesinin hiçliğe doğru giderek azalması gibiydi. İlkbahar gökgürültüleri havada bir gürleyip, son bir öfkeli homurtuyla söndüğünde kör çocuk bu gürültüleri saygılı bir korkuyla dinliyordu. Göğsü kabarıyor ve zihnine semai yüksekliklerin enginliğine dair ihtişamlı bir tahayyül doğuyordu.

Böylece sesler dış dünyadan kendisine doğrudan ulaşan temel algılar oluyordu. Diğer duyularıyla edindiği algılar ancak işitme duyusunun izlenimini tamamlamada yardımcı oluyordu ki, bunlar dünyayla ilgili tüm fikirlerini şekillendirmekteydi.

Bazen günün en sıcak saatinde tüm sesler susmuş, insanların tüm çalışmaları durmuş, doğa o kendine özgü sessizliğe bürünüp, insan yaşamın usul usul akışından başka hiçbir hareket hissetmezken, kör çocuğun yüzü yeni bir karakteristik ifadeyle değişiyordu. Dış sessizliğin etkisi altında, kendinden başka kimsenin duyamadığı ve ruhunun derinliklerinden gelen sesleri dikkatle dinliyormuş gibi görünüyordu. Böyle anlarda insan ona bakarak, onun belirsiz ve müphem bir düşünceyi, usulca terennüm edilen bir şarkı gibi, kalbinde duymaya başladığını düşünürdü.

II

Beş yaşına gelmişti. Zayıf ve çelimsizdi ama evin içinde, odalar arasında mutlak bir özgürlükle yürüyor, hatta koşuyordu. Odadan odaya yürürken nasıl tam gerekli olan yerde döndüğünü, gereksinim duyduğu nesneleri nasıl rahat bir havada aradığını gören bir yabancı onun kör olduğunu fark edemez, onu sadece düşüncelere dalmış tuhaf ve belirsiz bir mesafeye sabit gözlerle bakan bir çocuk zannederdi. Ama evin dışında, işler öyle kolay değildi. Bir sopayla, attığı her adımdan önce yeri hissediyordu. Sopa olmadığı zaman elleri ve dizleri üzerinde emekliyor, o arada önüne ne çıkarsa, parmaklarıyla araştırıyordu.

Sakin bir yaz akşamıydı. Maksim Dayı dışarıda, avludaydı. Baba her zamanki gibi dışarıda, uzaklarda bir yerlerde didiniyordu. Çevrede her şey çok sakindi. Köy uykuya dalacaktı, hizmetkârların, işçilerin konuşmaları perde perde sönüyordu. Çocuk yarım saat önce yatağa yatırılmış, odasında yarı uykulu yatıyordu.

Bir süredir bu sessiz saatle ilgili garip hatıralar doldurmuştu içini. Elbette koyu mavi gökyüzünü göremiyordu. Sallanan ağaçların tepelerinin, lapis taşı gibi lacivert, yıldızlı semayı siyah bir gölgeyle örttüğünü, avlunun çevresindeki yapıların pürüzlü saçaklarını, mavi bir pusun ay ve yıldızların altın rengi ışıklarıyla birlikte yeryüzüne yayıldığını göremiyordu. Fakat günlerdir, ertesi gün niteliğini kendine izah edemediği özel, büyüleyici bir algıyla uykuya dalıyordu.

Uyku hali zihnini durgunlaştırdığında, penceresinin yakınındaki kayınları ilerilerden hışırtısı, köy köpeklerinin uzaktan havlamaları, nehrin ilerlerinden gelen bülbül şakımaları, çayırılıkta otlayan buzağların çingiraklarından çıkan iç burkucu şıkırtılar oğlanın kulaklarında giderek azalıyor, o zaman bunların hepsi yeni bir ahenkle birleşerek pencereden giriyor, yatağının üzerinde uzunca bir süre

dönerek belirsiz ama şaşırtıcı bir hoşlukta bir rüya başlatıyordu. Sabah olduğunda hassas bir ruh haliyle uyanıyor, annesine dönüp hevesle soruyordu:

“Bu neydi? Dün... Neydi o?”

Annesi cevabı bilmiyordu. Düşünüyordu ki, belki de çocuğu rüyalarla sıkılıyordu. Her akşam onu yatağına yatırıyor, özenle kutsuyor, uykuya dalana kadar başucunda bekliyordu. Olağandışı hiçbir şey fark etmiyordu. Ama yine de çocuk ertesi sabah, önceki gece kendisini hoş bir şeyin meşgul ettiğini söylüyordu:

“Çok güzeldi anne, çok güzeldi. Neydi o öyle?”

İşte o akşam, anne çocuğun odasında kalıp bu bilmeceye bir çözüm bulmak ümidiyle, oğlunu izlemeye karar verdi. Yatağının yanında bir sandalyeye oturdu. Ses çıkarmadan öylece oturuyordu. Bir yandan örgüsüne biteviye hareketlerle devam ederken küçük Pyotr’un nefesini bile dinledi. Oğlan kısa sürede uykuya dalmış gibiydi. Ama aniden karanlığın içinden fısıltısı duyuldu:

“Anne, orada mısın?”

“Evet, evet oğlum.”

“Git anne. Senden korkuyor, gelmiyor. Uykuya geçtim ama o gelmiyor.”

Şaşıran anne yarı uykulu çıkan bu dokunaklı fısıltıyı içine dolan garip bir duyguyla dinledi. Çocuk hayallerinden sanki gerçek bir varlıkmiş gibi güvenle bahsediyordu. Genç kadın ayağa kalktı, eğilerek çocuğunu öptükten sonra sessizce dışarı çıktı. Bahçede gezinirken, fark ettirmeden çocuğun yattığı odanın açık penceresinin altına gitmeye karar verdi.

Ve bahçede yürürken gizem onun için bir anda çözül-
dü. Kulağına ahırın oradan bir kavalın yalın ama etkileyici
sesi geldi. Gecenin yumuşak uğultusuna karışıyordu bu ses.
Evet, belli ki bu müzik, gece uykudan hemen önceki o sihir-
li anlarda çocuğa o hoş duyguları yaşıtıyordu.

Genç kadın durdu, bir süre bu Küçük Rusya³ şarkı-
sının hüzünlü melodisini dinledi. Sonra içinde bir ferahla-
mayla döndü, bahçenin karanlık yolundan Maksim Dayı-
nın yanına gitti.

“Ne güzel çalışıyor Yohim,” diye düşündü içinden,
“böyle kaba bir köylüde böylesine hassas duyguları bulmak
ne garip...”

3. Küçük Rusya sözüyle Ukrayna kastediliyor –çn.

IV

Evet, Yohim çok güzel çalıyordu. Sadece kavalı değil, kemanı da çok ustaca çalıyordu ve vaktiyle meyhanedeki Pazar eğlencelerinde hiç kimse onun gibi *Kazaok* veya neşeli bir Polonya *Krakowiak* dansı alamazdı. Orada köşedeki tahta sıraya oturur, kemanını sakalsız çenesinin altına yerleştirebilir, koyun derisi yüksek şapkasını kaygısız bir tarzda arkaya doğru devirirdi. Eğri yayını tellerin üzerinde hareket ettirdike, meyhanedekilerin çoğu yerinde duramazdı. Ona kontrbas alarak eşlik eden tek gözlü yaşlı Yahudi bile son derece heyecanlı bir havaya girerdi. Yaşlı Yankel hantal algısını kemanın ince ve kıvrak sesine uydurmak için onu kıracakmışcasına zorlarken omuzları durmadan kıpırdar, siyah takkesinin içindeki kel başı sağa sola sallanır, küçük gövdesi tümüyle canlı melodinin ritmine uyardı. Eski zamanlardan neşeli bir dans müziğinin ilk sesleriyle birlikte ayaklarını böyle yere vurmaya ve sallamaya her zaman hazır, aynı zamanda dindar kişiler hakkında ne denir ki?

Ama Yohim, komşu efendinin hizmetçisi Marya'ya âşık olunca, neşeli keman melodileri onun için tüm çekiciliğini yitirmişti. Gerçekten bu kıvrak melodiler kızın gönlünü yapmakta pek başarılı olamamıştı. Alman valenin tıraşlı

yüzünü Ukraynalı seyisin bıyıklarına ve müziğine tercih etmişti kız.

Marya bu seçimini yaptıktan sonra Yohim'in kemanı artık meyhanede ya da gençlerin akşam eğlencelerinde duyulmaz oldu. Kemanı ahırın duvarındaki bir kancaya astı, bir daha ilgilenmedi. Hem ihmalden hem rutubetten kemanın telleri birbiri ardına koptuğunda buna da önem vermedi. Teller öyle yüksek sesli ve kederli bir tıngırtıyla koptu ki, atlar bile eğlenceli bir tonda kişnedi ve dönüp, kemanın kalbi kırık sahibine baktı.

Yohim köyden geçen bir Karpat dağcısından kemanının yerine tahtadan bir flüt aldı. Herhalde hissetmişti ki, flütün yumuşak, içli sesi acı kaderine daha çok uyacaktı, onunla, reddedilmiş kalbinin üzüntüsünü daha iyi ifade edecekti. Ama bu dağ flütü beklentisini karşılamadı. Elinden on dağ flütü geçti, onları her yönüyle denedi, kimini kesti, yonttu, kimini suya yatırıp güneş altında kuruttu, rüzgâr her yanından essin diye iple astı. Ama hiçbirisi sonuç vermedi. Ahşap dağ flütleri Hokol'un⁴ kalp acısını ifade edemiyordu.

Şarkı söyler gibi ses vermesi gerekirken ıslık gibi çalıyor, durgun çalması gereken yerde tiz sesle çınıyorlardı. Kısacası Yohim'in ruh haline hiç uymuyorlardı. Sonunda tüm dağcılara öfkелendi, hiçbirinin iyi bir flüt yapamayacağına, kanaat getirip kendi elleriyle güzel bir kaval yapmaya karar verdi.

Birkaç gün boyunca, kaşları çatık vaziyette tarlalarda, bataklıklarda dolaştı. Her söğüt dibine gitti, dallara bakıp

4. Hokollar, Ukraynalı bir etnik gruptur –çn.

kimilerini kesti. Ama hiçbirini işini göreceğe benzemiyordu gerçekten. Kaşları hiç gevşemedi ama araştırmayı da bırakmadı. Sonunda durgun akan bir derenin oraya geldi. Yavaş akan su, yüzeydeki nilüferlerin beyaz fincanlarını hafif hafif sallıyordu. Durgun, koyu derinliğin üzerine doğru gür büyümüş söğütler rüzgârı, esintiyi kesiyordu. Yohim sazları ayırarak dere kenarına geldi, bir süre durup izledi. Ve birden, kim bilir neden, aradığını burada bulacağına dair bir his doğdu içine. Alnının kırışıkları düzeldi, sustalı çakısının kayışını çizmesinin kenarından çözüp çıkardı. Bir süre söğüt dallarına bir şeyler arayan gözlerle baktıktan sonra seçimini yaptı, dik kıyının bir köşesindeki ince bir gövdeye doğru yürüdü. Gövdeyi parmaklarıyla çekip bırakarak esnekçe sallanışını seyretti, yapraklarının hışırtısını dinledi, sonra başını zevkle salladı.

“İşte bu,” dedi memnuniyetle, daha önce kestiği dalları dereye attı.

Kaval mükemmel oldu. Söğüt dalını kuruttuktan sonra içini akkor bir telle yaktı, yan tarafına yuvarlak altı delik açtı. Yedincisini eğik olarak kesti, bir ucunu verev keserek ahşap bir tapa taktı ve dar bir yarık bıraktı. Sonra bir ipe bağlayıp bir hafta asılı bıraktı. Bir hafta boyunca güneş yaktı, rüzgâr soğuttu. Sonra alıp, bıçağıyla dikkatlice yonttu ve bir cam parçasıyla düzelitti, sonra yün bir bez parçasıyla iyice ovaladı. Yukarı kısmını yuvarlak bıraktı, fakat alt kısmını düz yontup, üzerine kavisli bir demir parçasıyla kıvrımlı desenler yaktı. Hepsi bitince üst üste birkaç gam yaptıktan sonra heyecanla başını salladı, flütü yatağı-

nın başucunda bir köşeye sakladı. Günün telaşı içinde ilk denemeyi yapmak istemedi. Ama akşam olunca, ahırdan hoş, hülyalı, ısıltılı, titrek nağmeler gelmeye başladı. Yohim memnundu. Flüt ona benliğinin bir parçası gibi uymuştu. Müziği sıcak, acı çeken kalbinden akıyor gibiydi. Duygularının her kıvrımı, kederinin her tonu sanki flütünden nota nota bu sessiz, dokunaklı akşama doğru yayılıyordu.

Yohim flütüne âşık olmuştu, onunla adeta balayı yaşıyordu. Gündüz işlerini her zamanki gibi görüyordu. Atlara su veriyor, gerektiğinde koşumlarını takıyor, Beyle ya da Maksim’le gidiyordu. Arada bir zalim Marya’nın uzaklarda görülen köyüne bakınca, yüreğine bir ağırlık çöküyordu. Ancak akşam olur olmaz tüm dünyayı unutuyordu, kara kaşlı kızın iç yakıcı hayali bir sis perdesinin ardına girip, sadece harika kavalın hülyalı ezgilerine uyacak kadar görünür kalıyordu.

İşte böyle bir akşam Yohim içi müzikle dolu bir heyecan içinde, ahırdaki yatağına uzanmış, coşkuyla çaldığı müzikle tüm içini döküyordu. Müzisyen sadece o kalpsiz güzeli değil, şimdi kendi varlığını bile unutmuştu ki, birden sıçrayıp kalktı. Müziğin en tatlı yerinde küçük bir elin yüzünü hafifçe sıvazladığını, oradan ellerine ve sonra kavala geçtiğini hissetti. Eller kavalın üstünde durmuş, ürkek bir hevesle onu kavramıştı. Yohim’in hemen yanında canlı bir varlık duruyordu. Onun hızlı, heyecanlı nefesini hissediyordu.

“Tanrı korusun!” diye söylendi nefes nefese, şeytanı defetmek için ve ekledi: “Şeytan mısın, melek misin?”

Ama ahırın aralık duran kapısından sızan ay ışığı ona yanılığını gösterdi. Yatağının yanında Efendinin kör oğlu küçük ellerini hevesle uzatmış, duruyordu.

Bir saat kadar sonra anne, küçük Pyotr'un nasıl uyuduğuna bakmak için odasına girdi. Çocuğun yatağı boştu. Önce çok korktu, ama bir an sonra anne sezgisiyle oğlanın nerede olabileceğini anladı.

Biraz soluklanmak için kavalı bir yana bırakan Yohim, ahırın kapısında Hanımefendiyi görünce çok utandı. Demek ki bir süredir orada durmuş dinliyor, oğluna bakıyordu. Oğlan Yohim'in yatağına oturmuş, kürk paltoya sarınmış ve kesilen müziğin tekrar başlamasını bekliyordu.

Ondan sonra küçük Pyotr her akşam ahıra gitti. Yohim'den gündüzleri çalmasını hiç istemiyordu. Ona göre, demek ki, günlük telaş ve hareketin olduğu saatlerde bu tatlı ezgilere yer olmuyordu. Fakat akşam yaklaşınca çocukta heyecanlı bir sabırsızlık başlıyordu. Çay ve yemek, ancak hevesle beklediği saatin yaklaşmakta olduğunu haber verdiği için önemliydi. Bu müzikal seanslardan nedense hoşlanmayan anne yine de sevgili oğlunun akşam saatlerinde yatağa girmeden önce, ahırda Yohim'in müziğini dinleme zevkini yasaklamadı. Bunlar artık çocuğun yaşamış olduğu en mutlu saatler olmuştu. Anne kıskançlıkla farkına varıyordu ki, bu saatlerin etkisi ertesi gün çocukta gün boyu devam ediyordu. Oğlan annesinin sevip okşamalarına bile kayıtsız kalıyor, annesinin kollarında sarılıyken bile hülyalı bakışları aklının hep Yohim'in müziğinde olduğunu gösteriyordu.

O zaman, daha birkaç yıl önce Kiev'de Bayan Radetski'nin yatılı okulunda güzel sanatlarla birlikte müzik eğitimi de aldığı aklına geldi genç kadının. İşin gerçeği, bu anı kendi başına pek de tatlı değildi; çünkü Alman müzik hocası, yaşı geçmiş kız kurusu olan Fräulein Klapps, çok sıksa, çok yavan ve en önemlisi de çok huysuz biriydi. Bu

olağanüstü haris kadın, öğrencilerin parmaklarını esnetmek için “parmak açma” konusunda çok becerikliydi ve kızların gönlünde yatan müzikal herhangi bir şiir duygusunu hemen katletmekte de fevkalâde başarılıydı. Genç kız bu korkulu duygular içinde Fräulein Klapps’ın değil pedagojik tekniklerine, onun varlığına bile katlanamamıştı. Onun için genç Anna Mihailovna yatılı okuldan ayrıldıktan sonra müzik çalışmayı aklına bile getirmede. Bu eğilimi evlendikten sonra da değişmedi. Ama şimdi, bu basit Ukrayna köylüsünün kavalından çıkan güzel melodiler, ruhunda büyüyen kıskançlık hissiyle birlikte, yavaş yavaş içinde hararetli bir müzik tutkusunu uyandırmaya başlamıştı. Alman kız kurusunun tatsız anıları ise silinmeye başlamıştı. Sonunda Bayan Popelskaya bir gün kocasından kendisine bir piyano satın almasını istedi.

“Nasıl istersen canım, elbette,” diye cevap verdi şaşırان eşi, “müziğe hâlâ böyle düşkün olduğunı bilmiyordum.”

Sipariş aynı gün mektupla verildi. Ama piyanonun şehirden temin edilip getirilmesi en az iki-üç hafta alacaktı.

Kaval ise akşamları melodik çağrılarına devam ediyordu. Çocuk da annesinden izin bile almadan oraya koşuyordu.

Ahırın kendine özgü kokusu, kuru saman ve koşumların keskin ham deri kokusuyla karışuyordu. Atlar samanları sessizce çiğniyor, arada bir teknelerindeki samanı burunlarıyla karıştırdıklarında bir hışırtı çıkıyordu. Kaval bir süreliğine sustuğunda bahçedeki yeşil kayın ağacının yapraklarının hışırtısı akşam sessizliğinde ahıra kadar geliyordu.

Pyotr büyülenmiş gibi oturup ve dinliyordu. Müzisyeni asla bölmüyordu. Ama Yohim kendisi ara verdiğiğinde, sessizlik içinde geçen iki-üç dakika garip, heyecanlı bir sabırsızlığa kapılıyordu. Kavala uzanıyor, titreyen parmaklarıyla dudaklarına götürüyor ama çalmaya nefesi yeterli olmuyordu. İlk çıkardığı sesler titrek, zayıftı. Ama yavaş yavaş çalgıya hâkim olmaya başladı. Yohim onun parmaklarını yerleştiriyor, ona her bir notayı nasıl çıkaracağını anlatıyordu. Küçük elinin parmakları deliklere zor yetişse bile, kısa sürede hangi notanın nasıl çalınacağını öğrendi. Her bir notanın ona göre kendine özgü bir fizyolojisi, kendi karakteristik özelliği vardı. Bu tonların her birinin hangi delikte yaşadığını, onun nasıl çıkarılması gerektiğini biliyordu. Bazen Yohim basit bir ezgi çaldığında, çocuğun parmakları da onunla birlikte hareket ediyordu. Her notanın gamdaki yerine dair net bir algısı vardı artık.

Üç hafta geçti ve sonunda piyano geldi. Pyotr bahçede durmuş, telaşlı işçilerin gelen “müziği” içeri taşıma hazırlıklarını dikkatle dinliyordu. Belli ki çok ağır bir şeydi, çünkü onu arabadan indirmeye çalışırken bir patırtı kopmuş, adamlar piyanoyu kaldırırken derin nefes alıp inlemişti. Şimdi ağır, ölçülü adımlarla eve doğru yürüyorlardı. Ve her adımda üstlerindeki bir şey tuhaf şekilde vızıldıyor, uğulduyor, tıngırıyordu. Sonra bu tuhaf “müziği” oturma odasında yere indirdiler, o zaman sanki birini öfkeyle tehdit ediyormuş gibi yine uyumsuz, tiz ve uğultulu sesler çıkardı.

Tüm bunlar çocukta korkuya yakın bir his yarattı. Onu, bu yeni gelen korkunç şeye yaklaşmaya hiç yöneltmedi. Onun yerine bahçeye çıkarak dolaştı. Orada, bu çalgıyı oturma odasına yerleştirmeye çalışan adamların gürültülerini, şehirden çağrılan akortçunun telleri sıkıp tuşları ayarlarken çıkardığı deneme seslerini dinlemedi. Her şey tamamlandıktan sonra annesi Petya’yı çağırttı.

Şimdi Anna Mihailovna, basit bir köy kavalına karşı kazandığı zaferi kutlamaya hazırdı. Piyano Viyana’dan gelmişti ve meşhur bir ustanın işiydi. Artık Pyotr’un ahırını unutacağından, tüm hazlarını yine annesinde bulacağından

emindi. Gözlerinde neşeli bir gülümseme, Maksim Dayı ile birlikte çekinerek odaya giren oğlunu izliyor, bu yabancı yeni çalgıyı görmek için gelip, odaya girmeye izin isteyen seyis Yohim'e keyifle bakıyordu. Yohim ise kâhkülleri alnından aşağı sarkmış, kapıda utangaç bir halde yere bakıp duruyordu. Maksim Dayı ve çocuk, dinlemek için kanepeye otururken, Anna, elini birden piyanonun tuşlarına dokundurdu.

Bu, Radetski okulunda Fräulein Klapps'ın gözetiminde başarıyla çaldığı bir parçaydı. Parmaklarda kayda değer bir esneklik gerektiren, özellikle yüksek sesli ve zor bir parçaydı. Dinleyicilerin önünde yapılan bitirme sınavında çaldığı bu zor parçayla, Anna Mihailovna kendisine, ama özellikle de hocasına büyük övgü toplamıştı. Kimse kesin olarak bilemezdi ama genç Bayan Yatsenko'nun sessiz Bay Popelski'nin kalbini bu on beş dakikalık kısa parçayla çaldığını düşünenler çoktu. Bugünse aynı parçayı bambaşka bir zafer ümidiyle çalışıyordu: Köylü kavalının cazibesine kapılan oğlunun küçük kalbindeki yerini tekrar kazanmak...

Fakat bu kez ümidi boşa çıktı. Piyano Viyana'dan gelmişti, ama yapısında Ukrayna söğüdü bulunamazdı. Doğru, piyano "güçlü" anlamına gelirdi, değerli bir ahşaptan, iyi tellerle yapılmış, Viyanalı ustanın fevkalâde çalışmasıyla ortaya çıkmıştı. Verdiği ses gamı genişti. Ama kavalın bir üstünlüğü vardı. Çünkü o buralıydı, bu ülkenin topraklarından çıkmıştı.

Yohim onu bıçağıyla kesip, içini kızgın demirle oyana kadar çocuğun sevdiği o derenin kenarında sallanıp duruyordu. O da çocuğun kendisi gibi Ukrayna güneşinin altın-

da ısınmıştı, aynı Ukrayna esintisiyle serinlemişti, Ukraynalı flütçünün keskin gözlerinin yüksek yarda onu keşfettiği güne kadar. Bir de bu yabancı çalgının Ukrayna kavalıyla rekabet etmesi şimdi çok zordu, çünkü o akşamın sakın saatlerinde uyku kör çocuğu teslim alırken, Ukrayna kırlarını çevrelemeye başlamış olan karanlığın gizemli fısıltıları içinden, kayınların uykulu hışırtısı arasından, ona ilk kez o kaval şarkı söylemişti.

Bayan Popelskaya da Yohim'le rekabet edemezdi. Doğru; ince parmakları Yohim'in parmaklarından daha hızlıydı, daha esnekti, çaldığı ezgiler daha zengin, daha renkliydi ve Fräulein Klapps öğrencisine bu zor çalgıyı ustaca çalmayı öğretmek için çok emek vermişti. Ama Yohim'in müziğinde de doğrudan içe işleyen bir şey vardı. Sevmiş, acı çekmişti, bu acıyla doğaya dönmüştü. Doğa ona bu yalın ezgileri, ormanın mırıltısını, bozkır çayırının sessiz fısıltısını öğretmişti. Bu sesler ve eski şarkılar o daha bir bebekken, beşiğinde sallanırken ona bu hülyalı, içten ezgileri öğretmişti.

Evet, bu Viyana piyanosunun Hokol ezgilerini yenmesi zordu. Maksim Dayının koltuk değneklerini yerde taklatması üzerinden bir dakika geçmemişti ki, Anna Mihailovna o yöne dönünce, Pyotr'un tıpkı o ilkbaharda kırlara çıktıklarında çimlerin üzerine bırakıldığı zamanki ifadeyle yüzünün solmuş olduğunu gördü.

Yohim çocuğa acıyarak baktı, Alman çalgısını küçümseyen yüz ifadesiyle bir göz attıktan sonra, çizmelerinden gü-rültü çıkararak, sakar adımlarla oturma odasından çıktı gitti.

VIII

Bu başarısızlık mutsuz anneye gözyaşı, daha çok gözyaşı ve utanç getirdi. O, Popelskaya Hanımefendi, gökgürültüsü gibi alkış toplayan seçkin sosyetik hanım acımasızca yenilsin! Hem de kime? O basit, kaba seyise ve onun aptal kavalına! O başarısız konserden sonra Hokol'un gözlerinde küçümseyen bir bakış gördükçe öfkeden yüzüne kan yürüyordu. Bu iğrenç köylüden tüm kalbiyle nefret ediyordu şimdi.

Yine de çocuğu her akşam ahıra koşuyor, o da penceresini açıp, hırsla dinlemeye koyuluyordu. İlk zamanlar dinlerken küçümseme ve öfke duyuyor, bu aptal cırıltıda gülünç bir taraf bulmaya çalışıyordu. Ama sonra, yavaş yavaş, nasıl oldu kendi de açıklayamazdı, o aptal cırıltı dikkatini çekmeye başladı ve bu efkârlı, hülyalı müziği hevesle dinler oldu. Bazen kendine geliyor, kendisini böyle çeken şeyin, ona bu gizemli cazibeyi verenin ne olduğunu merak ediyordu. Zamanla soru, o akşamların maviliğinde, alacakaranlık saatlerin belirsiz gölgelerinde, o müziğin çevredeki doğayla şaşırtıcı uyumunda cevabını buldu.

“Evet,” diye düşündü kendi kendine, yenilmiş, boyun eğmiş halde, “burada notalarla öğrenilemeyecek, çok özel, gerçek bir duygu... büyüleyici bir şiir var.”

Doğruydu. Bu şiirin sırrı, kadim geçmiş ile doğayı, o geçmişin tanığı olan doğayı, ebediyen yaşayacak, ebediyen konuşacak insan kalbinin doğasına bağlayan harika bağda yatıyordu. İşte Yohim, çizimleri çamurlu, kaba saba adam, içinde o harika ahengi, o gerçek doğa duygusunu taşıyordu. Ve Popelskaya Hanımın efendilik gururu, ahır işçisinin karşısında kırıldı. Onun kaba, üzerine katran kokusu sinmiş giysilerini unuttu, o yumuşak ezgileri çalarken gördüğü nazik ifadeli gri gözlerden, bıyığının altından ortaya çıkan ironik, utangaç gülümsemeden başka bir şey aklında kalmadı. Ama yine de çocuğunun ilgisini kazanma mücadelesinde bu köylüyle aynı arenada, onunla eşit düzeyde kaldığını ve yenildiğini düşünmeden edemediği anlarda kanını yüzüne, alnına yürüten öfke kabarmaları hâlâ oluyordu.

Günler bir bir geçerken, bahçedeki ağaçların hışırtısı hep havaya yayılıyor, gece lacivert gökyüzünde yıldızlar hep yanıp sönüyor, yeryüzüne kara lacivert gölgeler düşüyordu ve günler geçtikçe Yohim'in şarkılarının sıcak hüznü genç kadının kalbine doluyordu. Giderek onun gücüne daha çok teslim oluyor, o yalın, doğal, saf şiirselliğın gizemini anlamayı öğreniyordu.

Evet, köylü Yohim'in gerçek, yaşayan bir duygusu vardı! Peki kendisinde? Onda bu duygudan bir damla yok muydu? O zaman kalbi neden böyle yanıyor, böyle endişeyle atıyor-du? Neden gözyaşlarına mani olamıyordu?

Bu gerçek duygu değil miydi, kör çocuğuna duyduğu yürek yakan sevgi değil miydi? Ama çocuk yine de onun yanından Yohim'e kaçıyor ve Yohim'in ona verebildiği canlı duyguyu kendisinin nasıl verebileceğini hiç bilmiyordu.

Çaldığı müziğin çocuğun yüzüne verdiği o acı dolu ifade her aklına geldiğinde gözlerinden yaşlar boşanıyordu ve bazen boğazına gelen boğucu hıçkırıkları zor tutuyordu.

Zavallı anne! Çocuğunun körlüğüne duyduğu üzüntü onda ebediyen kalacak, giderilemez bir hastalık haline gelmişti. Abartılı, neredeyse marazi hassasiyetine sebep olan şey buydu ve kadının tüm benliğini sarmıştı. Çocuğun acı çektiğine dair her işarette, annenin zavallı, kederli kalbini binlerce görünmez bağla kavrayan bu duyguydu. Ve onu bu Hokol kavalcıyla tuhaf bir rekabete sokup, başka biri için sadece rahatsızlık verici bir durum olabilecek ama onda mübalağalı, insafsız bir ıstıraba sebep olan şey işte buydu.

Geçen zaman onu yatıştıramadı. Ama büsbütün faydasız da olmadı. İçinde aynı ezgi ve şiirsellik duygusunun yükseldiğini giderek daha fazla hissetmeye başladı, Yohim'in çalışı onu giderek daha çok büyüledi. Sonra içinde yeni bir umut canlandı. İçine birden doluveren bir özgüven duygusuyla piyanoya yöneliyor, yüksek sesli melodik tuş vuruşlarıyla flütün sesini boğma niyetiyle kapağı açıyordu. Ama her seferinde içine giren bir korku ve utanç duygusu onu bu girişimden alıkoyuyor, özgüveni çabucak kararsızlığa dönüşüyordu. Oğlunun yüzündeki acı ifadeyi, köylünün küçümseyen bakışını hatırlayınca, loş oturma odasında yanakları utançla yanıyor, elini klavyenin üstünde havada tutarak, korku dolu bir hevesle oynatıyor, ama tuşlara dokunmaya cesaret edemiyordu.

Yine de günler geçtikçe içinde artan bir cesaret duymaya başlamış, çocuk dışarıda gezinirken veya bahçenin uzak bir köşesinde kendi kendine oynarken piyanoya oturmaya başlamıştı. İlk denemeleri onu tatmin etmedi. Elleri kalbinin hissettiği gibi çalamıyordu. Piyanodan gelen sesler ruh halinden büsbütün başka çıkıyordu. Ama giderek ruh durumu kendini daha güçle, daha açıkça belli etmeye başladı. Hokoldan öğrendikleri boşuna değildi ve annenin ateşli sevgisi ve çocuğun kalbini bu kadar büyüleyen şeyin ne olduğunu keskin anlayışı ona denemelerinde hızlı bir ilerleme kazandırdı. Artık parmakları gürültülü, karmaşık parçalar çalmıyordu, klavyeden yumuşak ezgiler, yalın Uk-

rayna *Dumkaları*⁵ yayılıyor, bunlar loş odada ağlayan annenin kalbini yumuşatıyordu.

Ve sonunda, açık bir mücadeleye girme cesareti geldi genç kadına. Akşamları malikânenin oturma odasıyla Yohim'in ahır arasında garip bir yarışma başladı. Saman damlı, loş ahırdan yumuşak ezgiler yayılırken, oturma odasının açık penceresinden, parlak ay ışığı altındaki kayınların yeşillikleri arasından dolgun, pırıltılı piyano akorları onlara doğru gelmeye başladı.

Başta ne oğlan ne de Yohim önyargılı oldukları bu "kurnaz" malikâne müziğine dikkat etti. Yohim durduğunda çocuk sabırsızlıkla kaşlarını çatıp söyleniyordu:

"Haydi çal, çal!"

Birkaç gün geçtikten sonra Yohim'in bu duruşları biraz daha sıklaşmaya başladı. Kavalını bırakıp, gittikçe artan bir ilgiyle, kulağa gelen bu müziği tekrar tekrar dinliyordu. Oğlan da dinlemeye başlamıştı ve artık arkadaşını çalmaya devam etmesi için sıkıştırmıyordu. Yohim sonunda düşünceli bir bakışla Ukraynaca konuştu:

"Bak, ne güzel, ne hoş!"

Ve sonra, bir yandan cankulağıyla dinlerken, oğlanı kollarına alıp bahçeye, oturma odasının açık duran penceresinin yanına götürdü.

Hanımfendinin kendi zevki için çaldığını ve onların dikkatini çekmek istemeyeceğini düşünmüştü. Ne var ki Anna Mihailovna da rakibi olan kavalı dinlemek için arada

5. Dumka, Ukrayna halk havası ve dansı –çn.

bir duruyordu. Ama artık kavalın o kadar sık çalınmadığını fark etti. Zaferini anlayınca kalbi neşeyle çarpmaya başladı.

Bu zaferle birlikte Yohim'e duyduğu öfke tamamen kaybolmuştu. Mutluydu ve bu mutluluğu aslında Yohim'e borçlu olduğunu biliyordu: Çünkü çocuğunu nasıl geri kazanacağını kendisine o öğretmişti. Ve şimdi çocuğuna yeni, zengin algılanımlar verebiliyorsa, her ikisi de, anne ve oğlu, bu ortak öğretmenlerine, bu basit köylü kavalcıya minnettar olmalıydı.

Buz kırılmıştı. Çocuk ertesi gün ürkekçe ama önüne geçemediği bir merakla; kendisine gürültülü, öfkeli bir şey gibi gelen bu yeni kent çalgısının bulunduğu odaya, o günden beri ilk kez cesaret edip girdi. O zaman, dünün bu yeni çalgısının melodileri çocuğun narin kulağına bir hoş geldi ve önyargısı kırıldı. Eski korkusundan kalan bir çekingenlikle piyanoya yaklaştı. Birkaç adım kala durdu, etrafını dinledi. Odada kimse yoktu. Bitişik odada dikiş diken anne şimdi nefesini tutmuş, oturma odasının açık kapısından oğlunu izliyor, onun her hareketine, gergin yüz ifadesindeki her yumuşamaya hayran oluyordu.

Çocuk durduğu yerden elini uzatıp piyanonun cilalı yüzeyine dokundu ama hemen ürkerek elini geri çekti. Ardından bir daha, bir daha denedi. Sonra çalgının her tarafını dikkatle yokladı, yere kadar eğilip piyanonun ayaklarını elledi. Ve nihayet parmakları tuşlara değdi.

Hafif, ikircikli bir nota odanın havasında titreşti. Çocuk bu hoş titreşim annesinin de kulağında sönüp kaybolana dek durup dinledi. Sonra tüm dikkatini vererek başka bir tuşa bastı. Bunun ardından elini klavyenin üzerinden geçirip en tiz sesli tuşun üzerinde durdu. Tüm notaları tek

tek çaldırdı, her birinin titreşimi tamamen söndükten sonra diğerine geçti. Yüzünde sadece yoğun bir ilgi belirtisi değil, hoşlanma ifadesi de vardı. Her bir notadan, sanki bir sanatçı, bileşenlerinden olası melodiyi besteleyecek sesleri hassas duygusuyla algılıyormuş gibi, ayrı bir zevk aldığı anlaşılıyordu.

Fakat her bir notada, titreşiminden başka, kör çocuk bir de ayırt edici bir özellik buluyor gibiydi. Parmağı tiz seslerden neşeli, parlak bir notanın üzerine vurduğunda yüzü yeni bir heyecanla canlanıyor, havaya karışan ses titreşiminin bu göksel yolculuğunu takip ediyormuş gibi yukarı doğru dönüyordu. Pes bir tuşa bastığında başını yere doğru eğiyor, bu derin titreşimi yakalamaya çalışıyordu. Öyle ki, bu ağır nota sanki yere doğru yuvarlanıyor, yuvarlanıyor, evin en uzak köşelerinde kayboluyordu.

Maksim Dayı tüm bu müzikal denemelere belirgin bir hoş-görüyle bakmıştı. Ama garipti ki, çocukta açıkça ortaya çıkan eğilim engelli adamda kararsız duygular da uyandırdı. Bir taraftan müziğe olan tutkulusu, çocuğun doğasında var olan bariz yeteneğine işaret ediyor, bu yüzden de kısmen geleceğini belirliyordu. Ama diğer taraftan eski savaşçının kalbine belli belirsiz bir hayal kırıklığı duygusu ekleniyordu.

“Kuşkusuz,” diye düşünüyordu, “müzik de kitlelerin kalbine sahip olma olanağı veren büyük bir güç. Yüzlerce sosyetik kadın, iyi giyimli kibar beyler, müziğini dinlemek için kör müzisyenin çevresinde toplanacak. O, onlara çeşit çeşit valsler, noktürnler çalacak (doğrusunu söylemek gerekirse Maksim Dayının müzik bilgisi ‘vals’ ve ‘noktürn’ün ötesine pek geçemezdi), kadınlar da oyalı mendilleriyle gözyaşlarını kurulayacak... Ah, şeytan götürsün! İstedğim bu değildi ama ne yaparsın! Bırak kör çocuk nede başarılı olacaksa onu yapsın. Ama müzik olacaksa, en azından şarkı olsun. Şarkı kulağı anlamsız tırmalayan şeyden daha derine iner. Bir şeyler anlatır, bir düşünce verir, kalpleri cesaretlendirir.”

* * *

“Hey, Yohim!” diye seslendi bir akşam Maksim, Pyotr ahıra gittikten sonra o da arkasından gelmişti, “şu senin kavalı hemen bırakamaz mısın sen? Kırıldaki, tarlalardaki çoban çocuklar için iyi de, sen yetişkin adamsın. Bu aptal Marya seni budalaya çevirmiş yahu.... Tuh, utan! Kız sana arkasını döndü gitti, sen hâlâ kafanı toplayamadın. Kafeste ki bildircin gibi ötüp duruyorsun.”

Hoşnutsuz Beyin bu uzun dırdırını dinleyen Yohim, sebepsiz öfkeye karşı karanlığın içinde sırttı. Tüm bu rahatsız edici nutuktan sadece çoban çocuklar sözüne karşı hafif bir kırgınlık hissetmişti Yohim.

“Öyle demeyin Maksim Bey,” diye cevap verdi, “tüm Ukrayna’da arasanız böyle bir kaval bulamazsınız. Çoban çocuklar! Hepsi ıslık çalarlar böyle bir kaval... Dinleyin, bakın.”

Tüm delikleri parmaklarıyla kapattıktan sonra oktavdan dolgun, pürüzsüz iki nota çaldı zevkle. Maksim yere tükürdü.

“Tuh, Tanrı affetsin, tüm aklını kaçırmış bu! Bana ne senin kavalından ha? Hepsi bir işte, kavallar, kadınlar, senin şu aptal Marya... İyi bir şarkı söylesen iyi ederdin! Şöyle eski güzel şarkılardan... O zaman bir anlamı olacak bu işin.”

Tam bir Ukraynalı olan Maksim Yatsenko, köylülerle ve malikâne hizmetlileriyle ilişkilerinde yalın, mütevazıydı. Onlara hep bağırırdı, bu doğru, ancak hiç incitmeden. Bu yüzden insanlar ona saygılı davranırdı. Ama bu özgürceydi, gerçektir.

“Şarkı mı?” diye cevap verdi Yohim. “Peki... Neden olmasın? Eskiden söyledim zaten. Kimseden de kötü de-

ğildim yani. Ama köylü şarkılarıydı onlar. Siz de bunlardan hoşlanmazsınız beyim.”

Bu son sözü üstü kapalı bir alayla söylemişti.

“Boş konuşma,” diye söylendi Maksim, “iyi bir şarkı senin şu kavalınla karşılaştırılmaz bile! İyi söylenirse elbet-te... Haydi Petro, dinleyelim bakalım, Yohim bize bir şarkı söylesin. Bakalım anlayacak mısın küçüğüm?”

“Köylü şarkısı mı?” diye sordu oğlan, “Ben anlıyorum o konuşmaları.”

Maksim Dayı iç geçirdi. Romantik bir tabiatı vardı. O eski şanlı Kazak zamanlarını özliyordu.

“Bunlar köylü şarkısı değil küçüğüm, özgür, sağlam insanların şarkısı. Annenin ataları söylerdi, Dinyeper bozkırında, Tuna’da, Karadeniz kıyılarında. Neyse, bunları bir gün anlayacaksın. Şimdi –burada sesi ciddileşti– benim en-dişem başka bir şey.”

Gerçekten, onun korkusu başka bir şeydeydi. Destan şarkılarında geçen canlı manzaraların kalbe dolması için görsel algı olması gerekir, çocuğun görmeyen zihni belki de bu ulusal şiirin lisanını özümseyemeyecek, diye düşünüyordu. Ama Maksim’in unuttuğu bir şey vardı. *Boyanlar*, Ukraynalı *kobzarlar*, *banduristler*, çoğu kör değil miydi?⁶ Gerçekten, körlükleri onları sadaka toplamak için ellerine bir lir ya da bandura almak zorunda bırakırdı. Ama bu gezgin şarkıcıların hepsi, öyle sadaka için boğuk sesle şarkı söyleyen dilencilerden değildi. Bunların çoğu da görme duyuları-

6. Boyan, Kobzar, Bandurist, ortaçağ gezgin şarkıcıları –çn.

nı olgun yaşlarında kaybetmiş kişiler değildi. Körlük görür nür dünyayı aşamaz bir perdenin arkasına gizler, beynin üzerine şüphesiz ağır bir baskıyla engel olarak düşer, onun çalışmasını engeller, iç karartır. Ama yine de kalıtsal faktörlerle, görmeden başka duyularla edinilen algılarla, beyin karanlığa rağmen kendine canlı bir dünya yaratır. Bu gölgeli bir dünyadır, belki melankolik, hüznü, yine de belli belirsiz bir şiirsellikten yoksun değildir.

XII

Maksim ve Pyotr bir saman yığınının üzerine yerleşmişti. Yohim de peykesine uzanmıştı ki, bu onun mizacına en uygun pozisyondu. Bir anlık düşünceden sonra söylemeye başladı. Seçimi ya şansına ya da hassas bir içgüdüyle, çok isabetliydi:

*Ah, dağın oralarda,
Olgun başakları tırpanlıyor kadınlar...*

Bu güzel halk şarkısının hakkıyla söylendiğini bir kere bile olsun duyan biri onun tarihi anıların hüznüyle yoğrulmuş kadim ezgisini bir daha asla unutmazdı. Bu şarkıda öyle büyük olaylar, kan dökme, savaş ve kahramanlık efsaneleri yoktu. Kazak delikanlısına sevgilisinin vedası da yoktu. Başka topraklara gözüpek akınlar, mavi denizlere, Tuna kıyılarına seferler de yoktu. Ukraynalının hafızasında bir anda canlanıveren bir hayalden, tarihin hüznünlü geçmişine dair bir rüya parçasının resminden başka bir şey yoktu bu şarkıda. Günlük yaşamın griliğinin ortasında, yok olmuş geçmişin anılarıyla bir nefes gibi esen belirsiz, puslu, garip bir hüznün olarak aniden çıkmıştı karşılarına. Şimdi yok olmuştu, evet! Ama iz bırakmadan değil! Kazak kahramanla-

rının kemiklerinin gömülü olduğu, gece yarısı üzerlerinde garip ışık pırıltılarının uçuştuduğu ve derin uğultuların duyulduğu yüksek mezar höyüklerinde bu geçmiş hâlâ yaşar. Efsanelerde yaşar, gittikçe susan bu şarkılarda yaşar:

*Ah, dağın oralarda,
Olgun başakları tırpanlıyor kadınlar...
Ve aşağılarda, yeşil tepenin eteklerinde,
Kazaklar atla geziyorlar,
Kazaklar atla geziyorlar...*

Yeşil tepelerde buğday hasadı yapılırken, Kazak birlikleri atlarla geçer...

Maksim Yatsenko hüzünlü şarkıyı dinliyordu. Ezgi, şarkının içeriğiyle şaşırtıcı bir uyumla birleşmiş, Maksim'in gözünün önüne günbatımının esrarlı parıltısıyla aydınlanan canlı bir manzara getirmişti. Tepelik yerdeki sakin tarlalarda tırpancılarının yere doğru eğilmiş, sessiz suretleri ve aşağılarda, onlar da sessiz, süvariler dizi dizi bütünleşip, vadide toplanan akşam gölgeleriyle birleşiyor.

*Doroşenko en ön safta,
Öncülük ediyor Kazak askerlerine,
Cesaretle, iyilikle...*

Ve şarkının uzayıp giden notaları tınlayıp, titreşip uzakta ölüyordu; mazide kalan tarihin hep yeni kalan figürleri karanlığın içinde bir daha, bir daha tınlamak üzere...

Oğlanın yüzü, şarkıyı dinlerken hüzünlü ve düşünceliydi. Şarkı tepelik yerde buğday hasadını anlatırken, hayal gücü Pyotr'u o bildiği uçurumun tepesine taşıdı. Orayı tanımıştı, çünkü aşağıdaki nehrin dalgalarının kayalara çarpışındaki hafif şakırtıyı tanıyordu. Hasadın ne olduğunu zaten biliyordu. Orak ve tırpanların başakları keserken çıkardığı hışırtılı sesi duymuştu.

Ama şarkı tepenin eteklerinden geçenleri anlatmaya başladığı zaman kör çocuğun hayal gücü onu hemen yüksekliklerden ovaya taşıdı.

Orakların sesi azaldı. Ama çocuk hasatçıların hâlâ orada, tepede olduğunu biliyordu. Onlar hâlâ oradaydı, ama Pyotr onların sesini duyamıyordu. Çünkü yukarılardaydılar. Uçurumun altındaki kayınların uğultusunu duyduğu yer kadar yukarıdaydılar. Ama şimdi burada, nehrin yanında, at toynaklarının yeri döverken çıkardığı yoğun sesler duyuluyordu. Çok, çok at vardı, toynak vuruşları birleşerek kasvetli bir uğultu yapıyordu. Bunlar atlarla giden Kazaklardı.

Kazakları da biliyordu. Arada bir malikâneye ziyarete gelen yaşlı Hvedko'ya herkes "Eski Kazak" diyordu. Hvedko

çoğu zaman Pyotr'u dizlerine oturtur, titrek elleriyle saçını okşardı. Ve çocuk herkese yaptığı gibi, onu tanımak için ellerini yüzünde gezdirdiğinde hassas parmakları derin kırışıklıklar, uzun sarkık bıyıklar, yaşlılık gözyaşlarıyla ıslanmış çökük yanaklar bulurdu. İşte şimdi şarkıyı dinlerken, tepenin eteklerinde tahayyül ettiği Kazak Hvedko'ydu. Atlarını süren, kambur ve yaşlı, sarkık bıyıklı Hvedko gibi Kazaklar... Sessiz, şekilsiz gölgelerde karanlığın içinde giderler, Hvedko gibi, bir şey için ağlarlar çünkü belki de Yohim'in şarkısının hüznü, uzun ezgileri tepenin, ovanın üzerinde asılı duruyordu, bu yürüyüşte "umursamaz Kazak delikanlısı" savaşın güçlüğüne genç eşine tercih etmiş, onu terk etmişti.

Körlüğüne rağmen hassas yapısının, şarkının şiirsel imgelemine gayet güzel yanıt verebildiğini anlaması için çocuğa bir bakış atması yetmişti Maksim'e.

3. BÖLÜM

Maksim Dayının öngördüğü eğitim programına göre, kör çocuk mümkün mertebe kendi çabaları doğrultusunda serbest bırakılmış, bu serbestlik gayet iyi sonuçlar vermişti. Ev içinde yardıma muhtaç durumda olduğunu hiçbir zaman hissetmiyordu. Etrafta özgüvenle geziniyor, odasını düzenli tutuyor, elbiseleri ve oyuncakları derli toplu duruyordu. Bunun yanı sıra, Maksim Dayı elinden geldiğince fiziksel gayrete de dikkat etti. Çocuğun düzenli bir çalışma sistemi vardı. Altı yaşındayken dayısı ona küçük ve uysal bir at hediye etti. Annesi başta çocuğun buna binebileceğini hayal bile etmiyordu. Kardeşinin fikrini tam bir delilik olarak nitelendi. Ama kötürüm adam tüm ağırlığını ortaya koydu ve iki-üç ay içinde çocuk ata gayet güzel binmeye başladı. Dayı ona sadece keskin dönüşlerde yol gösteriyordu.

Böylelikle çocuğun körlüğü fiziki gelişimine engel olmadı, karakter gelişimineyse etkisi en aza inmiş oldu. Çocuk, yaşına göre uzun boylu ve ince yapılydı. Yüzü biraz solgun, narin ve fakat etkileyiciydi. Siyah saçları bu solgunluğu daha da belirginleştiriyordu. Siyah, iri gözleri neredeyse tamamen hareketsizdi ve yüzüne garip bir ifade veriyordu ki bunu insanlar bir bakışta fark ediyor, hayret ediyordu.

Alnında boydan boya uzanan incecik kırışıklık, başını hep biraz ileri doğru eğik tutma alışkanlığı, güzel yüzünü bazen bulutlandıran hüznü görünüşü; bunlar hep körlüğünün dışa vuran etkileriydi. Bildiği yerlerde hareketleri serbest ve özgüvenliydi. Ama yine de doğal canlılığında bir kısıtlılık olduğu ve bunun zaman zaman ortaya çıkan oldukça keskin sinirsel dürtülerle arttığı kolayca görülebiliyordu.

II

Duyuma algısı kör çocuğun hayatının en belirleyici özelliği oldu, zihinsel çalışmanın merkezi haline geldi. Şarkıları hep hatırlıyordu, çünkü bu şarkıların ezgileri onu büyülüyordu ve içerikleri bu hüznü veya neşeli ya da hülyalı müzikle renkleniyordu. Çevresindeki doğal sesleri eskisinden çok daha dikkatle dinliyordu. Ve hep dinlemiş olduğu yerel motifleri kendi duyularıyla kaynaştırıp, kendisini zaman zaman doğaçlama müziklerle ifade edebiliyordu ki, bu doğaçlamaların ne kadarı tamamen kendisine aitti, ne kadarı çok iyi bildiği halk şarkılarından; bunu ayırt etmesi zordu. Kendisi bile, müziğinde tamamen bütünleşmiş bu iki unsurun ağırlığını ayırt edemezdi. Annesi ona piyano çalmayı öğretiyordu ve o, her dersin üstesinden süratle gelmeyi beceriyordu, ama Yohim'in kavalına olan bağlılığını kaybetmemişti. Piyano daha zengin, daha dolgun, daha güçlüydü. Ne var ki piyano eve bağlıydı. Kaval ise her yere taşınabilirdi, böylelikle pastoral sesi steplerin yumuşak uğultusuyla tam olarak birleşebilirdi. Pyotr zihnine dolan belli belirsiz yeni düşünceleri kendisine neyin getirdiğini hiç bilemiyordu. Bu, uzaklardan gelen bir rüzgâr mıydı, yoksa kendi çaldığı müzikler miydi?

Müziğe olan bu tutkusu, zihni gelişiminin merkezi durumuna gelmişti. Hayatına bir ilgi, bir değişiklik katıyordu. Maksim Dayı ülkesinin tarihini ona bu yolla, seslerle örülü olarak anlatma avantajını kullanıyordu. Pyotr ilgisini çeken bir şarkıyla, onun kahramanlarını, öyküsünü ve bu vesileyle ülkesinin tarihini öğreniyordu. Bu onda edebiyata karşı bir ilgi de başlattı.

Dokuz yaşındayken Maksim Dayıyla ilk derslere başladı. Maksim Dayı kör çocuğu eğitmek için özel bir yöntem geliştirdi, çocuk da bu derslerden zevk almaya başladı. Dersler çocuğun yaşamına, müziğin belirsiz duygularını dengeleyip, netlik ve açıklık kazandıran yeni bir boyut kattı.

* * *

Çocuğun günleri böylece doldu. Yeni bilgi deneyimlerinin eksikliğinden şikâyet etmek artık olanaksızdı. Artık yaşamı, herhangi bir başka çocuğun yaşamının olabileceği kadar doluydu. Körlüğünün farkında bile değil gibiydi.

Yine de doğasında bulunan, fakat çocukça olmayan garip bir melankoli sıklıkla yüzeye vuruyordu. Maksim Dayı bunu hiç oyun arkadaşının olmayışına bağlıyordu ve bu ihtiyacı ne şekilde telâfi edebileceğini düşünüyordu.

Köyden akran çocuklar onunla oynamaları için malikâneye davet edildi. Ama onlar da utangaç ve çekingendi. Bu çevreye alışık değillerdi ve Pyotr'un körlüğü onları huzursuz etmişti. Kendi aralarında kümeleniyor, ürkekçe birbirlerine fısıldaşıyor ve cesaretlerini topladıkları zaman kör

çocuğu tuhaf bakışlarla seyrediyorlardı. Kapının önünde, bahçede ya da ilerilerde, tarlalarda kendilerini daha rahat hissedip oynamaya başlıyorlardı; ama Pyotr hep oyunun biraz dışında kalıyor, bu neşeli gürültüleri sadece buruk bir özlemle dinliyordu.

Bazen Yohim çocukları çevresine toplayıp onlara öyküler, eğlenceli fıkralar anlatıyordu. Köylü çocuklar acımasız cadılar ve şeytan hakkında hep duymuş oldukları aptal öyküleri anlatıyor, zaman bu konuşmalarla, gülüşmelerle geçiyordu. Pyotr ise anlatılanları daima büyük bir dikkat ve ilgiyle dinliyor, ama nadiren gülümsüyordu. Anlaşılan, konuşmanın mizahı kendisine yeterince ulaşamıyordu ve bu elbette sebepsiz değildi, çünkü o eğlenceli fıkraları, öyküleri anlatırken Yohim'in gözlerindeki muzip parıltıyı, onun yüzünü kırıştırarak gülümsediğini veya uzun, sarkık bıyıklarının seğırdiğini göremiyordu.

III

Anlattığımız zamanlardan kısa bir süre önce, civardaki komşu küçük gayrimenkulde bir mülkiyet değişikliği olmuştu.⁷

Sığırların dolaştığı bir arazi parçası yüzünden sessiz Bay Popelski'yle bile davalık olan önceki sorunlu komşunun yerini daha yaşlı bir çift olan Bay Yaskulski ve eşi almıştı. Yaşlarının toplamı yüzü geçen bu yaşlı çift daha birkaç yıl önce evlenmişti. Bay Yaskulski kendine bir gayrimenkul alacak parayı biriktirmek için uzun zaman başkalarının yanında kâhya olarak, zor koşullarda çalışmıştı. Eşi Agneška ise uzun yıllar boyunca, elinden geldiği kadar hizmette bulunarak, saygıdeğer Kontes Potetskaya'nın yanında, mutlu bir günün beklentisiyle yaşamıştı. Mutlu gün nihayet gelip çattığında, kilisenin mihrabının önüne el ele dururken görülüyordu ki, damadın saçının ve bıyığının yarısı ağarmış, gelinin utangaç yüzüyle gümüş rengi saç bukleleriyle çevrelenmişti.

7. Güneybatı bölgesinde genellikle uygulanan kiralama sistemine göre, kiracı (veya söylendiği gibi malik) bir ölçüde gayrimenkulün yöneticisidir. Sahibine belli bir ödeme yapar, böylece orada ne yapacaksa, ücreti ödenmiş olur. Yapacağı şey de kendi yeteneğine ve girişimine kalmıştır –yazarın notu.

Ama bu ağarmışlık, evlilik saadetlerine bir zarar vermedi; nitekim bu gecikmiş aşkları tek bir kız çocuğuyla meyve verdi. Kız, kör çocukla aynı yaşıyordu. Bir köşesinde yaşlılık yıllarını geçirmek için edindikleri ev, belli hukuki şartlara bağlı olsa da kendilerininindi ve yaşları ilerlemekte olan çift burada sakin, huzurlu bir yaşamı, sanki başkalarının yanında çalışmış oldukları o zorlu yaşantılarını şimdi ödüllendirmek için kurmuştu. İlk girişimleri o kadar iyi gitmemişti, ancak nispeten daha küçük olan bu evle bu işi tekrar denemek zorunda kalmış, bu sefer kendilerine göre istedikleri bir yaşamı kolayca kurmuşlardı. Sarmaşıklerle çevrelenmiş ikonların ve bir söğüt dalıyla bir türbe mumunun⁸ bulunduğu köşede, Bayan Yaskulskaya, kocasının ve yardım istemek için gelen köylülerin çeşitli rahatsızlıklarını tedavi etmek amacıyla, çantalar içinde çeşitli otlar ve kökler saklardı. Bu otlar evin içine öylesine garip bir esans yayardı ki, bu koku her ziyaretçinin hafızasında yer etmiş olan bu temiz, tertipli ve huzurlu evin ve burada günümüzde alışılmadık bir sessizlikle yaşayan bu iki yaşlı insanın hatıralarıyla ayrılmaz bir bağ oluşturunurdu.

Burada, bu yaşlı çiftle birlikte tek çocukları, uzun sarı saçlı, mavi gözlü küçük kızları yaşıyordu. Karşılaştığı herkesi ilk bakışta şaşkına döndüren sıradışı vakara sahip küçük bir varlıktı bu kız. Sanki ana-babasının geç kalmış sevdasının verdiği şimdiki dinginlik ona geçmiş, yüzüne

8. Türbe mumu, fırtınalı havalarda veya birinin ölümü sırasında yakılıyor –yazarın notu.

Çocuksu olmayan bir itidal ifadesi vermiş, hareketlerindeki zarif sukûnet, mavi gözlerinin derinliklerinden hiç eksik olmayan düşünceli bir hâl adeta karakterine yansımıştı. Kız, yabancılar karşısında hiçbir zaman ürkek veya utangaç değildi, başka çocuklarla kaynaşıyordu, onların oyunlarına istekle katılıyordu. Yine de her zaman, üzerinde sanki bu tür eğlencelere ihtiyacı yokmuş gibi naif bir tenezzül etmeme havası da oluyordu. Gerçekten de kendi başına gayet mutlu görünüyor, tarlalara çiçek toplamaya gidiyor ya da bebeğiyle konuşuyordu. Bunları öyle bir ağırbaşlı havayla yapıyordu ki, hep bir çocuk gibi değil de, küçük bir kadınmış gibi görünüyordu.

Bir keresinde küçük Petrocuk nehrin yukarısında bir tepediğin üzerinde tek başınaydı. O sırada güneş batıyordu ve havada bir sessizlik vardı. Köyden nehir kıyısına inen sürülerin uzaktan gelen böğürmelerinden başka bir ses duyulmuyordu. Çocuk flüt çalmayı bırakıp çimlere uzanmış, kendini yaz akşamının tatlı uyuşukluğuna bırakmıştı. Bu sessizlik hafif ayak sesleriyle birden bozulduğu zaman neredeyse uyuyacak hâldeydi. Tekrar canlanıp, yaklaşan sesi dinlemek için dirseklerinin üzerinde hoşnutsuzlukla doğruldu. Ayak sesleri tümseğin hemen kenarında durdu. Bu yürüme tarzı ona yabancıydı.

“Hey, çocuk!” diye seslendi bir kız, “biraz önce burada kaval çalan kimdi, biliyor musun?”

Kör çocuk rahatsız edilmekten hoşlanmamıştı. Onun için soruyu özellikle nahoş bir ses tonuyla cevapladı:

“O benim.”

Aşağıdaki kızdan bir şaşkınlık nidası yükseldi.

“Harikaydı,” dedi kız, belirgin bir hayranlıkla.

Pyotr cevap vermedi. Ama davetsiz misafir de oradan ayrılmadı. Pyotr onun orada ayakta durmaya devam ettiğini anlayınca üsteledi:

“Neden gitmiyorsun?”

“Neden gitmemi istiyorsun?” diye cevap verdi kız. Berrak ses tonunda şimdi samimi bir merak vardı. Sakin ses, oğlanın kulaklarına etki yapmıştı. Ama biraz önceki gibi, hoşnutsuz bir sesle konuştu:

“Ben buradayken başkalarının buraya gelmesini istemiyorum.”

Küçük kız güldü.

“Şuna bak, Tanrım! Bütün dünya senin mi ki, birinin de dolaşmasını yasaklıyorsun?”

“Annem beni burada rahatsız etmemelerini herkese tembih eder.”

“Annen mi?” dedi kız usulca, “ne yapalım, benim annem de bana nehrin oralarda dolaşmam için izin veriyor.”

Şimdiye kadar herkes tarafından şımartılmış olan Pyotr bu tür ısrarlı itirazlara alışık değildi. Yüzünden bir öfke dalgası geçerken iyice doğruldu, heyecanla art arda bağırmaya başladı:

“Git! Git! Git!”

Sonrasında ne olacaktı, söylemek zor, çünkü tam o anda Yohim’in oğlanı çay saatine çağıran seslenişi ortamı böldü ve Pyotr koştu gitti.

“Ay, ne iğrenç bir çocuk!”

Son olarak, Pyotr peşi sıra kırgınlıkla söylenen bu sözleri duydu.

Ertesi gün aynı yerde otururken, çocuk dünkü atışmayı hatırladı. Şimdi bu anımsamada kızgınlık yoktu. Hatta aksine, daha önce hiç duymadığı kadar hoş ve sakin sesli kızın tekrar gelmesini istiyordu. Tanıdığı çocuklar hep bağırıyor, sonra yüksek sesle gülüyor veya kavga edip ağlıyordu. Hiçbiri şimdiye kadar bu kız gibi hoş konuşmamıştı. Muhtemelen bir daha hiç gelmeyecek olan o tanımadığı kızı kırdığı için üzüntü duyuyordu.

Kız da tam üç gün görünmedi. Ama dördüncü gün Pyotr onun ayak seslerini nehir kenarında tekrar duydu. Kız yavaş yavaş yürüyor ve bir Polonya şarkısı mırıldanıyordu. Yürürken, nehir kenarındaki çakıl taşları ayaklarının altında hışırdıyordu. Tümseğin yanından geçerken Pyotr seslendi:

“Hey! Siz misiniz o?”

Küçük kız cevap vermedi. Yürürken çakıl taşlarından çıkan şıkırtı devam ediyordu. Durmadan yürüyor, farkında olmadan sayıklar gibi şarkı mırıldanıyordu. Pyotr, kızın kırılganlığını unuttuğunu hissetti. Kız tümseği birkaç adım geçtikten sonra nihayet durdu. İki-üç saniye hiç ses çıkmadı. Kız durmuş, toplandığı bir buket kır çiçeğini derliyordu. Pyotr onun cevabını bekledi. Kızın böyle aniden susup

sessiz kalmasında kasıtlı bir ihmal, aldırmama olduğunu hissediyordu.

“Benim, görmüyor musunuz?” dedi kız sonunda, büyük bir vakarla. Elindeki çiçekleri derlemeyi tamamlamıştı.

Bu basit soru oğlanın kalbinde ince bir sızı yarattı. Cevap vermedi, sadece çimenlere gömülmüş ellerinde ani bir kasılma oldu. Ama görüşmenin başlangıcı gerçekleşmişti bir kez.

“Kavalı böyle güzel çalmayı kim öğretti?”

“Yohim öğretti,” diye cevap verdi Pyotr.

“Çok iyi! Neden böyle kızgınsın peki?”

“Size kızgın değilim,” dedi Pyotr yumuşakça.

“Ben de kızgın değilim, o halde gel, oynayalım.”

“Ben oynamayı bilmiyorum,” dedi Pyotr başını eğerek.

“Oynamayı bilmiyor musun? Neden ama?”

“Öyle.”

“Öyle de, neden?”

“Öyle işte,” diye cevapladı Pyotr zor duyulur bir sesle, başının daha da öne eğerek. Körlüğünden daha önce hiç bahsetmek zorunda kalmamıştı ve küçük kızın bu basit sorusu, iyi niyetli bir ısrarla sorusunu tekrarlaması oğlanın yüreğini bir kez daha sızlattı. Yabancı kız tümseğe tırmandı, gelip oğlanın yanına, çimenlerin üzerine oturdu.

“Ne komiksin!” dedi alaycı bir tavırla, “Gerçekten öylesin, çünkü beni tanımadın galiba. Neyse, şimdi tanıdın ya, korkmayı bırak artık. Ben kimseden korkmam.”

Kız yumuşak, rahat sesiyle bunları söylerken, Pyotr onun önlüğünün içine yerleştirdiği çiçeklerin yumuşak hışırtısını duydu.

“Çiçek mi topladınız? Nereden?” dedi, “Nerede buldunuz?”

“Şuradan,” diye işaret etti kız, başını o yana çevirerek.

“Çayırdan mı?”

“Yok, şuradan.”

“Ormandan o zaman. Ne çiçeği bunlar?”

“Bilmiyor musun? Ne tuhafısın! Gerçekten tuhafısın.”

Pyotr eline bir çiçek aldı, ardından bir tane daha aldı, parmaklarını usulca yaprakların, çiçeklerin üzerinde gezdirdi.

“Bu düğün çiçeği, bu da menekşe...”

Sonra yanındaki kızı da aynı şekilde tanımak istedi. Onun omzuna hafifçe dayanarak elini kaldırdı; saçlarını, gözlerini, yüzünün hatlarını duyumsadı. Kızın kendine özgü hatlarını üzerinde durarak tekrar tekrar inceledi. Tüm bunları öyle ani ve hızlı şekilde yapmıştı ki, şaşkınlığa uğrayan kız tek kelime bile edemedi. Ona neredeyse dehşet dolu gözlerle baktı. Bu çocukta tamamıyla sıradışı bir şey olduğunun şimdi farkına varıyordu. Narin, solgun yüzünde, gözlerindeki donuk, sabit bakışla ilgisi olmayan gerilimli bir dikkat ifadesi vardı. Çocuğun gözleri başka bir yerlere bakıyordu ve yaptığı işle hiçbir ilgisi yoktu. Batan güneşin ışıklarını tuhaf bir şekilde yansıtıyordu. Bütün bunlar kıza bir anda korkunç bir kâbus gibi geldi.

Omzunu çocuğun elinden çekip, ağlayarak ayağa fırladı.

“Neden beni korkutuyorsun, pis çocuk!” diye öfkeyle söylenmeye başladı, “Ben sana ne yaptım? Neden?”

Pyotr da şaşkınlığa uğramış halde yerde oturuyordu. Bir aşağılanmışlık ve hüsrân duygusuyla, kalbi acıyla dolmuş, başı yine öne düşmüştü. Bir engellinin aşağılanması duygusunu ilk kez yaşıyordu. İlk kez fiziksel noksanlığının sadece acıma duygusu değil, korku da yaratabileceğini anlamıştı. Bunu tam olarak anlayabilmiş değildi elbette, o anda bu acı düşüncelerini baskılamıştı, ama belirsiz bir algı ve bilinç boşluğu, duyduğu acıyı hafifletmemişti.

Boğazına bir yanma hissi geldi, çimenlerin üzerine düşüp ağladı. Bu ağlayış giderek şiddetlendi ve hıçkırıklar küçük bedenini sarstı. Böyle oldukça, doğuştan var olan içsel gururu, bu ağlama nöbetini giderek bastırdı.

Küçük kız tepeden aşağı koşarak uzaklaşmıştı. Ama sonra hıçkırıkları duyunca, şaşkınlıkla geriye doğru baktı. Yeni tanıdığı çocuğu yüzünü çimenlere gömmüş ağlar görünce ona acıdı. Yavaşça geri dönüp ağlayan çocuğa doğru eğildi.

“Bak bana,” dedi, “ne diye ağlıyorsun? Birine söyleyeceğimden mi korktun? Kimseye söylemeyeceğim. Haydi, ağlama.”

Bu tatlı sözler, şefkatli ses tonu yeni ve daha güçlü bir ağlamaya sebep oldu. Kız onun yanına çömeldi, saçlarını birkaç kez okşadı. Sonra, çocuğunu cezalandırmış bir annenin daha sonraki yatıştırıcı haliyle Pyotr’un başını kaldırdı, mendiliyle gözyaşlarını silmeye başladı.

“Haydi, haydi bakalım” diye mırıldandı, olgun bir kadının yapabileceği gibi, “Yeter bakalım! Sana hiç kızgın değilim ben. Görüyorum üzüldün, ama sen de korkuttun beni.”

“Seni korkutmak istemedim ki ben,” dedi çocuk, asabi hıçkırıklarını tutmak için derin bir nefes koyuverdi.

“Tamam, iyi o zaman! Artık kızgın değilim sana zaten. Bir daha öyle şey yapma. Biliyorum, yapmazsın artık.”

Yan yana oturması için onu omuzlarından kaldırdı. Pyotr kendisini iten bu ellere boyun eğdi. Şimdi yine biraz önceki gibi, güneşe karşı oturmuştu. Kız onun pembe parlıltıyla aydınlanmış yüzüne bakınca bunda yine bir acayiplik hissetti. Çocuğun kirpikleri hâlâ gözyaşıyla ıslaktı. Ama gözler, kirpiklerin ardındaki o gözler öyle hareketsizdi ki! Yüzü asabi bir ruh haliyle kasılmıştı, ama aynı zamanda derin, çocuksu olmayan, ezici bir hüznün ifadesi vardı!

“Yine de çok tuhafısın,” dedi kız düşünceli bir havada. Merak duymuştu.

“Yok, tuhaf değilim,” diye cevap verdi oğlan, yüzü üzüntüyle kasılmıştı, “tuhaf değilim, ben... Ben körüm...”

“Kör mü?” diye bağırdı kız, oğlanın yumuşak sesle söylediği bu korkunç söz, onun küçük kadınsı kalbine hiçbir teselli sözünün hafifletemeyeceği ağır bir darbe vurmuşçasına sesini titremişti.

“Kör mü?” diye tekrarladı bu kez daha da titrek bir sesle, küçük benliğine hücum eden bu ezici acıma selinden kurtulmaya çalışıyormuş gibi, kollarını birden kör çocuğun boynuna doladı, yüzünü onun yüzüne yasladı.

Bu ıstıraplı keşfin şoku küçük kadınsı vakarını dağıttı, onu çaresiz acısıyla ıstırap çeken çaresiz bir çocuk haline getirdi. Şimdi acı ve teselli bulmaz bir şekilde gözyaşlarına boğulan oydu.

Birkaç dakika geçmişti.

Arada bir hâlâ tamamen tutamadığı hıçkırıklı ağlayışı devam etse de kız şimdi ağlamayı kesmişti. Gözyaşlarının buğusu arasından batan güneşi seyrediyordu. Güneş karanlık ufuk çizgisinin altına doğru yavaş yavaş batarken, parlak semada sanki dönüyor, dönüyor gibiydi. Ateş topunun altın kenarları bir kere daha parladı ve sonra son birkaç parıltısı da uçup giti, ilerilerdeki ormanın karanlık silueti lacivert, pürüzlü bir hat olarak birden ortaya çıktı.

Nehrin oradan serin bir esinti geliyordu. Yaklaşan olan akşamın yansıması oğlanın yüzüne vurmuştu. Pyotr başı öne eğik oturuyordu ve anlaşılan bu sıcak sempati dalgası onun zihnini ambale etmişti.

“Çok üzgünüm,” dedi kız, hâlâ arada bir çıkan hıçkırığını boğmaya çalışarak. Sonunda kendi güçsüzlüğünü izah etmişti. Sesine hâkim olmaya çalışırken konuşmayı ikisinin de heyecanlanmadan konuşabileceği başka bir konuya döndürmeye çalıştı.

“Güneş batıyor...” diye mırıldandı.

“Güneş neye benziyor, bilmiyorum ki...” dedi çocuk dalgın dalgın.

“Güneşi bilmiyor musun?”

“Neye benziyor, bilmiyorum.”

“Peki anneni? Onu da bilmiyor musun?”

“Annemi biliyorum. Onun yürüyüşünü uzaktan tanırım.”

“Evet, bu doğru. Ben de annemi gözlerim sıkıca kapalıyken tanıyorum.”

Konuşma şimdi sakinleşmişti.

“Biliyor musun,” dedi Pyotr, biraz canlanmıştı, “güneşi hissedebiliyorum ve batışını da hep biliyorum.”

“Nasıl biliyorsun?”

“Yani... Öyle işte... Nasıl olduğunu ben kendim de bilmiyorum.”

“A-a!” dedi küçük kız, belli ki, bu cevaptan memnun kalmıştı. Bir-iki dakika kadar ikisi de sessiz kaldı. Sonra sessizliği Pyotr bozdu:

“Okuyabiliyorum, yakında kalem ve mürekkeple yazmayı da öğreneceğim.”

“Peki...?” diye başladı kız, ama birden sustu; soracağı sorunun belki de hassas bir şey olacağını düşündü.

Pyotr onun ne sormak istediğini anlamıştı.

“Özel bir kitaptan okuyorum. Parmaklarımla.”

“Parmaklarınla mı? Ben bunu hiç yapamam. Neden mi? Gözlerimle bile doğru dürüst okuyamıyorum. Babam diyor ki, kadınlar bilimden anlamazmış.”

“Fransızca da okuyorum.”

“Fransızca ha? Parmaklarınla mı? Ne zekisin,” diye cevap verdi yüksek sesle, gerçek bir hayranlıkla. “Ama bak, üşütmeyesin, nehrin oradan koyu bir sis geliyor”

“Peki, sen?”

“Ben korkmuyorum, sis bana bir şey yapamaz.”

“İyi, o zaman ben de korkmuyorum. Bir kadın üşüt-müyorsa, erkek nasıl üşütür? Maksim Dayım diyor ki, bir erkek hiçbir zaman korkmamalıdır. Soğuktan, açlıktan, gök gürültüsünden, en ağır fırtına bulutlarından bile.”

“Maksim kim? Şu koltuk değnekleriyle yürüyen mi? Onu daha önce görmüştüm. Çok korkunç!”

“Korkunç değildir, gayet iyidir.”

“Yok, korkunç,” diye üsteledi kız, kendinden emin bir havayla, “çünkü sen onu görmüyorsun ki... Bilemezsin.”

“Ben bilemezsem kim bilecek? O bana her şeyi öğretiyor.”

“Peki, döver mi?”

“Asla. Hiç azarlamaz da. Asla.”

“Bu iyi. Kör bir çocuk azarlanır mı? Günah olur.”

“O kimseyi kırmaz ki...” diye biraz dalgınlıkla cevap verdi Pyotr, hassas kulakları, gelmekte olan Yohim’in ayak seslerini duymuştu. Bir an sonra seyisin uzun boylu figürü, malikâneyle nehir arasında uzanan alçak bayırda göründü. Sesi akşamın hışırtısı arasında duyuldu:

“Küçük beeeey!”

“Seni çağırıyorlar,” dedi kız kalkarak.

“Evet ama gitmek istemiyorum.”

“Git, git! Ben yarın sana gelirim. Şimdi seni bekliyor-lar. Beni de...”

Küçük kız sözünü Pyotr'un düşündüğünden de erken tuttu. Ertesi sabah Maksim Dayı ile ders çalışırken, birden başını kaldırıp bir süre dinledi, sonra heyecanla sordu:

“Bir dakika dışarı çıkabilir miyim? Kız geldi.”

“Hangi kız?” diye sordu Maksim Dayı şaşırarak, oğlanın peşinden kapıya doğru gitti.

Gerçekten, Pyotr'un yeni tanıdığı kız malikânenin kapısından tam o sırada içeri giriyordu. Tam o anda da Anna Mihailovna da bahçeden geçiyordu ve küçük ziyaretçi hiçbir mahcubiyet belirtisi göstermeden doğruca ona gitti.

“Ne istemiştin sevgili küçük?” diye sordu Anna Mihailovna, kızın oraya bir iş için gönderilmiş olabileceğini düşünmüştü.

Küçük kız özgüvenle elini uzatarak sordu:

“O ufak kör çocuk burada değil mi?”

“Evet, evet canım, burada,” dedi Bayan Popelskaya, kızın özgür davranışına ve parıltılı mavi bakışlarına hayran kalmıştı.

“Tamam o zaman... Annem gelip ziyaret etmeme izin vermişti. Onu görebilir miyim lütfen?”

O anda zaten Pyotr koşarak gelmiş, Maksim Dayı da sundurmada belirmişti.

“İşte sana söylediğim o kız anne! Sana bahsetmiş-tim,” diye bağırdı Pyotr konuğunu karşılarırken, “ama şu anda dersim var.”

“Aman canım, Maksim Dayın seni bu seferlik affeder,” dedi anne, “ona söyleyeyim, olur mu?”

O arada, görünüşe göre kendini evinde gibi rahat his-seden küçük kız, koltuk değnekleriyle oraya gelen Maksim’e doğru yürüyüp ona elini uzattı, tepeden bakar bir tasviple konuştu:

“Böyle bir çocuğu dövmemekle iyi ediyorsunuz, bana öyle söyledi.”

“Gerçekten mi genç bayan?” diyerek cevap verdi Mak-sim komik bir nezaketle, kızın küçük elini elinin içine aldı. “Öğrencime gerçekten minnetarım, bu güzel varlığa benim hakkımda iyi şeyler düşündürttüğü için.”

Ve kahkaha atarken, avucunun içindeki küçük ele hafifçe pat pat vurdu. O arada kız berrak, doğrudan bakışlarla Maksim’in yüzüne bakıyordu ve bu bakışlar kadın sevmeyen adamın kalbini bir anda kazandı.

“Bak, Anna!” dedi kardeşine dönerek, dudaklarında sıradışı bir gülümseme vardı. “Pyotr’umuz artık kendi başına arkadaş ediniyor. Ve kabul et ki... Evet kör ama gayet iyi seçim yapmayı başarmış. Değil mi?”

“Ne demek istiyorsun Maksim?” diye sordu genç kadın kızarak. Yüzü biraz kızarmıştı.

“Hiç canım, şaka yapıyorum,” dedi Maksim aceleyle, düşüncesiz latifесinin bir yaraya değdiğinin, annenin yüreğinin derinlerinde gizli acıyı açığa çıkardığının farkına vararak.

Anna Mihailovna daha da kızardı, birden eğilip kollarıyla kıza tutkulu bir sevgiyle sarıldı. Çocuk, bu ateşli sarılışı aynı parlak bakışla ama biraz şaşırarak kabul etti.

VIII

Bu, iki ev arasında yakın bir dostluğun başlangıcı oldu. Küçük kız Evelina her gün vaktinin bir kısmını malikânede geçiriyordu. Ve kısa süre sonra o da Maksim Dayı ile ders çalışmaya başladı. Babası Bay Yaskulski önceleri bu fikirden hoşlanmamıştı. Ona göre, bir kadın çamaşır dikebilip, evi düzenli tutabiliyorsa yeteri kadar eğitim almış demektir. İkincisi kendisi iyi bir Katolikti ve “Babamız Papa Hazretleri” bu denli açıkça karşı olduğunu söylediği halde Maksim Avusturyalılara karşı çarpışmaya gitmemiş olmalıydı. Nihayet, kendisi Tanrı’nın varlığına tamamen inanmışken, şu Voltaire ve tüm Voltaire yanlıları, Maksim Efendinin de akıbeti olduğuna inanılan cehennemin kazanında kaynamaya mahkûmdu. Ne var ki, daha yakından tanıyınca, bu kavgacı ve inançsız adamın hoş bir adam olduğunu ve mükemmel bir zekâyâ sahip olduğunu kendine itiraf etmeye mecbur oldu ve sonunda onunla uyuşmaya rıza gösterdi.

Fakat belli belirsiz bir rahatsızlık hissi yaşlı beyin kalbinin derinliklerinden çıkmıyordu. Bu nedenle, kızını ilk dersi alması için malikâneye getirdiğinde kızından çok Maksim’in duyması için ciddi ve görkemli bir konuşma yapma ihtiyacı hissetti.

“Bak Velya,” diye başladı, elini kızının omuzuna koyup yan gözlerle de öğretmene bakarak, “gökyüzündeki Tanrı’yı, Roma’daki kutsal Papayı daima hatırlamalısın. Bunu sana ben, Valentin Yaskulski, söylüyorum ve buna inanmalısın. Çünkü ben senin babanı. *Primo*.”⁹

Bay Yaskulski’nin Maksim’e bakışı bu noktada özellikle önemliydi. Latince sözcük kullanması, ona kendisinin eğitime yabancı ve kolaylıkla atlatılabilecek biri olmadığını ima etmek amacıyla.

“*Secundo*,”¹⁰ diye devam etti, “ben soylu bir kişiyim ve ailemizin şanlı armasında mavi zemin üzerinde kutsal haç bulunur. Yaskulskiler daima yiğit şövalyeler olmuştur. Ama birçoğu da dua kitabını tercih etmiş ve dine karşı asla kayıtsız kalmamıştır. Onun için bana inanmalısın. Geriye kalan tüm diğer *Orbis terrarum*” konulara gelince, bunlarda dikkatini Bay Maksim Yatsenko’ya ver, iyi bir öğrenci ol.”

“Siz hiç merak etmeyin Bay Yaskulski,” diye gülümseyerek, yaşlı adamı temin etti Maksim, “küçük kızları Garibaldi’nin ordusuna yazdırmıyorum.”

9. (Lat.) İlk –çn.

10. (Lat.) İkinci –çn.

11. (Lat.) Dünyevi –çn.

Birlikte eğitim görmenin yararını iki çocuk da gördü. Pyotr daha çok ilerlemişti elbette. Ancak bu, aralarında bir yarışa başlamalarını engellemedi. Buna ek olarak Pyotr kıza derslerinde sık sık yardım etti, kız da kör bir insan için anlaşılması zor olacak kimi şeyleri açıklamak için el-verişli teknikler buldu. Onun varlığı, Pyotr'un derslerine yeni bir ilgi, zihinsel çabalarını teşvik etmeye yol açan tatlı bir canlılık katmıştı.

Arkadaşlıkları iyi kaderin güzel bir armağanıydı. Pyotr artık tam yalnızlık arzusu aramıyordu. Büyüklerinin, tüm sevgisine rağmen, ona veremediği iletişimi ve zaman zaman üzerine durgunluk çökmesine sebep olan ruhsal gerilim anlarında bile, ona hoşnutluk verecek bir mevcudiyeti bulmuştu. Çocuklar kâh Pyotr'un yüksek kayalığında kâh nehir kenarında hep beraberdi artık. Pyotr'un kavalı yanına aldığı zamanlarda Evelina onun kaval çalışını çocuksu bir vecd içinde dinliyordu. Pyotr kavalı bıraktığında Evelina konuşmaya başlıyor, çevrelerinde bulunan her şey hakkındaki çocuksu, canlı izlenimlerini tasvir ediyordu. Gördükleri hakkında kör arkadaşına tam olarak, net bir algı verecek kelimeler bulamıyordu elbette. Ancak onun basit anlatım-

larında, ses tonundaki yumuşaklıkta, tarif ettiği her fenomenin rengini Pyotr yakalayabiliyordu.

Dünyaya yayılmış nemli, siyah gecenin karanlığı hakkında konuştuğunda, bu karanlığı Pyotr onun sesindeki tuhaf durgunluktan duyumsuyordu sanki. Ciddi, küçük yüzünü gökyüzüne çevirip, “A-a! Oradaki bulut ne güzel! Kocaman gri bulut bu tarafa doğru uçuyor,” diye bağırdığında, Pyotr bulutun serin kokusunu hissediyordu, kızın sesinde gökyüzünün yüksekliklerinde sürünen korkutucu bir canavarın hışırtısını duyuyordu.

4. BÖLÜM

İhtimam ve kederle el ele gidecek bir aşkın sessiz kahramanlığı için doğmuş gibi görünen canlar vardır. Başkalarının bahtsızlığına karşı gösterdikleri ihtimam kendileri için bir organik gereklilik, bir hayat öpücüğü gibidir. Doğa, gündelik yaşamın yarattığı yavanlık duygusunu azaltarak, tutkularını, ihtiraslarını, emellerini ihtiyatla yumuşatarak, kendi benliklerinin ümitlerini ve arzularını yanında bulunan o baskın karaktere tâbi kıldırarak, bir iç huzuru bahşetmiştir onlara. Bu yaratılışta olanlar çevresindekilerin gözüne soğuk, heyecansız ve tüm gerekliliklerin ötesinde ağırbaşlı görünür. Dünyevi yaşama ait coşkuların cazibesine ilgisiz kalıp, başkalarının harikulade şahsi mutluluklarına giden hüznünlü yolda sükûnetle yürürler. Karla kaplı dağ zirveleri kadar soğuk ve o zirveler kadar görkemli görünürler. Tüm dünyevi kabalıklar ayaklarının altında yatan çamur gibidir, iftira ve dedikodu bile bir kuğunun kanadından çamurun sıçraması gibi, beyaz giysilerinin üzerinden kayıp gider.

Pyotr'un küçük tanıdığı, doğa tarafından nadiren veya yetiştirmeye ortaya çıkan bu tipe tamamıyla benziyordu. Yetenek gibi, deha gibi, bu özellik de seçilmiş kişilere doğa tarafından bahşedilir. Kör çocuğun annesi bu çocuksu

arkadaşlığın kör oğlu için ne tür mutluluklar getirebileceğinin kısa sürede farkına varmıştı. Durumu, anne gibi gören yaşlı Maksim de şimdi hissediyordu ki, çocuğun eksikliğini duyabileceği her şeyi vardı artık. Şimdi kör çocuğun zihinsel gelişimi düzgün, hatta hiçbir engelle karşılaşmadan, ke-sintiye uğramadan işleyecekti.

Ne var ki bu, acı bir yanılgıydı.

Pyotr'un henüz küçüklüğünde Maksim, çocuğun ruhsal gelişiminin kontrolünün tamamıyla kendinde olduğunu düşünüyordu. Bu gelişim, belki her yönüyle Maksim Öğretmenin doğrudan etkisiyle olmuyordu, ama Maksim her durumda emindi ki, yeni bir gelişim, yeni bir ruhsal edinim kendisinin dikkatinden ve onun yönlendirici elinden kaçamazdı.

Ancak Pyotr büyüdükçe ve çocuklukla yetişkinlik arası sürece girince, bu ulvi pedagojik hayaller tamamıyla yersiz çıktı. Hafta geçmiyordu ki, yeni bir şey, şaşırtıcı bir şey sıklıkla çıkmasın. Artık Maksim, kör çocuğun zihninde gelişen yeni kavram ve fikirlerin kaynağını arayıp bulmada tamamen yetersiz kalmıştı. Çocuğun benliğinin derinliklerinde meçhul bir güç işbaşındaydı ve zihni gelişimin en beklenmedik belirtileriyle yüzeye çıkıyordu.

Maksim, kendisinin pedagojik yöntemlerine müdahale eden bu esrarengiz süreç karşısında saygıyla başını eğmek zorunda kaldı. Doğa çocuğa, körlüğü nedeniyle doğrudan algılanımlarla elde edemeyeceği yeni izlenimler kazandırmak için bazı dürtüler, açığa çıkarma yöntemleri veriyor gibiydi. Yaşlı Maksim burada hayatın sürekli akıp giden kesintisiz sürecini hissedip, bunun kişisel yaşamın

hep birbirini takip edip giden binlerce ve binlerce ayrıntısıyla ayrılmaz bağına tahmin ve takdir etti.

Çocuğun zihnine tamamen egemen olamayacağını, kendi iradesinden bağımsız ve ondan etkilenmeyen başka bir şeyin öğrencisinin zihninde çalıştığının farkına varışı başta onu korkuttu. Onu, çocuğun geleceği korkuttu, arzu ve arayışlarının kör çocuğun içine dayanılmaz bir ukde ve ıstıraptan başka bir şey getirmeyebileceği olasılığı korkuttu. Ve bu yeni bilgi kaynaklarının mahreçlerini, onları çocuğun kendi iyiliği için durdurabileceği ümidiyle yoklamaya başladı.

Bu beklenmedik, tuhaf işaretler annenin dikkatinden de kaçmadı. Bir sabah çocuk, onda az görülen bir heyecanla koşarak annesine geldi:

“Anne, anne!” diye bağırdı, “bir rüya gördüm!”

“Ne gördün çocuğum?” diye sordu anne, içinde bastıramadığı acı bir şüpheyle.

“Seni gördüm, Maksim Dayımı gördüm, her şeyi görüyordum. Öyle güzeldi ki anneciğim!”

“Peki, başka neler gördün Petro?”

“Hatırlayamıyorum.”

“Beni hatırlıyor musun?”

“Hayır,” diye cevap verdi çocuk tereddütle, “hatırlayamıyorum, hepsini unuttum.”

Bir süre sessizlik oldu. Pyotr’un yüzünden bir gölge geçti, görmeyen gözlerinde yaşlar parıldadı.

Bu daha sonra birkaç kez oldu. Ve her seferinde daha hazin, daha endişeli sonlandı.

III

Maksim bir gün bahçeden geçerken, müzik derslerinin yapıldığı oturma odasından gelen tuhaf sesler duydu. Bu sesler iki notadan oluşuyordu. Önce üst perdeden en tiz notanın tuşu sürekli, hızlı hızlı basılıyormuş gibi titreşiyor sonra birden yine arka arkaya, durmadan pes bir ses duyuluyordu. Neydi bu olağandışı seslerin anlamı? Maksim aceleyle eve döndü, bir müddet sonra oturma odasının kapısını açtığı anda karşısındaki manzaranın verdiği hayretle durakladı.

Artık on yaşına gelmiş olan Pyotr annesinin dizinin dibinde alçak bir taburede oturmuştu, yanında Yohim'in evcilleştirip çocuğa verdiği yavru leylek boynunu uzatmış, uzun gagasını durmadan bir o yana bir bu yana sallıyordu. Pyotr onu hep kendi eliyle beslediğinden, nereye giderse kuş da arkasından geliyordu. Şimdi onu bir eliyle tutmuş, diğer eliyle boynundaki, sırtındaki tüylerini ve kanatlarını usulca okşuyordu. O sırada yüzünde gerilimli bir ilgi ifadesi vardı. Ve annesi piyanoda, yüzü heyecandan kızarmış, üzgün bakışlarla, parmağını sürekli, hızlı hızlı tuşlara vurarak o tiz sesleri çıkartıyordu. Bunu yaparken sandalyesinde hafifçe eğilip, acı dolu bir ilgiyle çocuğun yüzüne bakıyordu. Sonra çocuğun eli leyleği okşarken kanadın ucuna, koyu beyazlığın bitip, birden

koyu siyahlığın başladığı yere varınca, annenin eli de klavyenin öbür ucuna gidiyor, pes sesler odada gürlüyordu.

Yaptıkları şeye öyle dalmışlardı ki, ikisi de Maksim'i fark etmemişti, ta ki Maksim onları yüksek sesle durdurana kadar:

“Annusya? Neler oluyor böyle?”

Kardeşinin araştıran gözleriyle karşılaşınca, Anna Mihailovna küçük bir kız gibi, öğretmeni çocuksu bir kabahtını yakalamış gibi, başını aşağı doğru sarkıttı.

“Görüyor musun? Petro kanattaki renk farklarını duyumsayabildiğini söylüyor. Sadece farkın ne olduğunu söyleyemiyor. Kendi kendine söylüyor ve doğru söylüyor, sanırım gerçekten hissediyor.”

“Öyleyse ne olacak?”

“Hiçbir şey... Sadece istedim ki ona... biraz... bu seslerle farkı anlatmak istedim. Kızma Maks, ama gerçekten, çok benzediğini düşünüyorum ben.”

Bu beklenmedik düşünce karşısında Maksim o kadar şaşırmıştı ki, önce kız kardeşine söyleyecek bir söz bulamadı. Onu denemesine devam etmeye zorladı. Sessizce durup çocuğun yüzündeki gerilimli ifadeyi izlerken başını sallıyordu.

“Beni dinle Anna,” dedi kız kardeşine, çocuk odadan ayrılırken. “Çocuğun zihninde asla ama asla, tam bir açıklıkla cevaplayamayacağın soru işaretleri uyandırmak doğru bir şey değil.”

“Ama o kendisi söz etti bundan, gerçekten...” dedi Anna Mihailovna, ancak Maksim onun hemen durdurdu:

“Hiç fark etmez. Çocuğun körlüğüne alışmaktan başka seçeneği yok. Bizse ona ışığı unutturmaya çalışmalıyız. Ben onun cevabı olmayan bir soru sormasına yol açacak dürtüleri önlemek için elimden geleni yapıyorum. Tüm bunları uzaklaştırabilirsek, o da hiçbir zaman duyu eksikliğini hissetmez. Tam olarak bizim gibi... Bizim de beş duyumuz var ve bilmediğimiz bir altıncıyı hiç aramıyoruz.”

“Ah, arıyoruz,” dedi Anna yumuşak bir sesle.

“Anya!”

“Arıyoruz,” diye üsteledi Anna, “olanaksız olanı hep arıyoruz.”

Bununla birlikte, bundan sonra kardeşinin nasihatine riayet etti.

Ama Maksim bu kez de yanılmıştı. Tüm dış dürtüleri bastırma çabalarında, bunları çocuğun benliğine yerleştiren gücün doğanın kendisi olduğunu hesaba katmamıştı.

“Gözler ruhun aynasıdır,” demişti biri.

Gözleri, ruhun izlenimlerini tüm canlılığıyla, parılayan renkleriyle aldığı dış dünyayı yansıtan bir pencereye benzetmek belki daha doğru olurdu. Ruhsal algılarımızın ne kadarlık kısmının görme duyusuyla elde edildiğini kim bilebilir?

Bir insan, dipsiz geçmişten gelip ebediyete uzanan sonsuz yaşam zincirinin, kendi içinden geçen tek bir halkasını oluşturur. İşte böyle halkaların birinde, zalim kader kör bir çocuk için o pencereyi kapatmıştı: Hayat tamamen karanlıkta geçmeliydi. Fakat bu, görme duyusunun ruha bağlanan iplerinin sonsuza dek koptuğu anlamına mı geliyordu? Hayır! Karanlık yaşamın içinden de, ruhun ışığı kavrayıcılığı, gelecek nesillere geçmek için devam etmelidir. Kör çocuğun ruhu, normal bir insanın tüm yetenekleriyle donanmış, normal bir insan ruhuydu. Ve tüm yetenekler, içlerinde başarıma arzusu da taşıdığından, karanlıkta kalmış bu ruh da içinde ışığa karşı önüne geçilemez bir özlem duyuyordu.

Dokunulmamış gizemli derinliklerde bir yerde, kalıtsal güçler harekete geçmemiş, belirsiz olasılıklar halinde

hareketsiz, ancak çıkacak ilk ışığa hızla karşılık vermeye hazırda bekler. Ama pencere kapalı kalmıştır. Çocuğun kaderi böyle belirlenmiştir: Işığı hiç görmeyecek, tüm yaşamı karanlıkta geçecektir.

Ve karanlık, hayaletlerle doluydu.

Çocuk yoksulluk içinde yaşasaydı, çevresini perişanlık sarsaydı, bu durum belki de tüm düşüncelerini o harici ıstırap kaynaklarına yönlendirebilirdi. Ama yakınındaki insanlar, üzüntüye sokabilecek tüm etkenlerden çocuğu uzak tuttu. Ona tam bir huzur ve sükûnet sağladılar. Ama şimdi ruhunda hüküm süren bu sessizlik iç memnuniyetsizliğin daha güçlü duyulmasına yol açıyordu. Çevresini saran sessiz karanlığın ortasında Pyotr'un ruhu, belli belirsiz ama durmaksızın tatmin arayan bir ihtiyaç duygusu, manevi derinliklerinde hareketsiz, eylemsiz duran güçlere bir şekil verme çabası hissetmeye başladı.

Buradan, çocukken herkesin deneyimlediği, çocukluğun harikulade rüyalarına yansıyan, uçma arzusu gibi belirsiz, tuhaf istek ve bekleyişler yükselişe geçti.

Ve buradan da, sonunda, ruhundaki içgüdüsel çabalar, acı dolu arayış ifadesiyle birlikte kör çocuğun yüzüne yansdı.

İçinde kalıtsal olarak var olan ama uygulanamamış görme duygusu potansiyeli, çocuk beyninde acayip hayaletler oluşturdu. Karanlık, şekilsiz, belirsiz, zorlayıcı ve çocuğa bilmediği bir şeye ulaşması için eza eden hayaletler...

Doğa, genel yasayı ihlal ettiği için bu bireysel istisna karşısında kendiliğinden bir karşı çıkış yükseltti.

Bu nedenle, Maksim tüm dış dürtüleri uzaklaştırmaya ne kadar çalışırsa çalışsın, karşılanmayan ihtiyaçların içindeki baskısını bertaraf edemedi. Yapabileceği en iyi şey, kör çocuğun acısını artırmamak için bu ihtiyaçların vaktinden önce uyanmasını önlemektir. Sonrasında, çocuğun kötü kaderi kendi yolunda işleyerek körlüğün tüm acı sonuçlarını getirecekti.

Ve kara bir bulut yaklaşıyordu. Yıllar geçtikçe, çocuğun doğal canlılığı, azalan bir dalga gibi, giderek kayboldu. Belirsiz ama hiç bitmeyen kederli ruh hali kendini giderek daha fazla duyurmaya ve çocuğun karakterini etkilemeye başladı. Bebekliğinde, yeni algılamalar karşısında çınlayan kahkahaları şimdi gittikçe daha az duyuluyordu.

Hayatın gülen, neşeli, komik olguları onun için kolay erişilebilir şeyler değildi. Buna karşılık gölgeli, hüznü, güneyin doğasından halk müziklerine yansıyan kederli her şeyi dikkat çekici bir bütünlükle algılıyordu. “Mezarı rüzgârla fısıldıyor bozkırda”¹² şarkısı söylendiğinde gözlerine yaşlar doluyor ve kendisi de dışarı çıkıp uzaklaşıyor, o fısıltıyı duymaya çalışıyordu.

12. Hüznü bir Kazak halk şarkısı –çn.

Yalnız kalma arzusuna giderek daha çok kapılıyor-
du. Dersleri bitince, kendi başına yürüyüşlere çıkıyor, yalnız kalma arzusu bozulmasın diye yanında evden kimseyi istemiyordu. Bozkırdaki bir höyüğe, nehir kıyısındaki bir tümseğe ya da çok iyi bildiği o yüksek kayaya gidip uzanıyor, sadece yaprakların hışırtısını, otların fısıltısını ve bozkır rüzgârının belli belirsiz iç çekişini dinliyordu. Bu sesler ruhunun derinliklerinde çok özel bir ahenkle birleşiyordu. Buralarda, doğayı kavrayabildiği ölçüde, sonuna kadar algılıyordu. Burada doğa onu çözümü olmayan sorunlarla rahatsız etmiyordu. Burada rüzgâr doğrudan doğruya içine doluyor, çimenler sevgi sözcükleriyle, ona yumuşacık fısıldıyor gibiydi. Ve genç ruhu çevresindeki hoş ahenge dönüyor, doğanın okşayıcı ılıkliğinde rahatlıyor, göğsünde doğup yükselen bir şeyin tüm benliğine yayıldığını hissediyordu. Böyle anlarda yüzünü serin, nemli çimenlere gömüyor; acı değil, yumuşak gözyaşları döküyordu. Veya bazen kavalını alıyor, kendi mizacına ve bozkırın sakın armonisine uygun olarak çaldığı hüzünlü ezgilerde tüm dünyayı unutuyordu.

Bu ruh durumunu aniden bozabilecek herhangi bir insan sesi ona hep keskin, rahatsız edici bir uyumsuzluk gibi geliyordu. Ve bu, gayet doğal bir durumdu. Böyle anlarda iletişim ancak çok yakın, candan bir kişiyle olanaklı olabilirdi ve çocuğun böyle tek arkadaşı vardı; o da komşu malikânenin sahiplerinin sarı saçlı küçük kızıydı.

Bu karşılıklı arkadaşlık giderek güçlendi. Evelina arkadaşına sakinliğini, sessiz hayat neşesini verdi ve kör çocuğu çevreleyen yaşamın yeni tonlarını ona anlattı. Kör çocuk

da karşılığında ona hüznü verdi. Ve onunla ilk karşılaşmasında küçük kızın hassas kalbinde kanlı bir yara açılmıştı ve hançer yaranın üzerinden çıkıp ömür boyu kanamasına yol açmıştı. Nehrin yanındaki tümseğin üstünde kör çocukla karşılaştığında küçük kız derin bir sızı duymuştu ve artık onun varlığı kız için giderek daha gerekli hâle geliyordu. Ayrıldıkları zaman yara kanamaya, sızı kalbine tekrar dolmaya başlıyordu ve kendi acısını hafifletmek için acısı hiç bitmeyen arkadaşına yöneliyordu.

Ilık bir sonbahar akşamı iki aile evlerinin arasındaki çayır-
lıkta oturmuş, hayranlıkla gökyüzünün koyu maviliğinde
titreşip parlamaya başlayan yıldızları seyrediyordu. Kör çö-
cuk her zamanki gibi annesinin yanına oturmuş, Evelina da
ona yakın oturmuştu.

Bir an için sessizleştiler. Akşam çok sakindi. Sadece
yapraklar arada bir titreşiyor, anlaşılmaz bir şeyler fısıldı-
yor, sonra onlar da susuyordu.

Bu sessizlikte parlak bir meteor lacivert yükseklik-
lerde bir yerden düşüp gökyüzünde süzüldü, arkasında
fosforik bir iz bırakıp yavaş yavaş söndü, kayboldu. Hepsi
bunu seyretti. Eli Pyotr'un kolu üzerinde duran Anna Mi-
hailovna çocuğun birden sıçrayıp, titremeye başladığını
hissetti.

"Neydi? Neydi o?" diye sordu çocuk, annesine heye-
canla dönerek.

"Bir yıldız kaydı oğlum."

"Evet, yıldız..." dedi çocuk düşünceli bir halle, "bili-
yordum."

"Nasıl biliyorsun Petro?"

Annenin sesinde şüpheli bir vurgu vardı.

“Ama doğru söylüyor,” diye araya girdi Evelina, “birçok şeyi biliyor... Yani bir şekilde biliyor...”

Dış dünyaya karşı günden güne artan bu hassasiyet genellikle gençlik arasındaki kritik yaşa yaklaştığına işaret ediyordu. Yine de Pyotr’un gelişimi yeteri kadar sakindi. Hatta kaderine razı olmuş ve onda âdet haline gelmiş, ne biten ne de temelli derinleşen hüznün biraz azalmış gibi görünüyordu.

Ama bu, sadece geçici bir sakinlik süreciydi. Bu süreci doğa sanki mahsus verir, bu süreçte genç organizma direncini toplar ve yeni fırtınalar için güçlenir. Bu dönemlerde yeni sorunlar fark edilmeden birikir, yavaş yavaş olgunlaşır. Tıpkı denizdeki ani fırtına öncesi görülen durgunluk gibi... Bir dokunuş... Ve bu ruh dinginliği biter, bunalıma savrulur.

5. BÖLÜM

Birkaç yıl daha geçti.

Sessiz malikânede hiçbir şey değişmemişti. Bahçe-deki kayınlar yine hışırıyordu ve şimdi bir tek yaprakları daha kalınlaşmış, daha koyulaşmıştı. Güleryüzlü ev hep olduğu gibi, yine beyazdı, sadece duvarları biraz daha çökmüş, hafifçe yana yatmıştı. Sazdan çatısıyla saçaklanmış ahır her zamanki gibi asık yüzlüydü. Müzmin bekâr Yohim eskisi gibi atlara seyislik yapıyordu. Ve kavalının sesi, akşam saatlerinde ahırın kapısından yine çevreye yayılıyordu ama şimdi Yohim, kör çocuğun piyano ya da kaval çalmasını dinlemeyi daha çok tercih ediyordu.

Maksim'in saçları eskisine göre daha kırlaşmıştı.

Popelskilerin başka çocuğu olmamıştı ve Pyotr, tek çocuk olarak kalmıştı ki, evin tüm hayatı, her zaman olduğu gibi onun çevresinde dönüyordu. Malikâne onun için kendini dar bir çembere kapatmıştı; sakın ve kapalı bir hayattan hoşnut olarak, tek ilişkileri yaşamlarının sakinliği kendilerinininkinden daha az olmayan komşu evin sahipleriyleydi. Böylece çocuk –ki artık bir genç sayılırdı– daha çok bir sera çiçeği gibi büyümüşü ve burası, uzak dış ortamlardan doğabilecek nahoş etkilere karşı onun için bir korunaktı.

Her zamanki gibi, engin bir karanlığın merkezinde yaşıyordu, karanlık çevresinde, üzerindeydi. Her taraftaki siyahlık hudutsuzdu, sonsuzdu. Ve hassas yapısı karanlığın içinde, bir ipin gerilmesi gibi, her yeni izlenimi karşılamak için geriliyordu. Bu gerilimli bekleyiş ruh durumunu belirgin bir şekilde etkiliyordu. Ona öyle geliyordu ki karanlık, görünmez ellerini ona uzatıp, ruhunda uzun zamandır gömülü, derin bir uykuda olan ve uyandırılmayı bekleyen bir tele dokunacaktı.

Malikânenin, kendisine aşına olan sağlam ve tekdüze karanlığı, içinde bekleyen duygularına sadece eski bahçe-deki ağaçların ruhu yatıştırıcı, sakinleştirici mırıltısını getiriyordu. Uzak dünyayı ise ancak şarkılardan, kitaplardan ve tarih derslerinden biliyordu. Burada bahçenin insanı düşünceye sevk eden mırıltısında, malikânenin sessiz günlük yaşamı içinde, uzak dünyanın fırtınaları ve tutkuları hakkında sadece öykülerden bir şeyler öğrenmişti. Ve bütün bunlar ona, bir şarkı gibi, bir destan gibi, bir masal gibi, büyülü bir sis perdesinin arasından gösterildi.

Her şey gayet iyi gibi görünüyordu. İzleyen anne, oğlunun ruhunun yüksek bir duvarla korunduğunu, onun bu duvarın ardında yarı uykulu, belki de yapay, ama yine de huzurlu bir ortamda bulunduğunu görüyordu ve bu dengeyi bozmak istemiyor, bunun herhangi bir şekilde bozulmasından korkuyordu.

Fark edilmeden büyüyen, gelişen Evelina bu büyülü sükûnete, içinde geleceğe dair bir soruya rastlamanın olanaklı olduğu parlak gözleriyle ve zaman zaman bir zihin

karışıklığıyla bakıyordu. Ama bunlarda asla sabırsızlığın gölgesi yoktu.

Baba Popelski malikâneyi kusursuz bir düzene sokmuştu ama oğlunun geleceğine dair düşünceler bu iyi adamın elbette işleri arasında değildi. O sadece kendi işleriyle haşır neşirdi.

Bir tek Maksim, doğası gereği, bu durumun öğrencisi için tasarladığı planın bir safhası olduğunu ve geçiciliğini bilerek, bu sessizliğe güçlkle dayandı. Genç bir ruha zaman vermeli ki, gücünü toplansın, hayatın güçlüklerine dayanabilsin, diye bir açıklama getiriyordu kendine.

Bu arada, bu kısır döngünün dışında hayat kaynıyor, dalgalanıyor, taşıyordu. Ve zaman geldi, kör çocuğun yaşlı hamisi en azından bu kısır döngüyü kırıp, dışarıdaki taze havanın içeri girmesi için seranın kapısını aralayabileceğini hissetti.

Başlangıç olarak, yetmiş *verst*¹³ uzaktaki evinde yaşayan eski arkadaşına mektup yazarak onu malikâneye davet etti. Maksim yaşlı arkadaşı Stavruçenko'yu zaman zaman ziyarette giderdi. Yaşlı adam davete icabet ederken, oğullarını ve o sırada yanlarında tatillerini geçirmek üzere bulunan bir genci de Maksim'in isteği üzerine beraberinde getirdi. Yaşlı adam davete memnun olmuştu, çünkü kendi açısından yılların dostluğuyla Maksim'e bağlanmıştı, gençlerin açısından da Maksim Yatseno'nun ismi göz kamaştırıcılığı ve gelenekselliğini devam ettiriyordu. Gençlerden ikisi Stavruçenko'nun oğullarıydı. Küçük oğlu Kiev Üniversitesinde, o sıralarda revaçta olduğu üzere, filoloji okuyordu. Büyük oğlu ise müzisyendi ve Petersburg Konservatuvarında tahsil görüyordu. Üçüncü genç komşu, bir toprak sahibinin oğluydu ve yeni bir *Kadetti*.¹⁴

Stavruçenko bembeyaz saçlı ama zinde bir adamdı. Bıyıkları uzun ve sarkıktı. Kazak kıyafetli adam piposunu ve tütün kesesini geniş Kazak pantolonunun kuşağına ası-

13. *Verst*: 1,1 km. uzunluğunda Rus eski uzunluk ölçüsü –çn.

14. *Kadet*: harbiyeli –çn.

yordu. Ukraynacadan başka dil konuşmuyordu. Ukrayna ceketini ve uzun, işlemeli, beyaz Rus gömleği giymiş iki oğlunun arasında durduğunda, tıpkı Gogol'ün Taras Bulba'sına benziyordu. Ne var ki onun ruhunda Taras Bulba'nın romantizminden eser yoktu. Stavruçenko toprak sahibiydi ve uzman bir kişi, pratik zekâlı biriydi. Tüm yaşamını serflerle birlikte ve feodal ilişki içerisinde çok güzel idame ettirmişti. Şimdi de kendini “esaret”in kaldırılmasının ardından gelişen yeni tip eşit ilişkiye iyi uydurmuştu. Toprak sahibi olarak köylülüğü gayet iyi biliyordu. Sahibi olduğu köylerdeki tüm rençberleri, bu rençberlerin ahırlarındaki her sığırı, keselerindeki her karbovanetsi¹⁵ biliyordu.

Ancak oğullarıyla aralarında, Taras Bulba gibi yumruklu kavgalar olmasa da, zaman mekân tanımayan çok şiddetli çatışmalar olurdu. Sürekli ve her zaman öfkeyle çekişiyorlardı. Nerede veya kimlerin yanında olurlarsa olsunlar, en küçük bir şey, bu sonu gelmez tartışmalarını alevlendirebiliyordu. Tartışmalar daha çok babalarının oğullarıyla “idealist efendiler” diyerek alay etmesinden çıkıyordu.

Gençler parlayıveriyor, yaşlı adamın da sinirleri ayağa kalkıyor, sonuç çözümsüz bir hayhuya dönüyordu. Bu şekilde tartışırken tarafların herhangi birinden uzlaşmacı bir yaklaşım kesinlikle görülüyordu.

Tüm bunlar çok iyi bilinen bir “babalar ve oğullar”¹⁶ düşmanlığının yansımasıydı, ancak burada bu fenomen çok

15. Karbovanets Ukrayna'nın eski para birimi –çn.

16. Turgenyev'in ünlü romanı *Babalar ve Oğullar*'a atıf yapılıyor –çn.

daha ılımlı bir şekilde geçiyordu. O zamanın gençleri okula gitmek için çocukluktan itibaren evden ayrılır, kırsal kesimi ancak kısa tatillerde görürdü. Onun için de köylülükle ilgili bilgi yetersizlikleriyle, yıllar yılı kırsaldaki malikânelerinde yaşamış olan babalarından ayrılırlardı. “Halk sevgisi” akımı toplumumuzda ortaya çıktığında, genç Stavruçenkolar *gimnasium*¹⁷ son sınıflarında bulunuyordu. Onlar da “halk” kavramı üzerinde çalışmaya başladı, ama bunu sadece kitap sayfalarında yapıyorlardı.

İkinci adımda çalışmaları “ulusal ruh” temasında, folklorik sanatlar incelemelerine döndü. Daha sonraki aşama, “halkın arasına katılmak” geleneksel Ukrayna kıyafetleri, işlemeli gömlekler giymekti. Güneybatının varlıklı sınıftan gençleri arasında Avrupalı kıyafetleri değil de yerli, romantik kıyafetler giyme eğilimi o sıralar yaygındı. Halkın ekonomik koşullarının incelenmesine ise özel bir önem verilmiyordu. Köylere gidişlerinde sadece yerel deyişleri, folklorik şarkıları, efsaneleri ve halk hurafelerini kaydediyor, bunları tarihi gerçeklerle karşılaştırarak içeriklerine ne kadar yansıdığına bakıyorlardı. Sözün kısası, köylülüğe ulusal romantizmin şiirsel prizmasının arkasından bakıyorlardı. Belki bunlara yaşlı kuşak da karşı değildi, ama hiçbir zaman gençlerle uyuşup, onlarla aynı fikirde olmadılar.

“Dinle bak,” dedi yaşlı Stavruçenko, Maksim’i dirseğiyle hafifçe dürterek. Suratı kızarmış, yanan gözlerle konuşan genç öğrenciyi işaret etti. “Kitap gibi konuşuyor it

17. Lise dengi olan okul –çn.

oğlu it! Gören de bunu omuzlarının üzerinde bir kafası var sanacak. Gerçekten!”

Sonra oğluna döndü: “Söyle bakalım, bilgin adam, benim köylü Neçipor senin nasıl hakkından geldi ha?”

Yaşlı adam bıyığını titreterek bir kahkaha attı ve tam bir Hokol mizahıyla o olayı anlattı. Gençler kızardı, ama alta kalmadı. Onlar bir köyden Neçipor’u ya da Hvedka’yı bilmeyebilirdi, ama kişileri değil, halkı bir bütün olarak, ortak eğilimleriyle inceliyorlardı; sonuç çıkarıp, genelleme yapılabilecek yüksek bir bakış açısıyla bakıyorlardı. Yani bir bakışta çok geniş bir perspektifi kucaklıyorlardı. Halbuki kendilerinden önceki kuşağın hepsi olaylara müzminleşmiş ve kalıplaşmış bakışlarıyla bakıp ağaçları görüyor, ama ormanı fark edemiyordu.

Yaşlı adam oğullarının bilgiç konuşmalarından rahatsız olmamıştı.

“Boşuna okula gitmiyorlar değil mi?” dedi Maksim’e gururlanarak. Sonra gençlere dönüp devam etti: “Siz ne dersiniz deyin, benim Hvedko’m sizi istediği gibi güder iki körpe inek gibi. Bu kesin! Bense aynı herifi tütün keseme doldurup cebime koyarım. Demek ki siz de, benim gibi yaşlı bir köpekle karşılaştırılınca, sadece eniksınız.

Böylece tartışmalardan biri şimdilik sonlandı. Eski kuşak eve çekildi. Açık pencereden Stavruçenko'nun sesi duyulabiliyordu. Anlattığı komik öyküler dinleyicilerini güldürüyordu.

Gençler bahçede kaldı. Öğrencilerden küçüğü ceketini çiimenlerin üzerine serip yapmacık bir kayıtsızlıkla yere, ceketin üzerine kendini bıraktı. Ağabeyi, müzisyen, Evelina'nın yanındaki banka oturdu. Boğazına kadar ilikli üniformasıyla kadet de onun yanında yerini aldı. Kör çocuksa onlardan biraz daha açığa, sırtını pencere pervazına dayayarak oturuyordu. Başını eğmişti, biraz önce dinlediği ve onu derinden etkileyen tartışmayı düşünüyordu.

“Ne düşünüyorsunuz Bayan Evelina, bu konuştuklarımız hakkında?” diye sordu büyük oğul, “siz tek bir kelime etmediniz.”

“Hepsi çok iyiydi.. Babanıza söyledikleriniz. Ama...”

“Ama ne?”

Evelina hemen cevap vermedi. Elişini dizlerinin üstüne koydu, eliyle düzelitti. Düşünceli bir bakışla önüne doğru bakmaya başladı. Ne düşündüğünü anlamak olanaksızdı. Nakış için daha geniş bir taslak çıkarmak gerektiğini mi, yoksa verilecek cevabı mı düşünüyordu, belli değildi.

Tüm gençler onun vereceği cevabı sabırsızlıkla bekliyordu. Yerdeki öğrenci dirseğinin üzerinde doğruldu, yüzünü canlı bir merakla kızın yüzüne çevirdi. Müzisyen, kızın sakın, ama soru soran gözlerine bakıyordu. Kör çocuk ise rahat oturuşunu bozdu, başını kaldırdı, kısa bir süre sonra yüzünü başka tarafa çevirdi.

“Sadece şu var ki,” dedi usul bir sesle, bu arada hâlâ elişini düzeltiyordu, “hayatta herkes aynı yolu takip etmez. Hepimizin ayrı bir yolu vardır.”

Öğrenci keskin bir nidayla: “Tanrım,” dedi, “bu ne sağduyu! Siz hanımcıgım, kaç yaşındasınız gerçekten?”

“On yedi,” dedi kız basitçe, sonra naif bir zafer havasıyla devam etti: “Siz daha büyük olduğumu sandınız, değil mi?”

Gençler güldü.

“Bana sorsalar, on üç ile yirmi üç arası, diye düşünürdüm. Evet, bazen çocuk gibi görünüyorsunuz, bazen de olgun bir kadın gibi...” dedi müzisyen.

“Ciddi bir konuda ciddi düşünmek, ciddi konuşmak gerekir Gavriilo Petroviç,” dedi küçük kadın, bilgiç bir havayla. Sonra elişini tekrar eline aldı.

Bir süre sessizlik oldu. Evelina’nın iğnesi tekrar çalışmaya başlamıştı. Konuklar bu ağırbaşlı genç kıza merakla, ilgiyle bakıyordu.

Evelina, Pyotr'la tanıştığından beri epeyce büyümüştü elbette. Ama genç Stavruçenko'nun yorumu gayet doğrudu. İlk bakışta narin görünümüyle onun çocuk olmadığı zor anlaşıldı. Ne var ki, acelesiz, ahenkli hareketleri ona olgun bir kadının ağırbaşlılığını veriyordu. Yüzünden de benzer bir izlenim ediniliyordu. Bu tip yüzlere, bana öyle geliyor ki, sadece Slavlar arasında rastlanıyor. İnce, düzgün hatlar yumuşak, donuk çizgilerle çizilmiştir, mavi gözler sakin ve itidallidir, nadiren kızaran renksiz yanaklar, ki bunlar ani heyecanla kızarmaya daima hazır olan solgun yanaklar değildir, biraz kar beyazı soğukluktadır. Mermerimsi alnını hafifçe gölgelendiren düz, sarı saçları ağır bir saç örgüsüyle toplanmıştı ve o yürürken bunlar sanki başını geriye doğru çekiyordu.

Kör çocuk da büyümüş, olgunlaşmıştı. Şu anda orada solgun ama heyecanlı halde, gruptan biraz ayrı otururken, ona bakan herkes, ruhundaki her hareketlenmenin keskin şekilde yansıdığı –ve başka yüzlerdeki ifadelere hiç benzemeyen o ifadesiyle–, yakışıklı yüzünden etkilenirdi. Siyah saçları, şimdiden hafifçe kırışmış çıkık alnına şirin bir dalgayla yayılmıştı. Yanakları kâh çabuk renklerle kıza-

ıyor kâh mat bir donuklukla beyazlaşıyordu. Arada bir alt dudağından asabi bir titreyiş yayılıyor, uçlarını aşağı doğru çeviriyordu. Hareketli kaşları çok az durağan kalıyordu ama güzel gözleri düzgün, hareketsiz bakışlarla bakar gibi görünüyordu ve bu durum yüzünde olağan olmayan, elemli bir ifade izi bırakıyordu.

Bir süre devam eden sessizlikten sonra:

“İşte böyle,” dedi öğrenci kinayeli bir biçimde; Bayan Evelina tüm bu konuştuklarımızın kadının zihninin erişemeyeceği şeyler olduğuna, kadınların dünyasının mutfak ve çocukla sınırlı kaldığına inanıyor.

Genç adamın sesinin tonunda bir kendini beğenmişlik havası hissediliyordu (ki bunlar o zaman yeni fikirlerdi) ve ironik bir meydan okuma vardı. Evelina öfkeyle kızardı.

“Bu sonuca çok çabuk vardınız,” diye cevap verdi sonunda. “Konuştuklarınızı gayet iyi anladım. Bu, konuşulanların bir kadının zihni gücünün pekâlâ sınırları içinde olduğunu gösterir. Ben hayatta herkesin ayrı bir yolu olduğunu söylerken şahsen kendimden bahsetmiştim.”

Sonra sustu, başını eğerek eliğine öyle daldı ki, genç adam daha fazla sorgulama kararlılığına sahip olmadığını hissetti.

“Tuhaf,” dedi şaşkınlıkla, “duyan da sizin hayatınızı ta mezara kadar tasarlamış olduğunuzu sanacak.”

“Neresi tuhaf?” diye cevap verdi Evelina sakince, “alın; eminim İlya İvanoviç,” –bu kadetin adıydı– “daha şimdiden tüm hayatını planlamış, üstelik benden daha da gençtir, öyle değil mi?”

“Tamamıyla doğru,” diye söze karıştı kadet, konuşmaya çekildiği için memnun olmuştu. “Geçenlerde N....’nin biyografisini okumuştum,” dedi, “o da planlı yaşamıştı ve yirmi yaşında evlenmişti, otuz beş yaşında bir birliğe komutan olmuştu.”

Öğrenci alaycı bir havayla güldü. Bunun üzerine kız hafifçe kızardı, bir müddet sonra soğuk bir ses tonuyla konuştu:

“Görüyorsunuz işte, herkesin kendine göre bir yolu var.”

Ondan sonra hiçbir tartışmayı uzatmak istemedi. Genç insanların arasında ciddi bir sessizlik oluştu. Bu sessizliğin altında kolayca hissedilen belirgin bir korku yatıyordu. Herkes bu konuşmaların farkında olmadan hassas bir kişisel zemine temas ettiğini; basit bir ifadeyle, sıkıca gerili bulunan bir tele dokunduğunu şimdi fark etmişti.

Ağaçların hışırtısından başka hiçbir ses bu sükûnu bozmuyordu. Hava kararıyordu ve eski bahçe o kadar eğlenceli görünmüyordu artık.

Tüm bu konuşmalar ve tartışmalar, gençliğin yüksek gaye ve umutları, fikirler ve beklentiler, kör gencin üzerine aniden patlayan bir fırtına gibi çöktü. Başta hevesle dinliyordu, dinlerken yüzü heyecanlı bir hayranlıkla parlamıştı. Çok geçmeden bu canlı dalganın onu aştığını, bunların kendisine göre olmadığını ister istemez fark etti. Ona hiçbir şey sorulmamış, hiç fikri alınmamıştı. Biraz ötede, üzücü bir halde yalnız kalmıştı. İşte şu anda evde ne kadar canlılık varsa bu onun için o kadar üzücüydü.

Bununla birlikte kendisi için yeni olan bu konuşmaları dikkatle dinlemeye devam etti. Solgun yüzü ve çatık kaşları yüzüne dikkat ifadesi vermişti. Ama bu dikkat karamsardı, altında sert ve acı düşünceler yatıyordu.

Anne üzüntüyle oğluna bakıyordu. Evelina'nın gözlerinde bir anlayış ve telaş vardı. Yalnız Maksim, bu canlı topluluğun kör çocuk üzerinde ne gibi bir etki yarattığını fark etmiyor gibiydi ve misafirlerden kendilerini daha sık ziyaret etmesini istedi. Gençler bir sonraki ziyaretlerinde bol miktarda etnografik materyal getirmeyi vaat etti.

Ayrılırken tekrar geleceklerine söz verdiler. Genç adamlar Pyotr'un elini sıcak bir dostlukla sıktı. Pyotr bun-

lara heyecanla karşılık verdi. Onlar uzaklaşırken, orada uzun süre öylece durup, arabanın tekerleklerinin uzaklaşan takırtısını dinledi, sonra hızla dönüp bahçeye yürüdü, çabucak gözden kayboldu.

* * *

Onların gidişinden sonra malikâne yeniden sessizliğine gömüldü. Ama bu seferki değişik bir sessizlikti. Tuhaf, olağandışı bir sessizlikti Pyotr'un hissettiği. Bu sessizlik burada özellikle önemli bir şeylerin yaşanmış olduğunu itiraf eder gibiydi. Boş patikada kendisini kayın ve leylak hışırtılarından başka hiçbir ses karşılamıyordu. Ancak o, zihninde geçmiş konuşmaların yankısını duyuyordu. Arada bir de, kulağına oturma odasının açık penceresinden, orada devam eden bir nevi tartışmanın sesleri geliyordu. Annesinin suçlayıcı, acı dolu sesi canlı çıkıyor, Evelina'nınki ağırbaşlı bir gerginlikle... Anlaşılan ikisinin konuşmaları da Maksim'e yönelmişti. Maksim'in de bunlara hararetle değilse bile, sağlam cevaplar verdiği anlaşılıyordu. Pyotr birden içeri girince tartışma hemen kesildi.

Maksim kör çocuğun dünyasını şimdiye kadar huzurla çevrelemiş duvarda, yumruğuyla kasten ve acımasızca bir gedik açmıştı. Şimdi çarpıcı, bunalımlı ilk dalga o gedikten içeri doluyordu ve bu darbe çocuğun ruhi dengesini sarsmıştı.

Şimdi Pyotr kısır döngüsü içinde sıkışmış görünüyordu. Evin dinginliği, sessizliği, eski bahçenin uyuşuk mı-

rılıtları, hışırtıları arasında, genç ruhunun daldığı rüyaların yeknesaklığı altında bunalmıştı. Karanlık ona yeni sesler taşımıştı; davet eden, ayartan sesler... Yeni kavramlarla canlanmış ama belli belirsiz tanımlanabilen bu sesler beynine üşüşmüş, orayı tatminsiz bir özlemle doldurmuştu. İçinde uyumuş halde duran ihtiyaçları uyandırmış, davet etmiş, çağırmıştı. Bu ilk çağırışlar etkisini de hemen göstermişti. Yüzü daha solgunlaşmış; donuk, belirsiz bir acı içini kemirmeye başlamıştı.

Anne ve Evelina bu huzursuzluğun işaretlerini hemen fark etti. Biz, gören insanlar, başkalarının düşünce ve duygularının yüzlerine yansıdığını görebildiğimizden, kendi duygularımızı maskelemeyi hemen öğreniriz. Ama bu konuda körler çaresizdir. Pyotr'un beyazlaşmış yüzü, oturma odasında kilitsiz unutulmuş mahrem bir hatıra defteri gibi kolayca okunabilir durumdaydı. Halinde acı veren bir endişe vardı.

Kadınlar tüm bunları kendileri gibi Maksim'in de fark ettiğini gördü. Dahası, bunun yaşlı adamın sürdürdüğü bazı tasarılarına dâhil olduğunu da anladılar. İkisi de bunu zalimce buldu. Ve anne oğlunu kendi elleriyle koruyacaktı. Sera mı diyordu Maksim? Tamam, sera olsun, çocuğu burada mutlu oldukça, ne sorun vardı ki? Bırakalım hayatı hep böyle sessiz, dingin, çalkantısız devam etsin.

Evelina görünüşte içindeki her şeyi dışa vurmuyordu ama bir süre sonra Maksim'e olan tutumu değişti. Artık onun ileri sürdüğü önerilerin çoğuna, bazen en önemsiz ayrıntılarına bile, daha önce onda Maksim'in hiç şahit

olmadığı keskin bir tavırla itiraz ediyordu. Maksim, çatık kaşlarının altından kıza merakla bakarken, onun gözlerinde sıklıkla hiddet dolu bir parıltıyla karşılaşıyordu. Böyle durumlarda başını sallıyor, anlaşılmaz bir şeyler homurdanıyor, kendini her zamankinden daha yoğun bir sigara dumanıyla sarıyordu ki bu onda zihinsel bir odaklanma işaretiydi. Ancak yılmadan, sağlam bir şekilde duruyordu ve arada bir kendi kendine ve kimseyi hedef almadan, kadınların akıl-dışı sevgileri üzerine, saçlarından çok daha kısa olduğu herkesçe bilinen, onun için de bir dakikalık mutluluğun, bir dakikalık elemin daha ilerisini göremeyen kadın aklı hakkında küçümseyici yorumlarda bulunuyordu. O, Pyotr için dinginliği değil, olanaklı olan en dolgun yaşamı öngörüyordu. Denir ki, her öğretmen öğrencilerini kendine benzetmeye çabalar. Maksim de yeğeni için, kendisinin elde ettiği, ama çok erken kaybetmiş olduğu şeyi arıyordu: Mücadeleci, çatışmacı bir yaşam... Bu ne şekilde olacaktı, bunu henüz kendine açıklayabilmiş değildi, ama çocuğun dış dünya hakkındaki izlenimlerini genişletmek için, hatta muhtemel şok ve ruhsal karmaşa risklerini de göze alarak, her çabayı gösteriyordu. Bunların, kız kardeşinin ve Evelina'nın istekleriyle hiç uyuşmadığını da biliyordu.

“Anaç tavuk!” diyordu bazen kız kardeşine, odada bir aşağı bir yukarı dolaşırken koltuk değnekleriyle sert sert, kızgınlıkla yere vuruyordu.

Ama bu kızgınlık anları seyrekti. Çoğu zaman ve daha çok da başbaşa kaldıkları zamanlarda, kız kardeşinin çıkışlarına, kadın, anlaşmazlığı devam ettirmede yetersiz

kaldığı için, yumuşakça ve biraz müsamahayla itiraz ediyordu. Kız kardeşi de her seferinde onun ileri sürdüğü düşüncelere boyun eğiyor, ama ekleyelim ki bu durum, onun çok zaman geçmeden itirazını tekrar yükseltmesine engel olmuyordu. Ancak Evelina'nın orada olduğu zamanlarda sorun daha ciddi hâle geliyordu. Böyle durumlarda yaşlı adam sessiz kalmayı tercih ediyordu. Maksim'le genç kız arasında bir çekişme olduğu belliydi ve ikisi de hasmını inceliyor, kartlarını dikkatli şekilde saklıyordu.

VI

İki hafta sonra konuklar yeniden geldi ve Evelina gelenleri çok soğuk karşıladı. Ama genç kızın onların gençlik canlılığına direnmesi zordu. Gençler günlerce köyü gezdi, ormana avlanmaya gitti, tarlalarda hasat yaparken şarkı söyleyen rençberlerin söyledikleri şarkıları not etti. Akşamlarıysa, bahçede, evin çevresinde bir araya gelip, oturuyor ve uzun uzun sohbet ediyorlardı.

Böyle bir akşam, Evelina daha ne olduğunu anlamadan konuşma yine hassas konulara döküldü. Nasıl oldu, ilk kim başladı, ne kız ne de başkası söyleyebilirdi bunu. Tam o sırada gurup vakti bitip güneş batmaya başlamış, alacakaranlık malikânenin bahçesini sarmış, bülbüller gölgesi çalılarda akşam şarkılarına başlamıştı.

Öğrenci, planlanmayan bir geleceğe doğru hızla ilerleyen, hesaba gelmeyen ve umursamaz bir gençlik tutkusu üzerine, coşkulu bir şekilde konuştu. Genç adamın inanç ve umutlarında hem sirayet edici hem de cezbedici bir şey vardı, karşı konulamayacak bir davet, göreve ve feragate dair bir çağrı gücü vardı.

Evelina'nın yanakları kızardı. Farkına vardı ki bu çağrı, belki bütünüyle bilinçli yapılmamıştı, ama yine de onaydı, yalnızca onaydı.

Yine işine eğildi. Gözleri parlıyor, yanakları kızarıyordu. Kalbi de hızlı hızlı çarpıyordu. Ama sonra gözlerindeki parlaklık, yanaklarındaki kızarıklık soldu, yalnızca kalbi hâlâ hızla çarpmaya devam ediyordu. Dudakları birden gerildi, solgun yüzüne bir korku ifadesi oturdu.

Korkmuştu, çünkü gözlerinin önündeki karanlık duvar çökmüş gibiydi. Ve bu yarıktanengin, güçlü ve faal bir dünyanın uzak perspektifi görünmüştü.

Evet, çoktandır onu çağırıyordu. Ama o daha önce fark etmemişti. Yine de eski bahçenin gölgesinde bir bankta sık sık saatlerce oturmuş, tuhaf rüyalar, uzak yerlere ait parlak hayaller görmüştü ve bu hayallerde kör gence bir yer yoktu.

Şimdi bu dünya çok yakınına gelmişti. Onu sadece çağırmakla kalmıyor, üzerine bir nevi hak ve görev de yük-lüyor gibiydi.

Pyotr'a hızlıca, kaçamak bir bakış attı ve gördüğü şey kalbini dağladı. Sessiz, hareketsiz oturuyordu kör genç. Duruşunda bir ağırlık vardı ki bu, Evelina'nın hafızasında koyu bir leke gibi kaldı. Anlıyordu! Evet, hepsini! Bu düşünce, içinden yıldırım hızıyla parlayarak geçti, Evelina birden üşüdüğünü hissetti. Tüm kanı kalbine toplanmış ve yüzü öyle beyazlaşmıştı ki, kendisi yüzünün solduğunu hissetti. Bir anlığına kendisinin o uzak, parlak dünyaya gitmiş olduğunu, kör gencin de burada tek başına kalmış ve hep başı öne eğik oturduğunu tasavvur etti. Yok, o burada değildi de, nehrin kıyısındaki tepede, geçmişte kalan o akşam kendisinin ağladığı yerdeydi.

Ve korktu. Öyle görünüyordu ki, birisi o eski yarasına saplanmış olan bıçağı çekip çıkarmaya hazırdı.

Maksim'in ne zamandır kendisine uzun uzun baktığı aklına geldi. İşte demek ki, bu sessiz bakışlar! Demek ki, ruh halini kendisinden daha iyi biliyordu, içinde hâlâ bir mücadele ve seçim isteğı olduğunu tahmin ediyordu. Ama hayır, yanıliyordu! Kız kendi atacağı ilk adımı biliyordu ve atacaktı, orada, hayattan daha fazlasını almanın olanaklı olup olmadığını görecekti.

Ağır bir işten sonra derin bir nefes alıp bırakıyormuş gibi sertçe iç geçirdi, sonra çevresine baktı. Burada böylece ne kadar zamandır ses çıkarmadan oturduklarını, öğrencinin daha başka neler dediğini veya ne zaman susulduğunu bilemedi. Pyotr'un bir dakika önce oturduğu yere baktı.

Hayır, o burada değildi.

O zaman kalktı, el işini katladı.

“Özür dilerim baylar,” diye hitap etti misafirlere, “sizi bir süreliğine yalnız bırakacağım.”

Sonra bahçenin gölgeli patikasından ağır ağır yürüdü.

Bu akşam saatlerini sıkıntılı ve kaygılı geçiren yalnızca Evelina değildi. Patikanın dönemecine geldiğinde, biraz ileriden gelen heyecanlı konuşmalar duydu. Orada ağaçların altında bir bank vardı. Maksim ve Anna Mihailovna orada oturmuş, konuşuyordu; ikisi de çok gergindi.

“Evet, kızı da düşünüyordum, oğlan kadar,” dedi Maksim sertçe, “düşün, o hâlâ hayatı bilmeyen bir çocuk! Çocuğun cehaletinden yararlanmak istediğine inanamıyorum!”

Annenin sesi, cevap verirken, ağlamaya çok yakındı.

“Tamam Maks, tamam, ama eğer kız... O zaman benim zavallı oğlum ne olacak?”

“Ne olarsa, olacak!” dedi eski asker sertçe, ama yine de sesi hüzünlüydü. “O zaman bakarız. Ama her durumda, bir başkasının hayatını onun uğruna mahvetmeyi düşünemeyiz. Hatta bizim kendimizinkini bile... Bunu bir düşün Anna, bir düşün,” diye daha yumuşak bir ifadeyle ekledi. Kız kardeşinin elini kaldırıp hafifçe öptü. Anna Mihailovna başını eğdi.

“Zavallı, zavallı oğlum! Onunla hiç karşılaşmasaydı çok daha iyi olacaktı,” diye usulca inledi anne, öyle ki, Evelina bu sözleri duymaktan çok tahmin etti.

Kız durdu, acıyla kızardı. Şimdi onların yanına gitse, konuştuklarını duymuş olabileceğinden başka bir şey düşünmeyeceklerdi.

Ama sonra, başını gururla kaldırdı. Her şeyden önce, kulak misafiri olmayı istememişti. Her durumda kendi seçtiği yolda sahte bir utanma duygusuyla durdurulmayacaktı. Ayrıca bu yaşlı adam her şeyi üstleniyordu. O ise kendi hayatını istediği gibi yönetebilirdi.

Ve başını yukarıda tutarak ağır ağır patikadan aşağı yürüdü, onların oturduğu bankı geçti. Maksim koltuk değneklerini onun yolundan aceleyle çekti. Anna Mihailovna ise ona ıstıraplı gözlerle, sevgi dolu, neredeyse hayranlık dolu, ama aynı zamanda korkulu gözlerle baktı. Belli ki, anne kalbinde, önlerinden öfkeli bir meydan okuyuşla geçip giden bu sarı saçlı, gururlu kızın, oğlunun tüm geleceğinin mutluluğunu ya da ıstırabını taşıdığını hissediyordu.

VIII

Malikânenin bahçesinin sonunda, eski, terk edilmiş bir su değirmeni vardı. Çarkı dönmeyeli çok zaman olmuştu, mili yosunla kaplanmıştı. Bent kapağında açılan deliklerden sızan su, birkaç kola ayrılıp sürekli akan derecikler oluşturmuştu. Burası kör gencin en sevdiği uğrak yerlerindendi. Setin üstünde saatlerce oturur, sızan suların şırıltısını dinlerdi. Bu şırıltı sesinin aynını evde piyanoda çıkarırdı. Ama şu anda bunları umursamıyordu. Patikada aşağı yukarı yürüyor, kalbi ıstırapla çarpıyor, içini dolduran acı yüzünü kasıyordu.

Evelina'nın ayak seslerini duyunca, kısa bir süre durdu. Birazdan Evelina yaklaştı ve elini onun omuzuna koydu.

“Söyle bana Petro,” dedi ciddi bir sesle, “söyle sorun nedir, seni üzen nedir?”

Pyotr aniden döndü ve patikadan aşağı yürümeye başladı. Kız da onun yanına gitti. Onun hızlıca dönüşünü, sessizliğini anlamıştı. Bir anlığına başını eğdi. Evin oralarından bir yerden birinin şarkı söylediği duyuluyordu:

*Kayalık tepenin üstündeki,
Kartalın keskin çığlığını dinle,
Bak nasıl uçuyor,*

*Süzülerek yükseklerde,
Sonra çullanıyor avının üzerine...*

Uzaktan yumuşayarak gelen genç, güçlü ses aşka, mutluluğa, ferah açıklıklara dair şarkılar söylüyordu. Bu sesler gecenin sessizliğinde yankılanıyor, bahçenin uyuşuk mırıltısını bastırıyordu.

Dopdolu, canlı bir hayat hakkında konuşan bu genç insanlar mutluydu, Evelina da daha birkaç dakika önce onlarla birlikteydi, Pyotr'a hiç yer olmayan o parlak yaşamın hayaliyle mest olmuştu. Kız Pyotr'un ayrıldığını fark etmemişti bile. Bu yalnızlıkta bu acı anların daha ne kadar süreceğini kim söyleyebilirdi ki...

Tüm bunları aklından geçiren Evelina, patikadan aşağı doğru Pyotr'la beraber yürüyordu şimdi. Onun moralini düzeltmek, bunun için konuşmak hiç bu kadar zor olmamıştı. Ama şimdi o da anlıyordu ki, onun yanındaki varlığı bile Pyotr'un kederini giderek yumuşatmaya yetiyordu.

Biraz önceki aceleci adımları yavaşladı, yüzü aydınlanmaya başladı. Yanında duran Evelina'yla, yüreğindeki acı hafiflemeye başlamış, yerini bir başka, daha yumuşak, aşına bir duyguya bırakmıştı. Bunun ne olduğunu adlandıramıyordu, ama iyileştirici etkisine kendisini isteyerek teslim etti.

"Neyin var?" diye tekrar sordu Evelina.

"Belli bir şey yok," diye cevap verdi kör genç acı bir sesle, "sadece bana öyle geldi ki, bu dünyada tamamen gereksizim ben."

Evin orada söylenmekte olan şarkı bitti, bir süre sessizlik oldu, sonra zor duyulur tonda yeni bir şarkı başladı. Bu kez bir Ukrayna *Dumka*'sıydı. Öğrenci bu *Dumka*'yı eski *bandurist*lerin tarzıyla söylüyordu. Arada bir, şarkı söyleyenin sesi büsbütün duyulmaz oluyordu, dinleyenlerin ruhuna şekilsiz, belirsiz bir hayal egemen oluyordu. Sonra ezgi yaprakların hışırtısı arasından kulağa tekrar sönükçe doldu.

Pyotr gayriihtiyari durdu, dinlemeye başladı.

“Biliyor musun,” dedi içli bir sesle, “bazen bana öyle geliyor ki, yaşlıların hep söylediği şey doğrudur, bu dünya giderek kötüleşiyor. Körler için bile, eski zamanlar daha iyiymiş. O zamanlar yaşasaydım, ben de *bandura* çalardım, piyano yerine. Köyleri, kasabaları, tüm ülkeyi gezerdim. İnsanlar beni dinlemek için toplanırdı. Onlara atalarının, babalarının büyük işlerinden, kahramanlıktan, zaferden bahsederek şarkılar söylerdim. O zaman hayatta bir şey yapmış olurum. Ya şimdi? Şu cırlak sesli kadet çocuk bile... Onun bile çizilmiş bir yolu var. Duydun mu onu? Ne zaman evlenilir, ne zaman komutan olunur... Diğerleri ona gülmüştü. Ama benim için? Benim için ulaşılamaz bir şey.”

Evelina'nın mavi gözleri endişeyle açılmıştı, akşamın gölgesinde gözünün kenarında bir gözyaşı damlası parlıyordu.

“Şu genç Stavruçenko'yu dinledin değil mi?” diye sordu Evelina, elinden geldiği kadar yumuşak bir sesle, heyecanını gizlemeye çalışarak.

“Evet, dinledim,” dedi Pyotr usulca, “çok hoş bir sesi var. Kendisi de hoş biri mi?”

“Evet, hoş,” dedi Evelina aniden durdu, sonra kızgınlıkla devam etti: “Yok değil... Pek değil... Hiç hoşlanmadım. Kendine çok güveniyor. Sesi de hoş değil. Fazla yüksek çıkıyor.”

Pyotr bu şaşırtıcı kızgınlık patlamasına kulak verdi. Kız ayağını yere vurarak devam etti: “Bunların hepsi saçmalık! Hepsini, biliyorum, Maksim ayarlıyor. Ah, bu Maksim’den nasıl nefret ediyorum!”

“Ne diyorsun sen Velya?” diye bağırdı Pyotr şaşkınlıkla, “Ne ayarlıyor?”

“Nefret ediyorum, Maksim’den nefret ediyorum,” diye inatla tekrarladı genç kız, “o hesapladı, tasarladı. İçinde kalmış son iyiliği de yok etti. Anlatma bana, anlatma... Kim ona başkalarının hayatına karışma hakkı verdi ki?”

Birden durdu, ince ellerini parmaklarını tıklatarak sıktı ve çocuk gibi ağlamaya başladı. Kör genç, kızın ellerini kendi ellerinin arasına aldı merakla. Bu âni patlamayı anlamamıştı. Evelina her zaman sakin, duygularını kontrol eden biriydi! Pyotr, Evelina’nın hıçkırıklarını dinliyordu ve bu hıçkırıklar kendi kalbinde tuhaf bir aksiseda yapıyordu. Anıları canlandı. Kendisinin bir anısı vardı, o tepenin üzerinde... Bugünkü kadar kederliydi, o zaman da küçük kız bugünkü gibi kendisi için ağlıyordu.

Ama Evelina birden durdu, ellerini gevşetti, Pyotr tekrar şaşkınlığa kapıldı: Kız gülüyordu şimdi.

“Ne aptalım! Ne diye ağlıyorum ki?”

Gözlerini sildi, bu kez nazik ve dokunaklı sesle konuşmaya devam etti:

“Hayır, adil olalım. İkisi de iyi! Ve Maksim’in söylediği de doğru... Ama herkes için değil...”

“Herkes için iyi olanı kim söyleyebilir ki?” dedi Pyotr.

“Ne saçmalık!” diye cevap verdi Evelina canlı bir havayla, sesinde bir gülme tonu vardı ama aynı anda gözlerinde yeni yaşlar belirdi. “Sonuçta Maksimde elinden geldiğince savaştı ama şimdi olmuyor. Hayatı geldiği gibi kabul ediyor. Yani, biz de...”

“Biz deme. Sen başkasın.”

“Hayır, değil.”

“Neden değil?”

“Çünkü... Çünkü... Peki o zaman bak: Çünkü benimle evleneceksin, değil mi? Demek ki, biz birlikte yaşayacağız.”

Pyotr şaşkınlıkla kalakaldı.

“Ben mi? Seninle mi? Yani sen benimle evlenecek misin?”

“Neden evlenmeyeyim? Tabii ki evleneceğim,” diye cevap verdi kız heyecanla, “Ne aptalsın? Bu hiç senin aklına gelmemiş miydi? Açık bir şey bu! Benimle evlenmezsen kimle evleneceksin?”

“Elbette,” dedi Pyotr, garip bir bencil havayla, sonra ne dediğinin bilincine varmış gibi, kızın elini tutarak devam etti: “Bak Velya, hayır. Konuştuklarını duydun. Kentlerde kızlar tahsil yapıyor, öğreniyorlar. Senin önünde de geniş yollar açılabilir. Bense...”

“Ne?”

“Bense körüm,” dedi mantıksızca.

İçinde yeniden çocukluk anıları canlandı: Nehir su-

larının kıyayı yumuşakça dövmesi, Velya ile karşılaşması, onun körlüğünü öğrenince acı acı ağlaması... Sonra gayri-ihiyari durdu; sözlerinin, onu o zaman yaraladıysa, şimdi de yaralamış olacağının farkına vararak. Bir süre konuşmadılar. Değirmenin bendinden akan suların şırıltısından başka ses duyulmadı. Evelina çok sessiz, sakindi. O kadar ki, sanki orada yoktu. O anda yüzü sessiz bir üzüntüyle kasılmıştı. Ardından çabucak kendini toparladı, yumuşak, tasasız bir sesle konuştu:

“Körsen ne olacak? Sonuçta bir kız kör bir çocuğa âşık olmuşsa, onunla evlenmekten başka ne yapar? Bu hep böyledir, biliyorsun. Başka ne olacak ki?”

“Bir kız âşık olmuşsa...” diye usulca tekrarladı Pyotr. Kaşları çatılı, bu düşünceye odaklanmıştı. Bu bilindik sözler bilincine yeni bir anlamla yansımıştı. “Âşık olmuşsa?” Bu kez heyecanla, soru sorar gibi çıkmıştı sesi.

“Elbette, senle ben birbirimizi seviyoruz. Seni aptal çocuk! Biraz düşün! Eğer ben gidersem, burada yalnız başına yaşayabilir misin?”

Kör gencin birden benzi solmuş, görmeyen gözleri iyice açılmıştı.

Ortam çok sessizdi. Sadece suların çalkantısının sesi duyuluyordu. Bu bile bazen azalıp, tamamen duracakmış gibi oluyor ama sonra hemen tekrar yükseliyor; durmadan, biteviye şırıldıyordu. Kuş kirazı ağaçlarının kalın yaprakları hışırıdıyor. Evden gelen şarkı da şimdi susmuştu. Sonra göletin kıyısından bir bülbülün ikircikli ötüşü duyuldu.

“Ölürüm,” dedi Pyotr, donuk sesle.

Kızın dudakları titredi. Tıpkı karşılaştıkları o ilk günkü gibi. “Ben de...” dedi. Zayıf, çocuksu bir sesle, zorlukla konuştu: “Ben de... Yalnız, sensiz... Uzaklarda...”

Pyotr kızın ince parmaklarını sıktı. Şaşırmıştı, Evelina’nın ona verdiği karşılık şimdiye kadar olanlardan ne kadar farklıydı! İnce parmaklarının narin sıkışı Pyotr’un kalbinin derinliklerine inen bir yol bulmuştu. Pyotr öyle hissediyordu ki, Evelina şimdi alıştığı o eski çocukluk arkadaşısı değildi, bir anda değişik, yeni bir kişi olmuştu. Pyotr’a öyle geliyordu ki, şimdi güçlü, muktedir biri olmuştu. Evelina ise zayıf, gözyaşları içindeydi. O zaman, kalbindeki derin yumuşamanın etkisi altında kızı kendine çekti, eliyle onun ipeksi saçlarını okşamaya başladı.

Şimdi, yüreğindeki tüm ıstıraplar sükûn bulduğunu hissediyordu, artık özlem ve arzu yoktu, yaşamında bu andan başkası yoktu.

Göletin kıyısındaki bülbül ikircikli denemelerinden memnun olmuş, şimdi tam bir şakımayla şarkısına başlamış, sessiz bahçeyi tutkulu bir melodiyle doldurmuştu. Evelina birden sıçradı, Pyotr’un şefkatli elini utanarak yana çekti.

Pyotr karşı koymayıp kızı bıraktı, derin bir iç geçirdi. Kız saçlarını düzeltirken durup onu dinledi. Kalbi güçlü, ama düzenli, bir hoş atıyordu. Sıcak kanının tüm vücuduna tam bir enerjiyle yayıldığını hissetti. Bir an sonra kızı ona, “misafirlerin yanına dönmeliyiz,” dediğinde Pyotr bunu şaşkınlıkla dinledi. Söylediği sözlerden çok, gayet iyi bildiği bu tatlı sesin tonunu dinledi.

Konuklar, ev sahipleri ve Maksim, hepsi küçük oturma odasında toplanmıştı. Sadece Pyotr ve Evelina ortalarda yok. Maksim eski arkadaşı Stavruçenko ile sohbet ediyordu. Gençlerse açık pencerenin oradaki köşeye toplanmış, hiç ses çıkarmadan oturuyordu. Küçük toplulukta tamamen belirgin olmayan, ama yine de herkesin algıladığı dramatik bir sessizlik hali egemendi.

Evelina ve Pyotr'un yokluğu herkes için biraz dikkat çekici olmuştu. Maksim arada bir konuşmasını kesip, açık kapıya doğru kaçamak ve arayan gözlerle bakmaya devam ediyordu. Anna Mihailovna mustarip ve suçlu bir simayla ama özenle ve nezaketle ev sahipliği yapmaya gayret ediyordu. Sadece Bay Popelski, yıllar geçtikçe belirgin şekilde şişmanlayan Bay Popelski, her zamanki gibi koltuğunda yarı uyuklar vaziyette oturmuş, akşam yemeğinin başlamasını bekliyordu.

Bahçeden oturma odasına uzanan terasta ayak sesleri duyulunca, bütün gözler o yöne döndü. Geniş kapının karanlık dörtgeninde Evelina görüldü. Arkasından kör genç sessizce basamakları çıkıyordu.

Genç kız tüm gözlerin üzerinde odaklanmış olduğunu gördü, ancak bundan bir mahcubiyet duymadı. Odaya

girerken adımları her zaman olduğu gibi ölçülüydü. Yalnızca bir kez, Maksim'in bakışıyla karşılaşınca, dudaklarında baygın bir tebessüm ifadesi oluştu. O anda gözlerinde ironik bir meydan okuma vardı.

Anna Mihailovna ise yalnızca oğluna bakıyordu.

Genç adam yavaşça Evelina'yı takip ediyordu. Nerede olduğunun farkında değilmiş gibi bir hali vardı. Aydınlık odanın eşiğine gelince birden durdu. Ama sonra aynı dağınık ve dalgın bakışla odayı geçip, piyanoya yaklaştı.

Müzik, malikânedeki sakin yaşamın alışılmış bir ögesi idi. Ama daima ev içinde kalır, dışarıyla paylaşılmazdı. Genç konukların konuşmalarıyla, şarkılarıyla dolan bugünlerde, genç Stavruçenkolardan büyük olanı, konservatuvar öğrencisi, arada bir piyano çalmıştı, Pyotr ise bir kez bile piyanoya yaklaşmamıştı. Bu çekilme, kör genci bu canlı topluluk içinde daha da fark edilmez kılmıştı. Canlılığın ortasında iyiden iyiye tecrit olma durumu, kalbi yaralı anneye oğlunun silik figürünü acıyla izlettirmişti. Ama şimdi Pyotr, ilk kez alıştığı yere, piyanoya doğru, beklenmeyen bir özgüvenle yürümüştü. Sanki ne yaptığının bilincinde değilmiş gibi görünüyordu, odadakileri de fark etmiyor gibiydi. Aslında Evelina ile birlikte ortaya çıkmaları üzerine odada öyle bir sessizlik olmuştu ki, Pyotr odanın boş olduğunu düşünmüş bile olabilirdi.

Piyanoyu açtı, parmaklarını tuşların üzerinde hafifçe gezdirdi, sonra hızla, tecrübe eder gibi, araştırır gibi birkaç yumuşak akor çaldı. Sanki bir şey soruyordu, tuşlara do-

kunurken piyanoya bir şey soruyordu veya belki de soruyu kendi kalbine, kendi ruhuna soruyordu.

Akorlar söndü, Pyotr hareketsiz, düşünceye dalmış, elleri kımıldamadan tuşların üzerinde kaldı. Odada sessizlik iyice yerleşmişti.

Açık pencerenin siyah dörtgeninden dışarıdaki gece görünüyordu. Bahçedeki yeşil yapraklı ağaçlar evden yansıyan ışıkla karanlığın içinden seçilebiliyordu. Sanki her biri, bahçeden odaya merakla bakıyordu. Pyotr'un belirsiz prelüdünden etkilenen konuklar o anda solgun yüzünde ışıyan garip ilhamı fark etmiş, sessiz bir bekleyişle oturuyordu.

Pyotr tamamen sessiz, görmeyen gözleriyle başını yukarıya bakar gibi kaldırmış, sanki bir şeyler dinliyordu. Ruhunda her türden değişken duygu dalgalar gibi yükseliyordu o anda. Uzun zaman kumun üzerinde öylece kalmış bir kayığa dalgaların çarpması gibi; bilmediği, yaşanmamış bir hayatın seli onu yakalamıştı. Yüzüne şaşkınlık hali, soran bir ifade yansımıştı ve ışıkla gölge arasında hızlı değişimlerle gidip gelen, olağandışı heyecanlı bir hayatıyet belirtisi daha vardı. Kör gözleri koyulaşmış ve derinleşmiş görünüyordu.

Bir süre, duygularının karmaşası içinde arzuyla aradığı birini, diğerlerinden ayırt edememiş gibi göründü. Ama sonra, şaşkın ve soru sorar hali değişmemekle birlikte bir irkildi, elini klavyenin üstüne doğru kaldırıp, yeni bir duygu dalgasına kapılarak pürüzsüz, parlak, melodik akorlarına tümüyle teslim etti kendini.

Notayla çalmak körler için çok zordur. Nota işaretleri kabartmadır ve her bir nota için değişik bir işaret vardır, bir kitaptaki harfler gibi bir sırada dizilirler. Bir akoru oluşturan notaları belli etmek için aralarına ünlem işareti konur. Bunları eliyle okuyan kör piyanist, her pasajı ezberlemeye mecburdur. Her iki el için ayrı pasajlar olduğundan ikisini de ayrı ayrı, çalmaya başlamadan iyice ezberlemelidir. Bu, emek isteyen ve uzun bir iştir. Ancak Pyotr müziği ortaya çıkaran öğeleri hep sevmiştir. Her iki el için de birkaç ölçüyü ezberledikten sonra piyanoya oturup bunu çalışıyordu ve böylece nota kitabının kabarık hiyeroglifleri birden ince bir uyumla müziğe dönüştüğünde bu ona zevk veriyordu. Böyle anlarda işin sıkıcılığı büyük ölçüde giderilmiş oluyor, hatta çalışma onu cezbediyordu.

Bununla birlikte kâğıt üzerinde kabartma işaretlerle gösterilenle, onun icrası arasında başka birçok bağıl süreç vardır. Her bir karakterin melodi olması için kâğıda temas eden parmak ucundan çıkıp hafızada bir yer kazanması, sonra tuşlara basması için oradan tekrar parmak uçlarına geri dönmesi gerekir. Ve körün, çocukluğundan itibaren çok geniş olan müzikal havsalası melodiyi öğrenmesi için kar-

maşık ezberleme sürecine müdahale ediyor, böylece körün başka birinin müziğini çalışında kayda değer kişisel bir iz bırakıyordu.

Pyotr'un müzikal duyguları bilincine çocukluğunda ilk kez dolan ezgilerle şekillenmişti. Daha sonra annesinin çaldığı melodilerle de içinde şekillendi. Onun için ruhunda hep duyduğu sesler, ilk olarak dinlemiş olduğu, ülkesinin folklorik müzikleriydi. Doğayla olan bağını da hep bu müzikler aracılığıyla kurmuştu.

Ve şimdi; kalp çarpıntısıyla, taşan bir ruhla çalmaya başladığı İtalyan melodisini yorumlarken müziğin ilk notalarından itibaren öylesine kendine özgü bir hava duyuldu ki, konuklar merakla birbirlerine baktı. Ancak birkaç dakika sonra çalışındaki çekicilik herkesi teslim aldı; Stavruçenko'nun, mesleği müzisyenlik olan büyük oğlu müziğin içinde âşına bir parça bulmak ve piyanistin özgün tarzını çözümlemek için onu uzun süre dinledi.

Teller titredi ve gürlledi, oturma odasını doldurduktan sonra oradan bahçeye yayıldı. Gençler parlayan gözlerle, merakla, ilgiyle dinledi. Baba Stavruçenko başta sessiz, başı öne eğik dinliyordu, ama kısa süre sonra artan bir heyecana kapıldı. Dirseğiyle Maksim'i dürterek fısıldadı:

“Çalmak diye buna derim ben, çalmak böyle olur... Ne yani, haksız mıyım?”

Melodiler yükseldikçe, eski tüfek bir şeyler anımsar gibi tavrı göstermeye başladı. Anımsadığı, onun gençliği olmalıydı. Gözleri parlamış, yüzü kızarmıştı. Omuzlarını geri atarak yumruğunu havaya kaldırdı, masaya vuracak-

ken kendini tuttu, kolunu sessizce aşağı indirdi. Oğullarından yana bir bakış attıktan sonra, bıyığını sıvazlayıp Maksim'e yaslandı:

“Bunlar yaşlıları rafa kaldırmak istiyor, ha? Havlıyorlar!” diye fısıldadı. “Bizim zamanımızda biz kardeşтик... Şimdi de öyle... Doğru değil mi?”

Sonra uzun bıyıklarını çekiştirdi.

Maksim ise o zamana kadar müziğe karşı tamamen kayıtsızdı. Ama bugün, öğrencisinin çalışında yeni bir şeyler keşfetmişti. Şimdi dikkatle dinliyordu. Zaman zaman yoğun sigara dumanının arkasından başını sallıyor, bakışlarını bir Pyotr'a bir Evelina'ya çeviriyordu. Hayat gücü, onun metodunda hiç öngörmediği şekilde Pyotr'a bir kez daha müdahale etmişti. Anna Mihailovna da sık sık Evelina'ya bakıyor, Pyotr'un müziğinde yankılanan keder ve neşenin kaynağını tespit etmeye çalışıyordu.

Evelina köşede, abajurun gölgesinde oturmuştu ve gözleri koyu renk almış ve büyümüştü, loş ışıkta parlıyordu. Müziğı kendi algısıyla dinliyor, bunda eski değirmenin savağından akan suyun şırıltısını, gölgeli bahçedeki kuş kırazı ağaclarının hışirtısını duyuyordu.

Melodi çoktan değişmişti. İtalyan müziğini bırakan Pyotr kendini hayal gücüne bırakmıştı. İşte birkaç dakika önce, oturmuş, ellerini hareket ettirmeden tuşların üzerine koymuş, sessizce başını eğmişken kendi kendine dinlediği şey, hafızasında yer etmiş mazinin izlenimleriydi. Şimdi çalışını dolduran, doğanın sesleriydi, rüzgârın uğultusu, ormanın fısıltısı, nehrin şıkırtısı ve bilinmeyen bir mesafeden gelen belirsiz konuşmalardı. Fonunda, derin, yürek kabartan bir heyecan, doğanın ruha dolan ve tarifi zor söylevi vardı. Özlem miydi bu? Ama neden bu kadar hoştu? Sevinç miydi? O halde neden bu kadar derin, sınırsız bir hüznü vardı?

Arada bir sesler yükseliyor, güçleniyordu. Bu anlarda kör müzisyenin yüzüne tuhaf bir sertlik ifadesi geliyordu. Müziğinin yeni ortaya çıkan gücüyle sanki kendisi de şaşkınlamış gibi görünüyordu. Dinleyicileriye, nefeslerini tutup bekliyordu. Birkaç güçlü akor daha... Hepsinin güçlü ve güzel bir birleşiminin ahenkli akışına karışması bekleniyordu. Ancak yükselmesi uzun sürmeyen melodi, kabarık dalgaların köpürerek, püskürerek dağıldığı gibi, sızlanan, şikâyet eden bir mızıltıya dönüştü ve daha bir süre boyunca, acı ve şaşkınlık dolu, soru soran seslerle birlikte örüldü.

Sonra kör müzisyen bir dakika kadar sessiz kaldı. Oturma odasının sessizliği sadece bahçeden gelen yaprak hışırtılarıyla bozuluyordu. Dinleyicileri teslim alıp malikâ-neden uzaklara, çok uzaklara götürmüş olan büyü dağıldı. Oturma odasının duvarları üstlerine kapandı, penceredeki gece karanlığı daha çok ortaya çıktı. Ancak kör müzisyen ellerini kaldırıp tuşlara yeniden dokunana kadar...

Ve müzik bir kez daha büyüyüp güçlendi, daha ulu yüksekliklere çıkıp arayışa devam etti. Belirsiz tınılar ve akorların sürekli konuşması, hüznü aşk hikâyelerine, mazinin acı veya zafer dolu hatıralarına veya gençlik şenliğine ve umutlarına dair halk müziği ezgileriyle iç içe geçti. Kör müzisyen içini, çoktan hazırlamış olduğu ve çok iyi bildiği müzikal formlara dökmeye çalıştı.

Şarkılar da bitti, ancak hâlâ çözülememiş meseleye dair sorular hazin notalar aracılığıyla küçük oturma odasının içinde titreşmeye devam etti.

Son notalar da belirsiz bir hoşnutsuzluk ve yakınma ile titreyiş sönüğünde oğlunu izleyen Anna Mihailovna, onun yüzünde çok iyi hatırladığı bir ifade yakaladı. Geçmişte kalan güneşli bir ilkbahar günü hayalinde canlandı, doğanın uyanışının çok canlı izlenimleriyle bunalmış küçük Pyotr'u nehir kenarında çimenlere yatarken gördü.

Ancak bu ifadeyi sadece kendisi gördü. Odada konuşmaların çıkardığı gürültü artmıştı. Baba Stavruçenko Maksim'e yüksek sesle bir şeyler söylüyordu. Gençler heyecanlı tavırlarla Pyotr'un elini sıkıp, başarılı bir müzisyen olarak şöhret vaat ettiğini söyledi.

"Hiç kuşku yok buna," diye fikrini açıkladı büyük oğul, sonra ekledi: "Hayret, bizim halk müziğimizi nasıl özümsemişsiniz, ona ne kadar vâkıfsınız. Ama en başta çaldığınız neydi?"

Pyotr başta çalmış olduğu İtalyan müziğinin adını söyledi.

"Ben de öyle düşünmüştüm," dedi küçük oğul, "bunu biraz biliyordum ama sizin tarzınız çarpıcı derecede özgün! Daha iyi çalan birçoklarını biliyorum ama hiçbirisi sizin gibi çalmamıştır kesinlikle. Yani... Müziğin İtalyancasını Uk-

raynacaya tercüme etmiş gibiydiniz. Sizin çalışmanız, eğitim görmeniz gerekir. Sonrasıysa...”

Kör genç söylenenleri dikkatle dinledi. Daha önce hiç böyle hararetli konuşmaların odağı olmamıştı. Bunlar, içinde yeni duyguların yükselmesine yol açtı. Kendi gücünün gururla bilincine varmaktı bu. Bugün kendisine daha önce hiç olmadığı kadar mutsuzluk ve acı vermiş olan müziği başkaları üzerinde böylesine bir etki yaratmış olabilir miydi? O halde, demek ki, kendisi de hayatta bir şeyler yapabiliyordu!

Hâlâ kendi sandalyesinde oturuyordu ve eli klavyenin üzerindeydi. Yüksek sesli konuşmaların hayhuyu arasında parmaklarında sıcak bir dokunuş hissetti. Bu, Evelina’ydı. Neşeli bir heyecanla ona fısıldadı:

“Duydun mu? Senin de bir işin olacak. Bizimle neler yapabileceğini eğer anlarsan, eğer bilersen!”

Kör sıçradı ve omuzlarını gururla dikleştirdi.

Evelina’nın bu kaçamak fısıltısını ve onun Pyotr üzerindeki etkisini sadece anne görebildi. Onlara bakarken kadının yüzü parladı, yüzü sanki ilk gençlik aşkı öpücüğünü almış gibi kızardı.

Kör genç kımıldamadı. Kalbine dolan bu yeni mutluluğa hâkim olmaya çalışıyordu. Ve aynı zamanda, belki de kalbinin derinliklerinde bir yerde şimdiden yükselip ağırlaşmaya başlamış şekilsiz bir fırtına bulutunun gölgesini hissetmişti.

6. BÖLÜM

Ertesi sabah Pyotr erkenden kalktı. Odası sessizdi. Ev de sessizdi, günlük hareketine henüz başlamamıştı. Bahçedeki sabah tazeliği pencereden geçip odaya doluyordu. Pyotr körlüğüne rağmen doğayı tüm mükemmelliğiyle hissediyordu. Henüz çok erken olduğunu, penceresinin açık olduğunu biliyordu. Yakındaki ağaçların tiz hışırtısının engelle karşılaşmadan odaya girişinden biliyordu bunu. Bugün bu duygu her zamankinden daha canlıydı. Işıkları henüz ona ulaşmamış olsa da, güneşin odayı gözetlemeye başladığını da anlamıştı. Biliyordu ki, elini açık pencereden dışarı uzatsa, hemen oradaki çalılardan çiyleri dökülecekti. Ve bugün, içinde farklı bir duygu daha vardı; alışık olmadığı, daha önce hiç hissetmediği ama akarak tüm benliğini dolduran bir duygu...

Bir süre daha yattı. Bahçedeki küçük bir kuşun cıvıltısını dinledi, içindeki bu yeni duygunun ne olduğunu anlamaya çalıştı.

Neydi bu? Ne olmuştu?

Bunları kendine sorarken, birden, geçen akşam Evelina'nın değirmenin yanında, karanlıkta kendisine söylediklerini anımsadı.

“Şimdiye kadar bunu hiç düşünmemiş miydin? Seni aptal çocuk!” demişti.

Hayır, hiç düşünmemişti. Onun varlığı kendisine her zaman mutluluk veriyordu ama geçen akşama kadar, hava gibi nefes gibi, tam olarak bilincine varamadığı bir mutluluktan bu. Bu yalın sözler, durgun suya atılan bir taş gibi, ruhunu hareketlendirdi. Bir dokunuş, ve pürüzsüz, güneş ışıklarını ve gökyüzünün engin maviliğini yansıtan parlak yüzey bozulur, su dibe kadar çalkalanır.

Şimdi yenilenen bir ruhla kalktı, eski arkadaşı ona yeni bir ışıkla göründü. Dün akşam olanlar en küçük ayrıntısına kadar zihnine doldu, Evelina’nın sesi kulaklarında canlandı. Ondaki bu yeni ses tonu Pyotr’u şaşırtmıştı:

“Eğer âşık olursa... Seni aptal!”

Yataktan fırladı, aceleyle giyindi, kırağıyla ıslanmış bahçedeki patikadan eski değirmene doğru koştu. Savaktan akan su yine şırıldıyor, çevresindeki kuş kirazı ağaçları yine hışırdıyordu. Akşamki gibi... Sadece o zaman karanlıktı, şimdiyse sabahtı, hava parlak ve güneşliydi. Daha önce ışığı hiç bu kadar kuvvetle duyumsamamıştı. Sabahın nemli kokusu ve tazeliği canlı bir günün gülen ışıkları sinirlerini gıdıklıyordu.

Misafirler gitti. Malikânede hayat biraz daha parlaklaşmış, mutluluk biraz daha artmıştı. Anna Mihailovna tekrar genç görünüyordu. Maksim'in güldüğü, şaka yaptığı, ancak yine de uzaktaki bir fırtınanın gürültüleri gibi, sigara dumanı tabakasının ardından zaman zaman homurdandığı duyulabiliyordu. "Bazı insanlar," diye homurdanıyordu kendi kendine, "anlaşılan hayatı şu sonu düğünle biten kötü romanlar gibi düşünüyorlar galiba, ama şu dünyamızda, düşünmekle çok iyi edecekleri başka birçok şey var." Ve Bay Popelski, şimdi orta yaşlarına gelmiş, sağlıklı, gürbüz ve yakışıklı, hâlâ pembe yanaklı, saçları yavaş yavaş kırılaşan Bay Popelski anlaşılan Maksim'in homurdanmalarını üzerine alındı. Bu tür konularda Maksim'le her zaman hemfikir olduğundan, hemen kendi işlerine –söyleyelim ki, bunlar çok iyi gidiyordu– koştı. Gençlerse sadece güldü ve kendi tasarılarına yöneldi. Pyotr müzik eğitimini ciddiye almaya başladı.

Sonbaharda hasat bitip, tarlalarda kalan anızların güneş ışıkları altında altın gibi parıldadığı, pastırma yazı günlerinden birinde, tüm aile, Evelina da beraberlerinde olmak üzere Stavruçenko'nun malikânesi *Stavrukovo*'ya gitti.

Yetmiş verstlik bir yoldu bu, ama bu kadar mesafede araziler birbirinden çok farklı özellikteydi. Volin ve Pribuji'de hâlâ görülebilen Karpatların son uzantıları da bitince yerini Ukrayna bozkırı aldı. Buralarda köyler çevrelerindeki korularla, bahçelerle yeşile bürünmüştü. Derin vadilerle kesilmiş ovada, ufuk boyunca orada burada tepeler yükseliyor ve onların çevrelerindeki tarlalar, hasatlar çoktan bitmiş olduğundan, güneşin altında sarı anızlarla parlıyordu.

Ailenin böyle uzak bir mesafeye gittiği nadiren görüldü. Pyotr her bir karışını gayet iyi bildiği, kendine aşına tarlalardan ve köylerden uzakta, rahatça dolaşma özgüvenini yitirdi, körlüğünü daha fazla duyumsadı, huzursuz oldu, morali bozuldu. Ama daveti büyük bir hevesle kabul etmişti. Aşkını ve uyanan yeteneğinin gücünü ilk kez fark ettiği o unutulmaz akşamdan beri, kendi alıştığının ötesindeki dış dünyanın karanlığına ve belirsizliğine karşı içine kapanıklığı daha azalmıştı. Bu dünya artık onu cezbediyordu, içinde genişliyordu.

Stavrukovo'daki günler çok güzel ve canlı geçti. Pyotr şimdi gençlerin arasında kendini daha rahat hissediyordu. Genç Stavruçenko'nun çalgıyı ustaca çalışını heyecanla, dikkatle dinledi, konservatuvar ve başkentteki konserler hakkında anlattıklarına dikkat kesildi. Konuşma onun yeteneği konusuna dönüp de müzisyen Stavruçenko'nun, "o yetenek henüz işlenmemişse de hararetli, coşkulu" övgüsüyle karşılaşınca zevkten yüzü kızardı. Şimdi o da geri planda kalmıyor, genel konuşmalara diğerleri gibi rahat bir havayla, belki o kadar da konuşkan olmadan katılıyordu.

Evelina'nın son zamanlara kadar hep üstünde olan soğuk çekingenliği de kaybolmuştu. Tasasız neşesiyle, hiç beklenmeyen şen çıkışlarıyla herkesin gönlünü hoş etti.

* * *

Stavrukovo'dan on verst ötede, o bölgede çok ünlü olan eski N... manastırı vardı. Bir zamanlar bu bölgenin tarihinde önemli bir rolü olmuştu bu manastırın. Tatarlar çekirge sürüleri gibi buraya art arda akınlar yapmış, manastırın duvarlarını kuşatmış, ok bulutları göndermişti. Bazen de renkli Polyak¹⁸ kıtaları duvarlara umutsuzca tırmanmış veya manastırı ele geçirdikleri zamanlarda da Kazaklar geri almak için atılıp savaşmıştı.

Eski kuleleri şimdi yıkıktı. Yıkılmış duvarların yerine basit çitler yapılmıştı. Manastırın sebze bahçesini artık olmayan düşmanlardan değil, köylülerin sığırlarından korumak içindi bu. Geniş hendeğin dibinde de darı yetişiyordu.

Sonbahar sonlarında ılık, parlak bir gün Stavruçenkolar ve konukları bu manastıra gitti. Maksim, kardeşi ve Evelina uzun yaylarıyla büyük bir tekne gibi sallanan eski model bir arabaya bindi, gençler ve Pyotr da atlarla gitti. Pyotr diğerlerinin yanında, onların atlarının nal vuruşlarını ve grubun önünde giden arabanın tekerleklerinin takırtısını dinleyerek atını güvenle sürüyordu. Bu genç süvarinin rahat, gözüpek at sürüşünü izleyen bir yabancı, onun yolu görmeden gittiğini,

18. Polyak, Polonyalı —çn.

uzun tecrübelerden sonra atının içgüdüsüne güvenmeyi öğrenmiş biri olduğunu hiç anlayamazdı. Anna Mihailovna başta sürekli arkaya dönüp oğluna endişeyle bakıyordu. Huzursuz olmuştu çünkü oğlu ne bu yabancı yolu biliyor ne de atı tanıyordu. Maksim gururlu bir öğretmen tavrıyla ve kadınların yersiz korkuları karşısında erkeklerin duyduğu bir üstünlükle, ama biraz da kaçamak bakışlarla kör gence bakıyordu.

“Biliyor musunuz,” dedi öğrenci, atını arabaya doğru yaklaştırmak için, “biliyor musunuz, yakında eski, çok ilginç bir mezar var, mutlaka görmelisiniz. Kısa süre önce manastırın eski belgelerini incelerken öğrendim ben de. Yakın, hemen köy yolunda.”

“Neden böyle iç karartıcı bir şeyle ilgilendiniz, biz öyle biri miyiz?” dedi Evelina karşılık olarak. Neşeli bir tavırla konuşmuştu.

“Bu sorunuza daha sonra cevap vereceğim,” dedi öğrenci ve arabacıya Kolodnya’ya dönmesini, orada Ostap’ın korusunda çitlerin yanında durmasını tembih etti. Sonra atını tırıslla, uzaklaşan diğerlerinin yanına sürdü.

Bir dakika sonra araba dar, küçük bir yola saptı, burada tekerlekler kalın bir toz tabakasının içine gömüldü. Gençler öne çıktı ve arabayı geride bıraktı. Söylenen yere geldikleri zaman yolun kenarındaki çitlerin orada inip, atları bağladılar. Genç Stavruçenkolar kadınların inmesine yardımcı olmak amacıyla, yaklaşmakta olan arabaya doğru gitti. Pyotr ise eyerin arkasına hafifçe yaslanıp, her zamanki gibi başını hafifçe eğdi. Etrafı dikkatle dinliyor, bilmediği bu yabancı yeri tanımaya çalışıyordu.

Onun için bu güneşli sonbahar günü en karanlık gece gibiydi. Canlı olan sadece çevresindeki seslerdi. Yaklaşan arabanın gürültüsünü ve iki genç adamın konuşup gülüşmelerini dinledi. Yanında bağlı duran atlar yularlarını gerip zillerini çingirdatacak boyunlarını çitin üzerinden uzun otların üzerine uzatmıştı. Bu otlar sebze bahçesinin kenarlarında bitmişti. Uzak olmayan bir yerden, muhtemelen bayırın oradan, hafif esintiyle birlikte gelen mızırtılı, hüzünlü bir şarkı duyuluyordu. Meyve bahçesinin oradan gelen yaprak hışırtıları duyulabiliyordu. Bir leylek gagasını takırdattı, kanatlarını çırpı, bir horoz sanki önemli bir şey hatırlamış gibi aniden öttü, kuyunun çıkışı gıcırdadı. Tüm bu gündelik sesler köyün yakınlığını hissettiriyordu.

Gerçekten, korunun hemen ucunda duruyorlardı. Daha ilerilerden manastır çanlarının yüksek ve tiz sesleri net duyuluyordu. Çanların çalışından ya da belki hafif esintiden veya bir başka sebepten olabilir, bunun nedenini kendisi de bilmiyordu, Pyotr manastırın ilerisinde bir yerde arazinin aniden bittiğini hissetti. Belki de uçurumlu bir nehir kenarıydı ve ondan sonrasında da huzurlu ve belirsiz, neredeyse algılanamayan sesleriyle dümdüz bir diyar uzanıyordu. Bu sesler ona zayıf ve kesik kesik ulaşp, onda işitsel bir mesafe duygusu yaratıyordu ki bu, biz görenler için akşam sisinin loş ışığı içinde uzaktaki mesafelerin ana hatlarının titreyerek parlaması gibi bir duyguydu.

Şapkasının altından sarkan saç perçemlerini hafifçe kımıldatan esinti, bu sesleri bir antik Yunan lirin yumuşak ve uğultulu sesi gibi, kulağına ulaştırıyordu. Hafıza-

sında belirsiz anılar uyandı. Çocukluğunun uzak geçmişinden çeşitli anlar, unutulmuşluğun içinden çıkıp, esinti, dokunuşlar ve sesler olarak tekrar hayat buldu. Çevresinde dönüp duran bu esinti uzaktan gelen çan sesleriyle ve bahçeden gelen hüznü şarkıyla karışıp, ona sanki buraların uzak mazisinden eski, acıklı bir öykü anlatıyordu, bu belki de kendi geçmişindendi veya kendisinin öylesine karanlık, öylesine belirsiz geleceğine dairdi.

Bir dakika sonra araba geldi, içindekiler aşağı indi ve çitleri aşip hep birlikte koruya girdi. Korunun bir köşesinde, büyümüş yabancı otların ve çimenlerin arasında neredeyse toprağa gömülmüş geniş bir taş levha vardı. Şevkeotlarının yeşil yaprakları, aralarında ateş pembesi çiçeklerin başları, geniş yapraklı dulavratotları, uzun gövdeli karamuklar, hafif esintide sallanan yabancı otların arasından göze çarpıyordu. Pyotr bunların mezarın üstünden hıştısını duyuyordu.

“Daha geçenlerde keşfettik burayı,” dedi genç Stavruçenko, “burada kim yatıyor biliyor musunuz? Bir zamanların şanlı İgnat Karıy’ı.”

“Demek burada yatıyorsun koca cengâver!” dedi Maksim usulca, sonra sordu: “Peki, buraya, Kolodnya’ya nasıl gelmiş?”

“17. yılında Polyakların ele geçirdiği manastırı Kazaklar yanlarında Tatarlarla kuşatmış. Bilirsiniz Tatarlar ittifak yapmada daima tehlikeli kişilerdir. Muhtemelen Polyaklar Tatarların *Mirzasına* rüşvet vermeyi başarmış. Bir gece Polyaklar bir saldırı düzenlemiş, Tatarlar da Kazaklara karşı

onların yanında yer almış. Burada, Kolodnya'da gecenin karanlığında korkunç bir çarpışma olmuş. Tatarların yenildiği ve manastırın geri alındığı anlaşıyor ama Kazaklar bu gece çarpışmasında *Ataman*larını kaybetmiş.”

Genç adam bir süre için sustu.

“Öyküde bir başka isim daha var,” diye devam etti sonra yavaşça, “ama ikinci bir mezar taşı için boşuna arama yaptık. Manastır kayıtlarında İgnat Karıy'ın yanında bulunan genç, kör bir *bandurist*ten bahsediliyor. Birçok sefere Karıy ile beraber gitmiş.”

“Kör mü? Seferlere mi gitmiş?” diye bağırdı Anna Mihailovna titreyen bir sesle. Gecenin karanlığındaki o korkunç çarpışmanın içinde kendi oğlunu düşündü.

“Evet, kördü. Ve anlaşılan şarkı söyleyişiyle tüm Zaporoji diyarında şöhret sahibi olmuştu. Yani kayıtların onun hakkında söylediği böyle. Küçük Rusya¹⁹ ve Polonya dilleriyle Slav kilisesi lehçesinin tuhaf karışımı kullanılarak, tüm öykü böyle yazılmış. İsterseniz size anlatabilirim. Bu kısmını neredeyse kelime kelime hatırlıyorum: ‘*Ve Karıy’la, onun yanından asla ayrılmayan ve onu tüm kalbiyle seven yüce Kazak ozanı Yurko. Yurko’nun da, Karıy ölmüş yatarken kâfir güruhu tarafından kalleşçe hayatına kıyıldı. Onların kâfir inançları kötürümlere bir hürmet tanımadığından ve Tanrı vergisi yetenekli ozanlara saygı duyulmadığından, bozkırdaki kurtlar bile yumuşayabilir de, bu kâfirleri geceki saldırıları bile tatmin etmedi. Ozan ve cengâverin, şan ve şerefleri ebediyen sürsün, amen...*’”

19. Ukraynaca –çn.

“Taş çok geniş. Belki de ikisi yan yana yatıyor,” dedi biri.

“Öyle olabilir. Ama yosunlar yazıları siliyor. Bakın, gürz ve tuğ hâlâ görülüyor, taşın üst kısmında. Ama yazılar kaybolmuş, tamamen yosun kaplamış.”

“Bekleyin,” diye haykırdı Pyotr, hikâyeyi nefes almadan, heyecanla dinlemişti.

Taşın yanına çömeldi, narin parmaklarını yosun kaplı taşın üzerinde gezdirmeye başladı. Yosunların arasından taşın sert yapısını ve üzerine kazınmış yazıların silik şekillerini algılayabiliyordu.

Bir süre öylece oturdu. Yüzü yukarıya dönük, kaşları çatıktı. Sonra yüksek sesle okumaya başladı:

“... Kariy lakaplı İgnatiy... Tanrı’nın iradesiyle... Bir Tatar sadakından çıkan okla vuruldu...”

“Evet, daha da çözebiliriz işte,” dedi öğrenci.

Pyotr’un parmakları gergince kavislendi, taş levhanın üzerinde aşağıya doğru gezindi, gezindi.

“Kariy ölmüş yatarken...”

“Kâfir güruhu...” diye araya girdi öğrenci heyecanla, “işte bu, manastırdaki belgede Yurko’nun ölümünün tasviri. Demek doğru. O da burada yatıyor. Aynı taşın altında.”

“Evet,” diyerek teyit etti Pyotr, “kâfir ordusu... Çıkardığım bu kadar. Yok, dur, dur... Tatar kılıçlarıyla doğranmış... Başka... Yok, başka çözülemiyor. Hepsi bu.”

Genç *banduristin* hatırasının geri kalanı, bir buçuk asırdır burada yatan taşın üzerinden erozyonla silinmişti.

Bir süre, koruda derin bir sessizlik oldu. Sadece yapraklar esintiyle hışırdıyordu. Sonra bu hışırtının arasından saygı dolu bir iç geçiriş duyuldu. O, buranın sahibi Ostap'tı. Hemen orada, bir zamanlar *Ataman*ın oturduğu yerde oturuyordu. Konuklara yaklaşırken ses çıkarmadan durmuş, genç bir adamın mezara eğilmiş başı, görmez gözleriyle yukarı doğru çevrilmiş halde, taşın üzerindeki yazıları elle dokunarak okuyuşu karşısında şaşkınlığa kapılmıştı. Yüz yıldan fazladır bu yazılar yağmurla, karla, kötü havalarla silinip insan gözünden kaybolmuştu.

“Bu, Tanrı'nın lütfu...” dedi, gözleri Pyotr'un üzerinde sabitlenmiş, ona derin bir saygıyla bakıyordu. “Bu, Tanrı'nın hikmeti, bizim gözlerimizle asla göremeyeceğimizi köre bildiriyor.”

“Şimdi anlıyor musunuz Bayan Evelina? Neden bandurist Yurko birden aklıma geldi?” diye sordu öğrenci. Eski araba tozlu yol boyunca tekrar manastıra doğru sessizce ilerliyordu. Öğrenci devam etti: “Kardeşimle ben, kör bir adamın Karıy ve atlı birliklerine nasıl eşlik edebileceğini merak ediyorduk. O zaman Karıy herhalde *Ataman* değildi, sadece bir birlik komutanıydı. Ama o hep atlı Kazak avcılarına komuta etmişti, piyadelere değil. *Bandurist*lerse, hep yaşlı adamlar olurdu ve şarkı söyleyerek sadaka almak için diyar diyar dolaşırdı. Ancak bugün sizin Pyotr'u at sürerken görünce, gözümün önüne elinde *bandura*, atın eğrine oturmuş genç kör adam geldi. Silah yerine omuzuna *bandura* asılıydı herhalde.”

Genç adam bir an sustu, ardından neredeyse düşünceli bir tavırla devam etti:

“Belki savaşlara da katıldı... Seferlere, tehlikelere atıldı... Ne şanlı zamanlarmış, o zamanlar, ah Ukraynamız!”

“Korkulu zamanlarmış!” diye araya girdi Anna Miha-ilovna iç geçirerek.

“İyi zamanlarmış!” diye karşı çıktı genç adam da.

“Artık o zamanlardaki gibi olmaz,” diye araya girdi Pyotr, o da atını arabaya yaklaştırmıştı. Bir süre dinledi. Kaşlarını kaldırmış, diğerk atların yürüyüş hızını tutturmayaya çalışıyordu. Yüzü her zamankinden daha solgundu ve iç dünyasındaki derin heyecanı ortaya çıkarmıştı. “şimdi tüm bunlar yok oldu,” diye tekrarladı.

“Kaybolmaya mahkûm olan kaybolur,” diyerek söze karıştı Maksim de. Sesinde bir soğukluk vardı. “O insanlar kendi devirlerinin hayatını yaşadı. Siz de kendi devrinizin hayatını yaşamalısınız.”

“Güzelsöylediniz,” dedi öğrenci, “siz de hayattan bir şeyler almışsınız.”

“Evet. Ve hayat da benden bir şeyler aldı,” dedi eski Garibaldici neşesiz bir sesle, sonra koltuk değneklerine baktı.

O an bir sessizlik oldu.

“Bir zamanlar gençken, ben de şanlı Kazak günlerinin hayalleriyle yaşamıştım,” diye devam etti Maksim, “Türkiye’ye, Sadık’in²⁰ yanına katılmaya bile gitmiştim.”

20. Çaykovski adlı Ukraynalı bir asker ve edebiyatçı, Türkiye’ye giderek askeri bir güç olarak Kazak Birlikleri kurmaya çalışmıştı. Orada *Sadık Pasha* lakabıyla tanındı –yazarın notu.

Aslen Polonyalı olan Mehmet Sadık Paşa (1804-1886), Osmanlı sultanının hizmetine girerek, Osmanlı ordusunda Kazak Birliklerini kurmuştur. İstanbul’da Polonezköy’ün de kurucusudur –n.

“Peki, ne oldu sonra?” diye hararetle sordu gençler.

“Türk hükümdarlığının hizmetine girmiş sizin ‘gönüllü’ Kazaklarınızı görünce hayallerim son buldu. Tarihi bir maskaralık ve şarlatanlıktı yaptıkları. Tarihin tüm bu aldatmacaları arka bahçesine attığını, asıl önemli olanın göze güzel görünen biçimlerde değil, özde olduğunu ancak o zaman anladım ve sonra İtalya’ya gittim. Onlar benim de hayatımı verebileceğim bir emel için savaşıyordu orada, oysa ben onların dillerini bile bilmiyordum.”

Maksim şimdi çok ciddiydi ve sözlerine ağırlık katan bir havayla konuşmuştu. Şimdiye kadar yaşlı Stavruçenko ve oğulları arasında geçen fırtınalı tartışmalara hiç katılmamıştı, kendisini müttefikleri olarak görmek isteyen gençlerin davetkâr bakışlarına sadece iyi kalplilikle gülümseyerek karşılık vermişti. Şimdiyse, yosun kaplı mezar taşının başında bulundukları anda, önlerine tüm canlılığıyla serilen bu eski öykü karşısında duyguları harekete geçmişti ve dahası, uzak maziye ait bu episodun şimdi burada Pyotr’un varlığıyla ve o sebeple de kendileri için, çok özel bir öneme kavuştuğunu duyumsamıştı.

Bu kez gençler tartışma çıkarmadı, kendilerini tuttular. Belki birkaç dakika önce Ostap’ın korusunda, mazideki bu ölümleri dokunaklı bir tarzda anlatan mezar taşının başında yaşadıkları heyecanlı duygulardan veya belki de eski savaşçının vakur konuşmasındandı bu.

“O halde bize kalan nedir?” diye sordu öğrenci, Maksim’in konuşmasından sonra oluşan sıkıcı sessizliği bozarak.

“M¼cadele... Aynı ebedi m¼cadele...” diye cevap verdi Maksim.

“Nerede? Ne Şekilde?”

“Siz arayacaksınız.”

Her zamanki alaycı tonunu Şimdi bırakmış olan Maksim bir Şeyleri ciddi olarak tartışmak ister gibiydi. Ama ciddi konularda uzun uzun tartışacak zaman kalmamıştı. Çünkü araba manastırın kapısına yaklaşmıştı. Öğrenci eğildi, kontrol etmek amacıyla Pyotr’un atına doğru elini uzattı. Açık duran bir kitap gibi, kör gencin yüzünde onu hâlâ etkisi altında tutan derin bir duygu okunuyordu.

Manastırı ziyarete gelenler genellikle antik kilisenin orada biraz dolaşır, sonra tüm civarı geniş bir perspektifle gören çan kulesine çıkar. Berrak günlerde iyice bakılırsa, insan uzaklardaki vilayet merkezini beyaz benekler olarak ve Dinyeper nehrinin gümüşü kıvrımlarını ufukla birleşmiş hâlde ayırt edebilir.

Maksim'i manastır hücrelerinden birinin sundurması altında dinlenmesi için bırakan gençler, çan kulesinin kilitli kapısına yaklaştığında güneş alçalmaya başlamıştı.

Tepesi sivri bir şapka ve cüppe giymiş genç bir zangoç yardımcısı kemerli girişin altında onları bekliyordu. Sırtını kapıya çevirmiş, bir eliyle de asma kilidi tutuyordu. Biraz ilerideyse, ürkmüş serçeler gibi ortalıkta gezinen bir grup çocuk vardı. Zangoç yardımcısı çocukları izliyordu. Belli ki biraz önce bu hareketli çocuklarla onun arasında bir çatışma yaşanmıştı. Çocukları kovalamaya çalışan zangoç yardımcısının çatışmacı halinden çocukların konukların ardından içeriye sızma ümidi taşıdığı anlaşıyordu. Zangoç yardımcısının öfkeyle kızarmış yanakları solgun teniyle tam bir tezat gösteriyordu.

Genç adamın gözlerinde bir tuhafılık vardı. Hiç kıpırdamıyor gibiydiler. Bakışlarındaki bu hareketsizliği ve yüzündeki tuhaf ifadeyi ilk fark eden Anna Mihailovna oldu ve gergin bir halle Evelina'nın elini sıktı. Genç kız hafif bir ürküntüyle fısıldadı:

“O kör!”

“Hişş! Sen de fark ettin mi?”

“Evet.”

Tuhaf yüz ifadesinin Pyotr'un yüzündekiyle ne kadar benzer olduğunu fark etmek zor değildi. Aynı gergin solgunluk, aynı güzel ama hareketsiz gözler, sürekli hareket eden aynı huzursuz kaşlar... Duyduğu her seste, korkmuş bir böceğin antenleri gibi, sürekli aşağı yukarı hareket ediyorlardı. Zangoç yardımcısının yüz hatları Pyotr'unkilerden daha kalındı, yalnız vücudu Pyotr'dan daha zayıftı. Ama hemen göze çarpan, birbirlerine olan benzerlikleriydi. Adam birden öksürük nöbetine tutuldu, elleriyle çökük göğsünü tutuyordu. Anna Mihailovna sanki karşısına hayalet çıkmış gibi korkmuş gözlerle ona baktı.

Öksürük nöbeti geçince, zangoç yardımcısı kilidi açtı ama gövdesiyle kapıyı tutuyordu.

“Çocuklar gitti mi oradan?” diye sordu boğuk bir sesle, “hişş! Tanrı'nın cezaları!” diyerek öne doğru çıktı. Sonra gençlerin geçmesine izin vererek ballandıra ballandıra, talepkâr bir sesle konuştu:

“Çanı çalan bu zangoça bir şey var mı? Dikkat edin, içerisi karanlıktır.”

Grup merdivenin başında bir araya geldi. Anna Mihailovna biraz önce bu dik yeri tırmanmaktan çekinmişti, şimdiyse suskun bir riayetle diğerlerini takip etti.

Kör çancı kapıyı kapatıp arkadan kilitledi. O zaman içerisi daha da karanlıklaştı. Anna Mihailovna, taş duvarın yukarısındaki çapraz yarıktan içeri dolan soluk ışık huzmesini fark edene dek bir süre geçti. Kule boyunca yol alan gençler dönerek merdivenleri çıkmaya devam ediyordu. Işık, tozla kaplı kalın taşların üzerinde soluk bir parıltı yapıyordu. Geriye doğru çekilmiş olan Anna Mihailovna ise herkese yol vererek orada kararsızlıkla oyalanıyordu.

Birden, kulenin dışından cırlak çocuk sesleri içeride duyuldu:

“İgor Amca-a! Bırak biz de gelelim, haydi amcacığım!”

Çancı hemen kapıya fırlayıp, yumruğuyla kapının metal kaplamasına vurdu:

“Defolun bakayım, uğursuzlar!” diye bağırdı öfkeden boğuklaşmış bir sesle, “yıldırım çarpsın sizi!”

“Kör şeytan!” diye birkaç yüksek ses cevap verdi çocuklardan, sonra çıplak ayaklarının koşarken çıkardığı pat pat sesleri geldi.

Çancı bir an durup dinledi, sonra derin bir soluk aldı.

“Geberin, lanet olasılar!”

Sonra birden tamamıyla farklı bir tonla, dayanabileceğinin ötesinde ıstırap çeken bir insanın çaresizliğiyle söylenmeye devam etti:

“Aman Tanrım! Ah Tanrım! Neden beni terk ettin?”

Merdivenlere doğru yönelince, hâlâ orada durmakta olan Anna Mihailovna'ya çarptı.

“Kim o? Ne bekliyorsunuz?” diye sordu sertçe, sonra daha yumuşak bir sesle devam etti: “Tamam, korkmayın, koluma girin.”

Merdivenleri çıkmaya başladıktan sonra yine aynı talepkâr sesle sordu:

“Ufak bir şeyiniz var mı? Çan çalan için?”

Anna Mihailovna karanlıkta çantasını yokladı, sonra zangoç yardımcısına bir kâğıt para uzattı. Adam parayı hemen kaptı. O sırada dar yarığın hizasına gelmişlerdi. Anna Mihailovna adamın parayı yanağına sürterek, parmaklarıyla dokunarak kontrol ettiğini gördü. Solgun yüzü –ki aynı oğlununki gibiydi– saf, ama aynı zamanda tamahkâr bir ifadeyle birden gerildi.

“O-o!” dedi, “yirmi beş ruble! Çok teşekkür ederim! Benimle alay ediyorsunuz sanmıştım. Bazıları öyle yapar çünkü.”

Zavallı kadının gözleri yaşlarla doldu. Uzaktan konuşmaları ve ayak sesleri merdivenlerden yankılanarak gelen diğerlerine yetişmek için aceleyle ilerlerken gözyaşlarını çabucak kuruladı. Bu sesler akan suyun şırıltısının taş duvarın arkasından duyulması gibiydi.

Gençler epeyce yukarıya çıkmıştı ki, dönemeçlerden birinde durdular. Burada dar bir pencereden içeriye azıcık temiz hava ve ince bir ışık huzmesi giriyordu. Bu, aşağıdan gelenden daha dağınık ancak daha parlaktı. Burada duvarlar da daha düzgündü ve üzerleri yazılarla doluydu. Bunla-

rın çoğu çan kulesini dolaşmaya gelmiş ziyaretçilerin isimleri veya imzalarıydı.

Buldukları isimleri birbirlerine okurken neşeleniyorlardı. İsimlerin bazıları genç Stavruçenkolara tanıdık geliyordu.

“İşte bir atasözü,” diye bağırdı öğrenci, zorlukla yavaş yavaş okudu: “‘Pek çoğu başlar, pek azı bitirir.’ Bu herhalde kuleye tırmanışı kastediyor,” diyerek bir espri yapıp güldü.

“Siz istediğinizi anlayın,” dedi çancı kaba bir tarzda, sıkıntıyla inen kaşları sinirlendiğini belirtiyordu. “Orada bir dize daha var, biraz aşağıda, onu da okusaydın...”

“Dize mi? Nerede? Burada öyle bir şey yok?”

“Çok bildin. Şimdi ben sana söyleyeyim var mı, yok mu. Çok şey var da... Görene!”

Birkaç basamak aşağı indi, elini duvarda zayıf ışığın ulaşamadığı bir yerde gezdirmeye başladı.

“İşte burada! Bu da çok güzel, ama bir fener olmadan okunmaz.”

Pyotr yaklaştı, elini duvarda gezdirdi. Belki yüz yıldan eski, şimdi çoktan ölmüş birinin duvara kazıdığı sert aforizmayı çabucak buldu:

*Ölüm saatini hatırla,
Sur'un sesini hatırla,
Yaşam bitecek unutma,
Ebedi azabı unutma.*

“Bu da neşeli bir atasözü!” diye şaka yaptı öğrenci, ama bu seferki yersiz kaçmıştı.

“Beğenmedin ha?” dedi çancı küçümser bir tonla, “tabii sen daha gençsin. Yine de... Kim bilir... Ölüm saati gece bir hırsız gibi gelir...” Sonra değişik bir tonla konuşmasına devam etti:

“Güzel bir şiir... Ölüm saatini hatırla, Sur’un sesini hatırla. İşte o zaman halin ne olacak, mesele bu.”

Merdivenleri çıkmaya devam ettiler ve az sonra çanın alt taraçasına ulaştılar. Burası çok yüksekti, ama duvara açılan bir geçitte daha dar ve daha dik bir başka merdiven vardı. Burası daha yükseğe, üst taraçaya çıkıyordu. Önlerine harika bir manzara açıldı. Batı tarafında güneş ufka doğru alçalıyor ve yeryüzünde uzun gölgeler meydana getiriyordu. Doğu tarafı ise ağır bulutlarla kararmıştı. Uzaklarda dünya loşlaşmış, akşamın pusuyla belirsizleşmişti. Yalnızca bazı yerlerde güneşin eğik ışıkları civardaki köylü evlerinin lekeli beyaz duvarlarını, pencerelerine yansıyan yakut kırmızısını veya uzaklardaki bir çan kulesinin üstündeki haçı mavi gölgelerden sıyrıp ortaya çıkarmıştı.

Grubun üzerine bir sessizlik çöktü. Hafif bir rüzgâr esiyordu ve bu yüksekliğe yerin tüm dumanlarından temizlenmiş taze, saf bir hava getiriyordu. Rüzgâr arada bir çanı ve halatlarını hareket ettirip titreştiriyor, hafif, uzayıp giden metalik bir mırıltıyla kulaklarda uzaktan gelen belirsiz bir müzik veya çanın içinde derin bir iç çekiş etkisi yaratıyordu. Sükûnet ve dinginlik tüm kırlara yayılmıştı.

Ama çan taraçasına yayılmış olan bu sükûnetin başka bir nedeni daha vardı. Büyük olasılıkla yükseklik ve çaresizlik hislerinin yarattığı benzer içgüdülerle, köşe sütunlarını

destek alarak gelen iki kör genç şimdi sırtlarını bu sütunlara dayamış, yüzlerini o hafif esintiyi karşılamak için yukarı doğru kaldırmıştı.

Ve şimdi bu tuhaf benzerliği bütün gözler yakalamıştı. Çancı, Pyotr'dan biraz daha büyüktü. Arık vücudunda kıvrımlarla bol duran bir cüppe vardı. Yüz figürleri Pyotr'dan daha kalın ve genişti. Araştıran gözlerinde de farklılıklar vardı. Çancı sarışındı, burnu hafifçe kancaydı, dudakları da Pyotr'un dudaklarından inceydi. Çenesini çevreleyen sakalları kısa ve kıvrıkcıktı, üst dudağında bir bıyık belirtmeye başlamıştı. Ancak el kol hareketlerinde, dudaklarının asabi kıvrımında, kaşlarının durmaksızın hareketinde kamburlar arasında da görülen şaşırtıcı, ailevi bir benzerlik yatıyordu.

Pyotr'un yüzü biraz daha sakindi. Onun yüzünde var olan her zamanki melankolik görünüm, çancıda acıya ve zaman zaman ortaya çıkan bir kine dönüşmüştü. Bununla birlikte şu anda çancının duruşu, sanki yumuşak esinti yüzündeki tüm çizgileri düzeltmiş, kör görünüşünün ardında saklı olan ruhuna huzurlu bir dinginlik vermiş gibi, daha mülayim görünüyordu. Kaşlarının seğirmesi giderek azalmıştı.

Sonra kaşları birden kalktı ve aynı anda Pyotr'un kaşları da hareketlendi. Ovadan gelen, ama diğerleri tarafından duyulmayan bir ses duymuş gibiydiler.

“Kilise çanları,” dedi Pyotr.

“Bu Aziz İgor'un çanları,” dedi çancı, “buradan on beş verst ileride. Akşam çanını daima bizden yarım saat önce çalarlar. Demek duyuyorsun? Ben de duyuyorum. Diğerleri duymaz.”

Sonra devam etti: “Burası güzeldir. Özellikle tatil günleri. Benim çalışımı duymuş muydunuz?”

Soruda naif bir kibir vardı.

“Gelin de dinleyin. Peder Pamfili, –onu tanıyor musunuz?– buraya özellikle benim için iki yeni çan aldı.”

Dayandığı sütundan ayrıldı, diğerleri gibi zamanın henüz karartmadığı iki çanı elleriyle okşadı.

“Güzel çanlar! Sana bir şarkı söylerler, bir şarkı söylerler... Özellikle paskalyada.”

Çanların halatını aldı, parmaklarının hızlı hareketleriyle, melodik bir akıcılıkla çanları titreştirmeye başladı. Çan tokmaklarının vuruşu o kadar hafif ve belirgindi ki, taraçada bulunanlar tarafından duyulabilse de çan kulesinin dışında en kısa mesafeden bile duyulmazdı.

“Bir de büyükleri duymalısın: Dooong, dooong, dooong!”

Yüzü çocuksu bir zevkle aydınlanmıştı. Ama o zevk ifadesinde bile marazi, acınacak bir şeyler vardı.

“Peder Pamfili, evet, bu çanları benim için aldı ama” diye üzüntüyle bir iç geçirerek devam etti konuşmasına, “bana, beni sıcak tutacak palto bile almaz. Pintinin biridir. Ölümüm bu çan kulesinden olacak. Öyle soğuk! En kötüsü de sonbahar.”

Bir an durup dinledikten sonra konuştu:

“Topal adam aşağıdan sizi çağırıyor. Gitme vaktiniz...” dedi.

Baştan beri, büyülenmiş gibi sabit bir şekilde, sürekli çancıya bakan Evelina, içlerinde ilk harekete geçen oldu:

“Gidelim artık,” dedi.

Gençler merdivenlere yöneldi. Ancak çancı kımıldamadı. Annesini takip eden Pyotr da birden durdu, emreder gibi bir sesle annesine, “sen git, ben birazdan gelirim,” dedi.

Birazdan merdivendeki sesler söndü. Evelina ise diğerlerine yol verip, birkaç basamak aşağı indikten sonra orada kalmıştı; duvara iyice yaslanıp nefesini tutmuştu.

Kör gençler yalnız kaldıklarını düşünmüştü. Bir an ikisi de tuhaf bir sessizlikle durdu, dinledi.

“Kim var orada?” dedi çancı.

“Benim.” Pyotr cevap verdi.

“Sen de körsün değil mi?”

“Evet. Sen çoktan beri mi körsün?”

“Doğuştan. Bir de Roman var burada, o yedi yaşından beri kör. Sen geceyi gündüzden ayırt edebiliyor musun?”

“Evet.”

“Ben de. Işığın vurduğunu hissedebiliyorum. Roman hissedemiyor. Ama yine de onun için daha kolay.”

“Neden daha kolay?”

“Neden bilmiyor musun? O ışığı görmüş. Annesini görmüş. Anlıyor musun? Gece rüyasında onu görebiliyor. Ama annesi şimdi yaşlı. Oysa o hep genç olarak görüyor annesini. Sen rüyanda hiç anneni gördün mü?”

“Hayır,” dedi Pyotr donuk bir sesle.

“Elbette görmüyorsun. O sadece doğuştan kör olmayanlara olur. Ama kör doğarsan...”

Pyotr’un yüzü kasvetle gölgelendi. Sanki üzerine bir

fırtına bulutu çökmüştü. Çancının görmeyen gözlerinin üzerindeki kaşları birden kalktı. Bunda Evelina'nın çok iyi bildiği bir işkence ifadesi vardı.

“İnsan bazen günaha girer ve şikâyet eder. Ah Tanrım! Yaratıcımız. Kutsal Meryem, sadece bir kez bana ışığı, görme mutluluğunu göster. Rüyada olsa bile.”

Yüzü kasıldı. Sonra önceki acı tonla devam etti: “Hayır. Yapmazlar. Bazen bir rüya görür gibi olursun, ama o kadar belirsizdir ki, uyanınca hatırlamazsın.”

Birden durup dinledi. Yüzü soldu ve tuhaf, kasılmalı bir hareket tüm yüz hatlarını bozdu.

“Haylazlar içeri girdi,” dedi öfkeyle.

Gerçekten, ayak sesleri ve çocuk bağırımları yankılandı dar merdivenlerde. Selin kükremesi gibiydi. Ardından yine sessizlik oldu. Herhalde çocuklar alt taraçaya varmıştı ve gürültüleri dışarıda çıkıyordu. Sonra hemen üst merdivenlerde de bir yaygara koptu, neşeli çocuklar yukarı doğru koşup, Evelina'yı geçti. En üst basamakta bir an durup, ardından birer birer kapıdan dışarı, kör çancının durduğu yere çıktılar. Çancının yüzü kinle dolmuştu ve yumruklarını kaçan çocuklara doğru rastgele sallıyordu.

Merdivenin karanlığında yeni biri belirdi. Bu, herhalde Roman'dı. Geniş, çiçek bozuğu yüzü ve yüzünde son derece iyi niyetli bir ifade vardı. Çukura kaçmış gözleri kapalı göz kapaklarının arkasına gizlenmişti. Ama dudaklarında gayet hoş bir gülümseme vardı. Hâlâ duvara yaslanmış duran Evelina'yı geçti, çan taraçasına doğru ilerledi. O sırada arkadaşının havada uçan eli onun boynuna çarptı.

“İgor?” diye seslendi Roman, “kardeşim, yine mi öfkeliisin?”

Şimdi göğüs göğüse duruyor, birbirlerini hissediyorlardı.

“Neden içeri bıraktın haylazları?” diye Ukraynaca sordu İgor, sesi hâlâ kızgın ve tizdi.

“İlişme, oynasınlar,” diye cevap verdi Roman, “Tanrı’nın küçük kuşları... Neden korkuyorsun onlardan? Buraya mı geldiniz yaramazlar?”

Çocuklar taraçanın bir köşesinde toplanmış, sessizce duruyordu. Ama gözleri kurnazlıkla, azıcık da korkuyla parlıyordu.

Evelina fark edilmeden sessizce aşağı doğru inmeye başlamıştı. Alt taraçayı geçmişti ki, aşağı doğru gelen Pyotr’un ve İgor’un güvenli ayak seslerini duydu. O anda üst taraçada Roman’ın etrafını sarmış olan çocuklardan neşeli bağırışlar ve gülüşler patladı.

Araba manastır kapısından yavaşça dışarı çıkarken yukarıdan çan sesleri duyulmaya başladı. Roman akşam duası için çanları çalıyordu.

Güneş batmıştı. Araba karanlık tarlalardan geçerek ilerledi. Manastır çanlarının düzenli ve hüzünlü vuruşları arkalarından, mavi akşam gölgelerini geçerek hâlâ onlara ulaşıyordu.

Yolda çok az konuşuldu. Pyotr tüm gece boyunca diğerlerinden uzak durdu. Bahçenin ayrı bir köşesinde yalnız oturdu ve Evelina’nın kaygılı çağırışlarına cevap vermedi. Ancak herkes yattıktan sonra o da odasının yolunu tuttu.

Ondan sonra Popelskiler Stavruçenkolar da birkaç gün daha misafir kaldı. Bu süre zarfında Pyotr'un eski canlılığına geri döndüğü ve kendine göre keyiflendiği zamanlar oldu. Ağabey Stavruçenko'nun biriktirdiği çalgı koleksiyonundan çok etkilendi. Çoğu onun için yeniydi. Hepsini denemeliydi, her birinin kendine özgü bir sesi vardı, her biri onun kendine özgü duygulanım tonlarına uyuyordu. Yine de üzerinde belirgin bir keder vardı ve kısa süreli neşe anları hep o kederli halin arkasında kayboluyordu.

Hiç kimse çan kulesinin konusunu açmadı. Tüm gezi, aralarındaki gizli bir anlaşmayla unutulmuş gibiydi. Ama bu gezi Pyotr'u derinden etkilemişti, bu açıkça belliydi. Yalnızken, hatta bazen diğerleriyle birlikte olup da onun zihnini meşgul edecek hiçbir konuşma duyulmadığı sükûnet anlarında, o hep kendi düşüncelerine dalıyor ve bu hâl yüzüne acılı bir görünüm veriyordu. Eskiden beri onda hep var olan endişeli ifadeye şimdi biraz da hırçınlık karışmış, yüzü manastırdaki kör çancınıninkine benzemişti.

İçine kapanma anlarında piyano başındayken, manastır çanının vuruşları ve çanların bakır havanlarının derin iç çekişleri sıklıkla müziğine giriyordu. Ve hiç kimsenin

konusmaya cesaret edemediği tablo, herkesin hayal gücünde açıkça ortaya çıkıyordu: Çan kulesinin kasvetli merdivenleri, kör çancının zayıf figürü, yüzündeki harap edici kızarma, öfkesi ve acı yakınmaları... Ve sonra taraçada iki kör genç; birbirine benzer duruşları, ifadeleri, her seste kaşlarını hassasça hareket ettirmeleri... Yakınlarının tüm geçmiş yıllar boyunca Pyotr'da gördükleri ifadelerin, şimdi kendini başka bir şahsiyette, körlerin ortak özelliği olarak göstermesinin altında, gizemli gücün bunları tüm kurbanlarına eşit dağıtmış olduğu gerçeği yatıyordu.

* * *

Eve dönmüşlerdi. Birkaç gün sonra; “Bak Anna,” dedi Maksim kız kardeşine “seyahatimizden sonra ne oldu, biliyor musun? Çocuğun o günden beri değiştiğini görüyorum.”

“Ah! Hepsi o kör gençle karşılaşması yüzünden,” diye cevap verdi Anna, derin bir iç geçirdi.

Manastıra koyun yününden yapılmış paltolar ve para göndermişti. Peder Pamfili'ye de mektup yazmış, kendisi orada görevde bulundukça, o iki kör çancının rahat ettirilmesini rica etmişti. Gerçi tüm iyi kalpliliğine, merhametliliğine rağmen, başta Roman'ı unutmuştu. O zaman Evelina, ona her ikisine de bakması gerektiğini hatırlattı. “Evet, evet, elbette!” diye cevap vermişti Anna, Evelina'ya. Ama belli ki, düşüncelerinde hep Igor vardı. Kalbinin sızlaması onaydı.

Bu merhametli duygularına, oğluna yaklaşmakta olduğunu ve meşum gölgesini şimdiden onun hayatına dü-

şürmüş bulunduğunu hissettiği meçhul, fakat tehditkâr bir güce, böyle bir hayır işiyle yaranabileceğine dair tuhaf bir tür batıl inanç da karışmamış değildi.

“Ne kör genci?” diye sordu Maksim, büyük bir şaşkınlıkla.

“İşte şu çan kulesindeki...”

Maksim koltuk değneğini öfkeyle yere vurdu.

“Lanet olsun bu benim ayaklarıma! Unutmuşsun Anna, benim çan kulesine tırmanmayacağımı. Bu kadınlardan hiçbir şey çıkmaz! Evelina sen, en azından mantıklı bir şekilde çan kulesinde neler olduğunu anlatmaya çalış.”

“Bize rehberlik eden zangoç yardımcısı kördü,” diye başladı Evelina. Genç kızın sesi çok yavaş çıkıyordu. Son günlerde yüzü solgunlaşmıştı. “Ve...” diye başladı, ama gerisini getirmedi. Anna Mihailovna yanan yüzünü elleleriyle kapamış, gözyaşlarıyla ıslanmış yanaklarını saklamaya çalışıyordu.

“Şey... Bizim Pyotr’a çok benziyordu,” diye devam etti Evelina.

“Ve bununla ilgili kimse bana tek laf etmedi! Peki başka ne oldu? Bunlar bir trajedi için yeterli değil Anna.”

“Ah, bu öyle korkunçtu ki!” dedi Anna Mihailovna usulca. Sesi zor duyuluyordu.

“Nedir peki bu korkunç olan şey? Kör bir genç, oğluna benziyor, bu mu?”

O anda Evelina, Maksim’in elini kavradı. Maksim onun ifadesini görünce sustu. Az sonra Anna Mihailovna odadan çıktı. Ama Evelina orada kaldı, her zamanki gibi

el işiyle uğraşmaya başladı. Bir süre odaya sessizlik hâkim oldu.

“Hepsi bu değil sanırım?” diye sordu Maksim sonunda. Evelina devam etti:

“Herkes indikten sonra Pyotr orada kaldı. Anna Teyzeye –çocukluğundan beri ona böyle derdi– diğerleriyle birlikte inmesini söyledi, kendi orada kaldı. Kör çancıyla beraber. Şey... Ben de orada kaldım.”

“Kulak misafiri?” Eski pedagog bunu neredeyse mekanik bir tarzda söyledi.

“Gidemedim,” diye cevap verdi Evelina alçak sesle, “birbirleriyle konuştular, tıpkı...”

“Tıpkı kader mahkûmları gibi?”

“Evet, körler olarak... Sonra İgor, Pyotr’a rüyasında hiç annesini gördü mü, diye sordu. Pyotr görmediğini söyledi. İgor da görmemiş. Ama bir başka kör çancı daha varmış orada, adı Roman... O annesini görmüşmüş. Kadın şimdi yaşlanmış olduğu halde, Roman rüyasında onun hep genç halini görüyormuş.”

“Peki, başka?”

Bir süre tereddütle bekledikten sonra Evelina başını kaldırarak, gözlerini Maksim’in gözleriyle buluşturdu. Gözlerindeki mavi derinlikler mücadele ve ıstırapla koyulaşmıştı. Devam etti:

“O, Roman iyi kalpli ve hayatla barışık biriydi. Bakışı hüznünlüydü, ama içinde garez yoktu. Doğuştan kör değilmiş. Ama İgor...” Durdu, sonra kaçamak bir havayla devam etti: “O, korkunç acı çekiyordu.”

“Lütfen doğrudan söyle bana,” diye sabırsızlıkla sordu Maksim: “Diğeri haşin biriydi. Öyle mi?”

“Evet. Merdivenlere çıkan çocuklara beddua etti. Yumruk salladı. Ama Roman... Çocuklar onu seviyordu.”

“Demek haşin ve Pyotr’a benziyor... Anlıyorum...”

Evelina biraz daha durakladı. Sanki sözleri onda zorlu bir iç mücadeleye mâl oluyormuş gibi, konuşmaya devam etti:

“Yüzleri birbirine o kadar benzer değildi. Benzerlik daha çok ifadedeydi. Onlar karşılaşana kadar, bana öyle geliyordu ki, Pyotr daha çok Roman gibi biriydi. Ama şimdi giderek daha çok İgor gibi görünüyor. Ve işte onun için, korkarım ki... Demek istediğim... Düşünmeye başladım...”

“Korktuğun nedir? Akıllı çocuğum, gel buraya.”

Öyle alışılmadık bir yumuşaklıkla konuşmuştu ki, Evelina’nın gözlerine yaşlar doldu. Maksim iri elini kaldırdı, kızın ipeksi saçlarını okşadı: “Ne düşünüyorsun? Söyle. Sen, görüyorum, akıllı bir kızsın.”

“Sanırım... Sanırım o, her doğuştan körün kötü tabiatlı olmaya mahkûm olduğunu hissediyor ve kendini buna ikna etmiş. Korkarım, o da öyle olmak zorunda, bundan kaçış da yok.”

“Anlıyorum.” Maksim’in okşayan eli ağırca dizine düştü. “Şuradan benim pipomu getirir misin canım? Bak şurada, pencerenin içinde.”

Kısa süre sonra mavi bir tütün dumanı başının üstünde yükseldi.

“Hımm... Evet, kötü...” diye homurdandı, “yanılmı-
şım, Anna haklıymış. Üzülmek, hiç yaşamadığın bir şey için
acı çekmek mümkünmüş. Ve şimdi şuur, içgüdüye katıldı,
ikisi de aynı yöne doğru gidecek. Lanet olsun! Yine de de-
dikleri gibi, mızrak çuvala sığmaz... Her şey yerini bulur.”

Kıvrılıp çıkan dumanların arkasından zor görünü-
yordu. Dört köşe yontulmuş kafasında yeni fikirler, yeni
kararlar dolaşıyordu.

Kış geldi. Çok kar yağdı ve yolları, tarlaları, köyleri kapladı. Malikânede her yer beyaza bürünmüştü. Bahçedeki ağaçları kar kütlesi sarmıştı. Sanki bahçede bu kez beyaz yapraklar açmıştı. Oturma odasındaki şöminede parlak ateş çatırdıyordu. Bahçeden içeriye giren herkes, dışarıdan yeni düşmüş karın yumuşak rayahasını getiriyordu beraberinde.

Önceki yıllarda ilk kış günlerinin şiirselliği kör gence de kendiliğinden erişiyordu. Sabahları uyandığında içinde hep özel bir zindelik hissediyordu. Kışın gelişini, mutfağa girenlerin ayaklarını yere vuruşundan, kapıların gıcırtilarından, evin her köşesine dolan küçük, buz gibi hava akımlarından, bahçede yürüyenlerin ayak gıcirtısından ve yeni dış seslerin yarattığı kış duygularından biliyordu. Sonra, Yohim'le birlikte kırlara, açık havaya çıktığı zaman, yeni karların üstünde kızak kayanların seslerini; nehrin karşı tarafındaki ormandan gelen, kırlarda ve yolda yankılanan ani çatırtıları duymak ne hoştu...

Ama şimdi, kışın ilk beyaz günü ona daha fazla hüznü getirmişti. Pyotr o sabah uzun çizmeleri ayağına çekip eski değirmenin oraya gitti. Yürürken yerde bozulmamış karda gevşek ayak izleri bıraktı.

Bahçe tamamen sessizdi. Donmuş toprağın üstündeki yumuşak kar kütlesi ayak sesi duyurmuyordu. Ama hava bugün sese karşı başka günlerde olmadığı kadar duyarlıydı. Bir karganın gaklamasını, bir baltanın vuruş sesini veya ince bir dalın çıtırtısını çok uzaklardan net olarak taşıyordu. Arada bir Pyotr'un kulağına, en tiz seviyesine ulaşmış sonra çok uzak mesafelerde sönen, sanki cam sesi gibi, garip bir zil sesi geliyordu. Bunlar köydeki göle, üzerinde gece boyu oluşan ince buz tabakasını kırmak için çocukların attığı taşlardan çıkan seslerdi.

Malikânenin göleti de donmuştu. Ancak değirmen-deki dere, akışı ağırlaşmış ve suları koyulaşmışsa da, karla kaplı kıyıların arasında hâlâ akmaya devam ediyor, değirmenin savağında şıkırdıyordu.

Pyotr su bendine doğru gitti, orada durup dinledi. Suyun sesi değişmişti. Artık ses daha sertti ve tüm melodisi kaybolmuştu. Çevreye sanki ölümün eli gibi yayılmış olan soğuğu hissettiriyordu.

Pyotr'un içini ürpertici bir kasvet doldurmuştu. O mutlu yaz akşamlarında bile, benliğinin en derin yerlerinde vehim, hoşnutsuzluk ve istifhamla yükselen karanlık duygular şimdi daha da büyüyerek, bir zamanlar neşe ve mutluluk da barındıran ruhunu büsbütün ele geçirmişti.

Evelina gitmişti. Sonbaharın sonlarında yola çıkmıştı. Yaskulskiler, eski "velinimet" Kontes Potetskaya'ya bir ziyaret tasarlamıştı. Kontes onlara mektup yazarak kızlarını da beraberlerinde getirmelerini istemişti. Evelina başta git-

meyi istememişti, fakat sonunda babasının ısrarına boyun eğdi. Maksim de bu ısrara gayretle destek vermişti.

Şimdi Pyotr eski değirmenin orada durmuş, bir zamanlar burada içine dolan o duyguların ahengini, bütünlüğünü bir kez daha hissetmeye çalışıyordu. Onu özlemiş miydi, bunu kendine soruyordu. Özlemişti. Ne var ki, şimdi onun yokluğunu hissetse bile, varlığını düşünmek artık ona mutluluk getirmiyordu. Bunun yerine, şimdi onun yokluğunda biraz daha donuk olarak duyduğu yeni bir acı gelmişti.

Çok kısa bir süre öncesine kadar, o akşamın tüm ayrıntıları hafızasında canlıydı. Sözleri, eliyle hissettiği ipeksi saçları, göğsünün üstüne yaslandığında kalbinin çarpışı... Tüm bunlardan, içini mutlulukla dolduran, ona dair bir görüntü yaratmıştı. Ama şimdi, görmeyen imgelemine yerleşmiş olan hayalet gibi biçimsiz bir şey cansız nefesini üflemiş ve o görüntüyü uçurmuştu. Ve başta içine taşarak dolan o duygu bütünlüğü ve ahengiyle, anılarını birbirine birleştiremiyor artık. Duygularının gerisinde, derinde bir yerde en başından beri bir zerre, bir kum tanesi gizlenmişti ve şimdi bu zerre öyle büyümüşü ki, diğer her şeyi silmiş, ufku kaplayan bir fırtına bulutuna dönmüştü.

Kulaklarında artık onun sesi çınlamıyordu. O mutlu akşamın canlı hatırası kaybolmuş, geride geniş bir boşluk bırakmıştı. Ve içindeki bir şey, ruhunun derinlerinde saklanan başka bir şey, umarsızca bu boşluğu doldurmaya çabalıyordu.

Onu görmek istiyordu!

Uyuşuk bir ağrı –ki bu her zaman vardı– çoktan beri-

dir belirsiz, yarı yarıya fark edilmiş bir hoşnutsuzluk olarak içinde sürüyordu, adeta henüz en keskin haline gelmemiş bir diş ağrısı gibi. Kör çancıyla karşılaştığından beri, o uyuşuk ağrı keskin bir acıya dönüşmüştü.

Evelina'yı seviyor, onu görmek istiyordu!

Sessiz ve karla kaplı malikânede günler birbiri ardınca geçip giderken, içinde bulunduğu ruh hali buydu.

İçinde mutluluk anlarının tekrar canlandığı zamanlar oluyordu. O zamanlarda Pyotr'un üzgün hali kayboluyor, yüzü aydınlanıyordu. Ama bu pek uzun sürmüyor, sonunda o parlak anlar da huzursuz bir karaktere dönüşüyordu ve kör genç hepsinin uçup gideceğinden, asla geri dönmeyeceğinden korkar görünüyordu. Bu, ruhsal durumunu büsbütün düzensizleştirdi. Aniden beliren dürtüsel hassasiyetlerin ve güçlü moral canlanışlarının yerini, kederle bastırılmış umutsuz günler alıyordu.

Akşamları loş oturma odasında piyano derin, neredeyse bunalımlı bir hüznle ağlıyordu ve bunu dinleyen Anna Mihailovna'nın kalbi her acıklı notada elemle burkuluyordu. Sonunda en büyük korkuları gerçekleşti: Çocukluğunun huzursuz rüyaları gence geri döndü.

Pyotr bir sabah uyurken odasına gelen Anna Mihailovna onun tuhaf bir şekilde rahatsız olduğunu gördü. Gözleri yarı açıktı ve sarkık göz kapağının altından gözleri donuk donuk parlıyordu, yüzü solgundu ve ifadesi huzursuzdu.

Anna Mihailovna kapının eşiğinde durdu, endişeyle Pyotr'un yüzüne bakarken bu rahatsızlığa neyin sebep olabileceğini anlamaya çalıştı. Tek görebildiği bu huzursuzlu-

ğun hızla arttığı ve gencin yüzünde yoğun bir çaba ifadesinin oluştuğuydu.

Sonra birden, bir şey kıpırdar gibi oldu. Yoksa hayal mi görmüştü? Yatağın üstünde... Bu ışıktı, parlak kış ışığından ince bir demet pencereden eğik bir düzlemle geliyor, Pyotr'un başının tam üstündeki duvar parçasına vuruyordu. İzlerken, ışık demeti tekrar titreşir gibi oldu ve duvardaki parlak ışık biraz aşağı doğru kaydı. Sonra biraz daha, biraz daha... Işık çok yavaşça, zor seçilir bir hareketle Pyotr'un yarı açık gözlerine doğru yaklaşıyordu. Ve ışık yaklaştıkça Pyotr'un gerilimi giderek belirginleşiyordu.

Anna Mihailovna kapıda hareketsiz duruyor, gözlerini duvardaki parlak ışıklı bölgeden ayıramıyordu. Işığın titreşerek, adım adım, oğlunun savunmasız gözlerine doğru yaklaşmakta olduğunu bir kâbusu izler gibi izliyordu. Pyotr'un yüzü de giderek solgunlaşıyor, yüzü acı dolu bir gayretle kasılıyordu. Sarı ışık şimdi saçlarına gelmişti. Sıcak parıltı alnına ulaştı. Anne oğlunu içgüdüsel bir hareketle korumak için ileri yöneldi. Ama kâbustaki gibi ayaklarını kımıldatamadı. O arada Pyotr'un gözleri tamamen açıldı, ışık sabit gözbebekleriyle temas ettiği anda Pyotr sanki onu karşılamak istermiş gibi başını yastıktan kaldırdı. Hafif bir gülümseme ya da ağlama gibi bir şey dudaklarının arasından kasılmayla geçti ve tüm yüz hızla tekrar dondu.

Sonunda Anna Mihailovna bacaklarını hareketsiz bırakan kasılmadan kurtulmayı başardı, hızla odayı geçip, elini oğlunun alnına koydu. Pyotr sıçrayıp doğruldu.

“Sen misin anne?”

“Evet, benim.”

Bir süre bilincinin bir kısmı açık gibi göründü. Sonra sis dağılır gibi oldu ve Pyotr konuştu:

“Yine rüya gördüm. Artık sık sık görüyorum. Ama sonrasında hatırlayamıyorum.”

Genç adamın ruh hali koyu bir melankoliden, asabi rahatsızlığa döndü. Aynı zamanda, dikkat çekici derecedeki algı hassasiyetlerinde hissedilir bir artış oldu. Keskin duyma hissi daha da keskinleşti. Tüm benliğinde, ışığa karşı uyarlılma duyusu artık akşam saatlerinde bile işlemeye başladı. Mehtaplı geceleri karanlık gecelerden daima ayırt edebiliyordu. Ve sıklıkla, gece herkes yattıktan sonra malikâne-nin arazisinde saatlerce dolaşüyor, tarifsiz bir melankoliye gömülüyor, kendini ayın hülyalı, fantastik ışığının gizemli etkisine bırakıyordu. O zamanlarda solgun yüzünü lacivert gökyüzünde yüzen ateş topuna döndürür, onun soğuk ışıkları gözlerine yansırırdı.

Fakat ay batmaya başladığı, dünyaya yaklaştıkça giderek büyüdüğü ve sonunda tüm ağırlığıyla kırmızı bir pusun ardına gömüldüğü zaman yüzüne daha huzurlu bir ifade gelir, ondan sonra döner, eve girerdi. Bu uzun gecelerde onun zihnini neler meşgul ederdi, söylemek zor.

Bilinci yerinde olmanın zevklerini ve zulmünü tadan her insan, belli bir yaşta, –ama az ama çok– bir ruhsal bunalım dönemine girer. İnsan, yaşam etkinliğinin eşiğinde bir durur, doğadaki yerini, değerini, çevresindeki dünyayla

olan ilişkisini belirlemeye çalışır. Bu, zorlu bir süreçtir ve yaşamsal gücü onu büyük bir hasar görmeden bu eşikten geçirebilecek biri için iyi bir şeydir. Pyotr içinse ilave bir zorluk vardı; herkesin sorduğu “Ne için yaşıyorum?” sorusuna o, bir ekleme yaparak, “Kör biri olarak ne için yaşıyorum?” sorusunu soruyordu. Ve elemli düşüncelerle dolu o sürecin zorluğuna bir unsur daha ekleniyordu: Cevabı verilemeyecek bir sorunun fiziksel baskısı. Tüm bunlar karakterine yansiyordu.

* * *

Yaskulskiler Noel'den hemen önce döndü. Evelina hemen malikâneye koştu. Doğruca oturma odasına daldı, neşe dolu, mutlulukla Anna Mihailovna'yı, Pyotr'u ve Maksim'i kollarıyla sardı. Saçları karla kaplıydı ve beraberrinde odaya buz gibi, taze bir esinti getirmişti dışarıdan. İlk dakikalarda Pyotr'un yüzü beklenmedik bir neşeyle aydınlandı. Ama kısa süre sonra önlenemez bir hüznle tekrar karardı.

“Sanırım seni sevdiğimi düşünüyorsun,” dedi keskin bir sesle, o gün yalnız kaldıklarında.

“Buna eminim,” diye cevapladı genç kız. Ama Pyotr asık suratla yanıtladı:

“Ama ben o kadar emin değilim. Yok, değilim. Seni dünyadaki her şeyden daha çok sevdiğimi düşünüyordum, ama şimdi o kadar emin değilim. En iyisi geç olmadan beni bırak, seni hayata çağırınları dinle.”

“Bana neden işkence ediyorsun?” diye yumuşak bir serzeniş geldi Evelina’dan.

“İşkence mi?” K r gencin yüzüne yine kontrol dışı bir bencillik ifadesi yerleşti. “Evet,  yle. İşkence ediyorum. Ve tüm yaşamım boyunca edeceğim. Bunu durduramayacağım. Daha önce bilmiyordum ama şimdi biliyorum. Bu benim hatam değil. Beni görmekten alıkoyan el, ben daha doğmadan bu öfkeyi i ime koymuş. Hepimiz böyleyiz. Doğuştan k r z. En iyisi beni bırak, benden tamamen ayrıl. Çünkü senin sevgine karşı sana ancak acı verebilirim. Görmek istiyorum. Görmek istiyorum ve bundan vazge emiyorum. Seni, annemi, Maksim Dayımı bir g rebilseydim... Seni bir kere g rebilseydim, memnun olurum. Hep hatırlardım. Karanlığın içinde bunu hep hafızamda taşırdım, tüm gelecek yıllarda...”

Tekrar tekrar, dikkat çekecek bir ısrarla bu fikre dönüyordu. Yalnız kaldığı zamanlarda k h o nesneyi k h bunu eline alıp, sonu gelmez bir ilgiyle yokluyor; sonra bunu bir yana bırakıp, onda bulduğu nitelik üzerinde uzun uzun düşüncelere dalıyordu. Dokunma duyusuyla belli belirsiz algıladığı parlak renkli yüzeyler arasındaki farkları da düşünüyordu. Fakat bunlar sadece farklılıklar olarak, mukayese olarak, ama nesnenin kendisine ait kati bir içerikten mahrum olarak duyularına gırıyordu. Artık gün ışığını bile, gece karanlığından farkı dolayısıyla algılıyordu ve takip edilemeyen gizemli kanallardan beynine sızan gün ışığı sadece onun acı veren arayışlarını kışkırtıyordu.

Bir gün oturma odasına giren Maksim, orada Pyotr ve Evelina'yı buldu. Kız biraz sıkıntılı gibiydi, genç adam ise sertti. Son günlerde, hem kendine hem de çevresindekilere acı çektirmek için sürekli yeni sebepler aramak onda zaruri bir ihtiyaç haline gelmişti sanki.

“Bana soruyor,” dedi Evelina Maksim’e, “insanlar ‘kırmızı çan’²¹ derken ne demek istiyorlar diye ben de açıklayamadım.”

“Ne olacak ki?” diye kısaca sordu Maksim, Pyotr’a dönerek. Pyotr omzunu silkti.

“Bir şey olmayacak. Eğer seslerin renkleri varsa, ben de bunları göremediğimden, sesleri tam olarak algılayamıyorum demektir.

“Saçma, çocukça bir şey bu,” diyerek sertçe cevap verdi Maksim, “bunun doğru olmadığını gayet iyi biliyorsun. Senin ses algın bizimkilerden çok daha üstün.”

“Peki ama insanlar neden öyle söylüyor? Bunun bir anlamı olmalı.”

21. Kırmızı Çan, Rusçada dini günlerde kilise çanının sürekli çalması anlamında halkın kullandığı bir deyim –çn.

Maksim bir an düşündü.

“Sadece bir mukayese,” diye cevap verdi sonunda. “Ses bir harekettir, buna indirgenebilir. Renk de öyle. Bundan dolayı ikisinin birçok ortak özelliği olması gerektir.”

“Hangi özellikler bunlar?” diye inatla sormaya devam etti kör genç, “Çanlar ‘kırmızı’ çalıyor... nasıl oluyor?”

Maksim tekrar durdu, düşündü.

Aklına karşılaştırmalı titreşim rakamlarıyla açıklamak geldi ama gencin gereksinim duyduğu cevap bu değildi. Dahası, sesi ışık ve renk sıfatlarıyla tanımlayan ilk kişi her kimse, herhalde bunların fiziksel yapılarını bilmiyordu, yine de net bir şekilde benzerlik hissetmişti. Ne benzerliği?

Maksim’in zihninde yeni bir fikir şekillenmeye başlamıştı.

“Bilmem ki, senin için gerektiği gibi açıklayıcı olur mu... Kırmızı çan nedir, benim kadar sen de bilirsin. Bunu birçok kez şehirde, tatil günlerinde duymuşsundur. Bu sadece bizim bölgemize özgü de değil.”

“Dur, dur, bekle!” diyerek hızla piyanoya gitti Pyotr ve çalmaya başladı.

Pes tonlardan oluşan bir akor temel oluşturuyordu, hünerli parmaklarının tiz tuşlara vuruşuyla çıkan hareketli ve canlı sesler sürekli bir permütasyonla onların üstünden kayıp yükseliyordu. Odanın içi, tıpkı tatil günlerinde çalan kilise çanlarının havaya yaydığı şenlikli ve heyecan verici seslerle yankılanıyordu.

“İşte!” dedi Maksim, “işte böyle! Hiçbirimiz, gözlerimiz gördüğü halde senin kadar vâkıf olamazdık buna.

İşte anladın mı? Geniş, kırmızı bir yüzeye baktığımda bu, gözlerime aynı gürültülü, parlayan titreşim izlenimini veriyor. Sanki bu kırmızılık değişiyor, daha derin ve daha koyu bir fon dururken, bazı yerlerde daha hafif bir ton hızlı bir şekilde yüzeye çıkıyor, kayboluyor. Ve tüm bunlar gözü daha güçlü etkiliyor. En azından benim gözlerimi...”

“Bu doğru, doğru!” diye atıldı Evelina heyecanla, “ben de kesinlikle aynı etkiyi alıyorum. Masadaki kırmızı örtüye hiç uzun uzun bakamıyorum.”

“Bazıları da o çanlara dayanamaz. Evet, böyle bir karşılaştırma belki doğrudur ve aklıma başka bir karşılaştırma daha geliyor: “kızıl” bir renk gibi, “kızıl” bir çan sesi de vardır. Her ikisi de kırmızıya çok yakındır ama daha derin, daha düz ve yumuşak. Kızak çanları, araba çanları daha yenilerken sesleri kulağa keskin, kaba ve rahatsız edici gelir. Uzun süre kullanıldıktan sonra onda artık ‘kendine özgü bir ses’ vardır, bu melodinin sevenleri ona ‘kızıl çan’ der. Kilise çanlarında da aynı etki, daha ufak birkaç çanla birlikte ustaca bir düzenlemeyle elde edilebilir.”

Pyotr tekrar çalmaya başladı. Ellerinin altında posta zillerinin neşeli çingirtısı yayıldı.

“Hayır,” dedi Maksim, “bunun çok kırmızı olduğunu söyleyebilirim.”

“A-ah! Hatırladım.”

Şimdi müzik daha pürüzsüz, aynı seviyede uzayıp gidiyordu. Yüksek, parlak, canlı seslerle başlayıp giderek

daha derinleşiyor, alçalıyordu. Uzaktaki bir akşam pusuna doğru, tozlu yolda ilerleyen bir Rus troykasının²² yayına asılmış zil takımının sakın, pürüzsüz, ani bir yükselmeye bozulmayan şingirtisi sükûnetli kırlara giderek sönen sesler bırakıyormuş gibiydi.

“İşte bu!” dedi Maksim, “farkı mükemmel kavradın. Annen bir keresinde sana renkleri seslerle açıklamaya çalışmıştı. Ama o zaman daha çocuktun.”

“Hatırladım. Neden o zaman bizi durdurmuşsun? Belki anlamayı öğrenirdim.”

“Yok, hiçbir şey olmazdı,” diye düşünceli bir halle cevap verdi yaşlı adam, “yine de eğer belli bir manevi derinliğe inilirse, genelde ses algılarıyla renk algılarının yarattığı duygular bağdaşık olarak birbirinin aynıdır, diye düşünüyorum. Birine, her şeye pembe ışıkla baktığını söyleyebiliriz. Bu, bir insanın keyifli, iyimser olduğu anlamına gelir. Aynı mizaç doğru bir ses kombinasyonundan da kaynaklanabilir. Diyebilirim ki, genel olarak sesler ve renkler aynı manevi dürtülerin sembolüdür.”

Maksim piposunu yakmak için bir süre sustu. Piponun dumanını içine çekerken Pyotr’a yakından baktı. Pyotr şimdi sessizce oturuyordu. Açıkça, hevesli bir şekilde yaşlı adamın sözlerini bekliyordu. Maksim bir an tereddüt etti. Devam etmeli miydi? Sonra o düşüncesi geçti, fikirlerinin garip akımına teslim olmuş gibi, düşünceli bir tavırla konuşmaya başladı:

22. Troyka, Rusya’da kullanılan, geleneksel üç atlı araba veya kızak –çn.

“Evet, evet, aklıma garip düşünceler geliyor. Tesadüf olsun olmasın, kanımız da kırmızı. Anlıyor musun? Ne zaman beyninde bir fikir şekillense ya da senin o rüyaların aklına girse, uyandığın zaman titrediğinde ve ağladığında, bir insanın ruhu tutkuyla yandığında, tüm bu süreçlerde kalbin atmasıyla kan hızlanır, o kırmızı akıntı beyne dolar. Evet, kanımız kırmızıdır.”

“Kanımız kırmızıdır,” diye tekrarladı Pyotr da. “Kırmızı ve sıcak.”

“Evet, kırmızı ve sıcak. Ve anlıyorsun, kırmızı dediğimiz ses bize parlak bir canlılık verir. Bize tutku kavramını da verir ki, buna da insanlar sıcak, ateşli derler. Ve ilginç bir şey daha, sanatçılar kırmızı tonlarını ‘sıcak’ olarak kabul eder.”

Maksim bir süre piposunu tüttürdü, çevresini tütünün mavi dumanıyla sardıktan sonra şöyle devam etti:

“Eğer kollarını başının üzerine doğru kaldırıp indirirsen, böylece tam bir yarım daire yapmış olursun. Şimdi kolunun sonsuz uzunlukta olduğunu hayal et, kollarını öyle indirip kaldırırsan sonsuz bir yarım daire çizmiş olursun. Bu, üzerimizdeki gök kubbedir. Sonsuz uzaklıkta bir yarı küre. Engebesiz, sonsuz ve mavi. Bu görünümündeyken ruhumuz dingin ve bulutsuzdur. Ama gökyüzü bulutlarla kaplandığında, ruhsal dinginliğimiz belirsiz bir heyecanla rahatsız olur. Sen, fırtına bulutlarının yaklaştığını hissediyorsun değil mi?”

“Evet, ruhumu sıkan bir şeyler oluyor.”

“Kesinlikle. Ve bulutların arkasından derin maviliğin tekar görünmesini bekliyoruz. Fırtına geçer gider, ama mavi

gökyüzü yerinde kalır. Bunu iyi bildiğimizden, fırtınaya tahammül ederiz. İşte: gök yüzü mavi. Deniz de sakin olduğu zaman... Annenin gözleri mavi, Evelina'nın gözleri de...

“Gökyüzü gibi!” dedi Pyotr ani bir yumuşamayla, “gökyüzü gibi...”

“Evet. Mavi gözler ruhsal dinginliğin işareti olarak kabul edilir. Yeşili ele alalım. Toprak, kendisi siyah ve ilkbaharda ağaçların gövdeleri de siyah veya bazen gri. Ama o zaman ilkbahar güneşi ısını, ışığını bunların üstüne gönderir ve bu karanlık yüzeyleri ısıtır. O zaman yeşil çimenler, yeşil yapraklar yukarı doğru yükselir, siyahı kaplar. Bu yeşiller ısıya ve ışığa ihtiyaç duyar, ama çok ısıya, çok ışığa değil. Yeşil şeyler onun için göze hoş görünür. Yeşillik... Isısı, içindeki kırağı serinliğiyle birleşmiştir. Âsude bir memnuniyet, sağlık duygusu uyandırır ama hiçbir şekilde tutkuyu değil, insanların haz dediği şeyi değil. Anlıyor musun?”

“Hayır, tam olarak değil. Ama yine de... Devam et lütfen.”

“Eh, ne yapalım... Dinle o zaman. Yazın sıcaklık artar, yeşillikler canlılığın fazlalığından yıpranır gibi görünür. Yapraklar kurumaya başlar. Eğer güneşin ısısı yağmurla nemlenmezse, yeşillerin renkleri büsbütün solar. Ondan sonra sonbahar gelir ve solgun yaprakların arasında meyveler allanır. Meyvelerin daha fazla ışık alan tarafı daha kırmızı olur. Yaşam gücü ve doğa tutkusu içinde yoğunlaşmış gibi görünür. Buradan da yine, anlayacağın; kırmızı, tutkunun rengidir. Ve tutkunun sembolü olarak işlev görür. Kırmızı taşkınlığın, günahın, öfkenin, gazabın ve intikamın

rengidir. Büyük halk kitleleri ayaklandığı zaman, yürüyüşlerde taşıdıkları kırmızı bayraklarla alev gibi çırpınan ortak duygularını ifade eder. Ama yine anlamıyorsun galiba?”

“Boşver. Devam et sen.”

“Sonbahar sonları... Meyve ağırlaşır, dalından kopar ve yere düşer. O ölür, ama tohum içinde yaşamaya devam eder. Bu tohumun içinde de yeni hayat gücü mevcuttur. Gür yapraklı yeni bitki meyvesiyle birlikte yaşamaya “olanak” bulur. Tohumlar toprağa düşer, bunun üzerine vuran güneş alçak ve soğuktur. Ve soğuk rüzgârlar eser, karşılarına hareketli bulutlar gelir. Sadece tutkular değil, tüm yaşam yavaşça, fark edilmeksizin suskunlaşır. Yeşilliklerin arasından kara toprak giderek daha çok görünmeye başlar. Gökyüzünün aynı mavisi soğuklaşır. Sonra bir gün, milyonlarca kartanesi havadan süzülerek, mağlup olmuş, sükûta ermiş, dul kalmış toprağa düşer. Toprak düzgünleşir, bembeyaz yatar. Beyaz... Bu, soğuk karın rengidir. En yüksek bulutların rengidir, orada, ulaşılamaz yüksekliklerdeki soğukla uçarlar. Yüce dağların heybetli, ama kısır zirvesinin rengidir. Beyaz, tutkusuz saflığın ve soğuk, âli kutsallığın sembolüdür, henüz hayat bulmamış olan gelecekteki insanların simgesidir. Siyah renge gelince...”

“Onu biliyorum,” diye araya girdi Pyotr, “ses yok, hareket yok, sadece gece.”

“Evet. Ve bu yüzden siyah matem ve ölümün rengidir.”

Pyotr irkildi. “Ölüm!” dedi duygusuzca, “sen söyledin, ölüm... Ve benim için tüm dünya siyah. Daima ve her yerde.”

“Bu doğru değil,” diye karşı çıktı Maksim hararetle, “sesi biliyorsun, ısıyı biliyorsun, hareketi biliyorsun. Sevgiyle çevrelenmişsin. Birçokları senin bu mantıksızca ihmal ettiğin şeyler için gözlerini verirdi. Ama sen bencilce acılarla kendini bitiriyorsun...”

“Peki, ben öyleysem?” Pyotr’un sesi tutkulu ve sertti. “Elbette onlarla doluyum. Başka ne olacak ki? Onlardan kaçamıyorum. Hep benimle beraberler.”

“Bu dünyada seninkinden yüz kat daha büyük kederler olduğunu kafana bir soksan, sürdürdüğün bu hayatı, güveni, seni hep mutlu edecek sevgiyi bir fark etsen... O kederlerle karşılaştırıldığında, hayat senin için bir cennet.”

“Doğru değil, doğru değil bu!” diye kızgınlıkla Maksim’i durdurdu Pyotr, “fakir bir dilenciyle yer değiştirirdim, çünkü o benden daha mutludur. Kör diye böyle ihtimam gösterilmesi gerekmiyor, bu büyük bir hata. Körü yola bırakın, sadaka için dolaşsın. Evet, ben de dilenci olsaydım, daha mutlu olurdum. Sabah kalktığımda o gün ne yiyeceğimi düşünürdüm, sonra elimdeki metelikleri sayardım, topladığım ne kadar diye. Ve daima kaygı duyardım, yetecek mi diye. Yetiyorsa mutlu olacaktım. Sonra geceyi nerede geçireceğim, diye düşünürdüm. Eğer yeteri kadar para toplayamamışsam soğukta, aç kalırdım. Böylece hiç boş vaktim kalmazdı. Onun için... Hiçbir zorluk benim şimdi duyduğum acı gibi acı duyurmaz.”

“Böyle mi düşünüyorsun?” dedi Maksim soğukça. Derin bir kaygıyla Evelina’ya baktı, kızın yüzü solmuş, ciddileşmişti.

“Bundan eminim,” diye cevap verdi ısrarla. Ses tonunda yeni ortaya çıkan bir haşinlik vardı. “Hep İgor’a özeniyorum. Çan kulesinde... Sabahları kalkınca hep o aklıma geliyor. Özellikle karlı, rüzgârlı bir günse... Çan kulesinin merdivenlerini çıkarken hayal ediyorum.”

“Üşüyordur,” dedi Maksim.

“Evet üşüyor, titriyor, öksürüyordur. Sürekli Peder Pamfili’ye küfrediyordur, çünkü ona bir palto almamış. Sonra çanın halatını üşümüş, buz gibi eline alıyor ve sabah duası için çan çalıyordur. Ve körlüğü aklına bile gelmiyor. Çünkü orada herkes, kör olsun olmasın, soğuğu hissediyor. Ama ben... Kör olduğumu unutamıyorum ve...”

“Ve herhangi bir şey için küfredebileceğin kimse yok... Öyle mi?”

“Evet, yok. Hayatımı dolduracak hiçbir şey yok. Bu körlükten başka... Bunun için de kimseyi suçlayamam. Ama kör dilenci benden daha mutludur.”

“Belki öyledir,” dedi yaşlı adam donuk bir tonla, “bunu tartışmayacağım. Belki hayat kötü olsaydı sen daha kolay baş edebilirdin her durumda.”

Sonra Evelina’ya da acıyan bir bakış attıktan sonra koltuk değneklerini aldı, yere sertçe vura vura odadan çıktı.

Bu konuşmadan sonra Pyotr’un ruhsal rahatsızlığı daha da yoğunlaştı, bu manevi ıstıraba giderek daha çok gömüldü.

Bazen başardı: Bir anlığına, tereddütlü ruhu Maksim’in tasvir ettiği duyguları yakaladı, onun uzamsal algılarında birleşti. Hüzünlü, karanlık topraklar uzaklara gitti.

Ölçmeye çalıştı ama sonu yoktu. Onların üzerinde başka bir sonsuzluk vardı... Enginlik ve göksel mekân fikriyle gök gürültüleri geri yuvarlanarak hafızasında yankılandı. Sonra bu gök gürültüleri durdu, ama yukarılarda bir şey, ruhu ihtişam ve durgunluk duygusuyla dolduran bir şey kaldı. Bazen bu duygular Evelina'nın ve gözleri gökyüzüne benzeyen annesinin sesinde neredeyse somut bir tanıma ulaşıyordu. Hayal gücünün uzak derinliklerinde yükselip, bir şekil arayan görüntüler aniden ortadan kaybolup, başka bir alana taşındı. Tüm bu karanlık tasavvurlar ona korkunç eziyet ediyor, hiçbir tatmin duygusu vermiyordu. O, bunları büyük bir gayretle takip etmeye çalışıyordu, ama tüm bu tasavvurlar o kadar müphem kalıyordu ki, genelde Pyotr üzüntülü ve hasta ruhunun, hissiyat bütünlüğü için giriştiği beyhude onarım arayışlarına eşlik eden kasvetli bir kalp ağrısı duyuyordu sadece.

İlkbahar geldi.

Popelskilerin malikânesinden –Stavrukovo’nun aksi istikametine doğru– altmış verst uzaklıktaki küçük bir kasabada harikulâde bir Katolik ikonu vardı. Din ehilleri bu ikonun mucizevi gücüne hep sadık bir şekilde bağlıydı. Kutsal günlerde buraya yürüyerek gelen herkesin yirmi günlük affı olacağına inanılıyordu. Yani inanca göre öbür dünyada insanın, bu dünyadayken yirmi gün boyunca işlemiş olduğu tüm günah ve kabahatler affedilecekti. Onun için, her yıl ilkbahar başlarında belirli bir gün, küçük kasaba canlanır ve tanınmaz hâle gelir. Yortu için taze yeşil dallarla ve yeni açmış ilkbahar çiçekleriyle süslenmiş küçük kilisenin, durmadan çalan çanlarının gürültüsü tüm kasabada duyulur. Beylerin “briçka”larının²³ tekerleklerinden çıkan bitmek bilmez takırtılar; sokaklara, alanlara ve hatta ilerilerdeki tarlalara yürüyerek gelmiş insanların çıkardığı her türlü ses çevreye yayılır. Bunların hepsi Katolik hacı değildir. İkonun şöhreti çok uzaklara yayıldığından, kalabalığın arasında oraya çeşitli dertleri, sıkıntıları için

23. Briçka, Rusya’da ve Ukrayna’da kullanılan çok eski bir araba türü –çn.

gelmiş Ortodoks inancındakiler çoğunluktur. İkon onları da cezbeder.

Büyük gün geldiğinde, kilise yolundaki insan akını, her yıl olduğu gibi, çok kalabalıktı ve rengârenk bir ip gibi uzuyordu. Kasabanın ilerilerindeki tepelerin birinin üzerinden o sahneye bakan bir gözlemciye, bu sıkışık kalabalık pekâlâ tek bir canlı organizma olarak görünebilirdi. Kilisenin yanından geçen yol boyunca serilmiş, dev bir canavarın burada hareketsiz vaziyette uzandığını, arada bir çeşitli renklerdeki pullarını güçlü nefesiyle kıpırdattığını, titreştirdiğini düşünebilirdi gören. Bu kalabalık yolun her iki tarafında da sonu gelmez bir çizgi halinde dilenciler durmuş, sadaka için ellerini uzatıyordu.

Maksim, koltuk değneklerinin üzerine tüm ağırlığıyla dayanmış, bu kalabalık yoldan ayrılıp kasabanın dışına doğru giden yolda ağır ağır yürüyordu. Yanında Pyotr ve Yohim de vardı.

Kalabalığı ve hengâmeyi, Yahudi işportacıların bağırışlarını, tekerlek takırtılarını, kilise yolunu bir uçtan bir uca dolduran velveleyi arkalarında bırakmışlardı. Sesler bu mesafede birleşerek tek bir kaba uğultu haline gelmişti ve bazen artıyor, bazen azalıyordu, ancak hiç bitmiyordu. Fakat yine de kalabalık burada daha az olsa bile, yayaların ayak seslerinin, tekerleklerin takırtılarının, insanların bağırışmalarının sesleri hep birbirine karışıyordu. O arada, bir öküz arabası, tarlanın yanından tekerlekleri gıcırdayarak ağır ağır geçti, ilerideki sokağa saptı.

Soğuk bir gündü. Maksim nereye giderse, arkasından itaatkâr bir şekilde onu takip eden Pyotr ceketini giydi. Caddedeki vaveylayı dalgın dalgın dinliyordu. Ama zihni çok meşguldü, kendisini hiç bırakmayan acılı arayışlar burada bile zihnini sürekli dolduruyordu.

Ve kendi bencil düşünceleriyle meşgulken bir ses dikkatini öyle bir güçle çekti ki, aniden durdu ve başını kaldırdı.

Kasabanın sıra sıra evleri burada sona eriyordu, çitler ve boş arsalar arasından bir yol geniş bir alana açılıyordu. Alanın en ucunda bir zamanlar dindar kişilerin diktiği ve üzerinde bir ikon ve bir fener asılı bulunan bir taş direk vardı. Doğrusu, fener hiçbir zaman yanmamıştı ve her rüzgârda, asılı olduğu çengelde gıcırdayarak sallanmıştı hep. Direğin altında, durumu daha iyi olan rakip kötürümler tarafından iyi yerlerden uzaklaştırılmış bir grup kör dilenci kümelenmişti. Ellerinde sadaka için tahta taslar tutuyorlardı. Zaman zaman, biri veya diğeri sızlanmalı bir nağme tutturuyordu:

“Bir s-sadaka b-bu köre! İsa için!”

Hava soğuktu ve dilenciler sabahtan beri orada duruyordu. Tarlalardan esen acı rüzgârdan korunacakları hiçbir şey yoktu. Kendilerini ısıtmak için kalabalığın arasına karışıp hareket etme olanakları da yoktu. Kederli bir şarkıya dönüşen seslerinde, duydukları bedensel ıstıraba ve çaresizliğe karşı acılı bir yakınma vardı. Şarkılarının ilk sesleri belirgin bir yükseklikte kulağa dolarken, giderek çökük göğüslerinde titreyen bir iç çekişe dönüşüyordu. Yine de şarkılarının en usul sesleri, uzaktaki kalabalığın gürültüsü arasında neredeyse kaybolurken, içeriğindeki ıstırabın derinliği insanı şaşırtıyordu.

Pyotr birden durdu. Yüzü dehşetle kasılmıştı, sanki işitsel bir hayalet, dilencilerin bu bedbaht feryatları şeklinde karşısına çıkmıştı.

“Neden korktun?” diye sordu Maksim, “bunlar şimdiye kadar gıpta ettiğin şanslılar. Burada böylece yalvarıyor, kör dilenciler... Tabii biraz üşüyorlar. Ama sence, bunlar daha mutlu şimdi.”

“Gidelim buradan,” diye bağırdı Pyotr, Maksim’in kolunu kavrayarak.

“Demek gitmek istiyorsun buradan! Demek başka insanların acılarını görünce ruhunda gitmekten başka bir gereksinim duymadın! Bekle, seninle ciddi bir şekilde konuşmak istiyorum ve burası söyleyeceklerim için en uygun yer. Bak şimdi, sen zamanın değiştiği, genç körler –bandurist Yurko gibi– artık gece yarısı savaşlarında doğranmadığı için, çan kulesindeki İgor gibi, küfredecek kimse bulamadığın için yeriniyordun, kendi yakınlarına seni kör dilencilerin mutluluğundan mahrum ettikleri için içinden ileniyordun. Şerefim üzerine yemin ederim, haklı olabilirsin! Evet, eski bir asker olarak, şerefim üzerine yemin ederim, her insanın kendi kaderine sahip olma hakkı var ve sen de insansın. Onun için, dinle bak sana ne diyeceğim: Bizim hatamızı düzeltmek istiyorsan, seni beşikten beri saran tüm üstünlükleri bir kenara atarsan, bu talihsiz insanların kaderini paylaşmak istersen, ben, Maksim Yatsenko sana saygı duyup destekleyeceğime, yardım edeceğime söz veririm. Beni duyuyor musun Pyotr? Ben kendimi savaş alanına attığımda senden biraz daha büyüktüm. Annem, senin anne-

nin de senin için ağlayacağı gibi, benim için ağlamıştı. Fakat şeytan götürsün, yaptığım şeyi yapmaya hakkım olduğunu hissetmiştim. Şu an sende de olduğu gibi! Kader herkese hayatı boyunca bir kere gelir ve der ki, seç! Yani... İstemelisin.”

Maksim birden durdu ve dilencilerden yana dönerek seslendi:

“Fedor Kandiba! Orada mısın?”

“Buradayım!” diye cevap verdi çatlak bir ses “sen misin Maksim Mihailoviç?”

“Benim! Bir hafta sonra sana söylediğim yere gel.”

“Tamam Beyciğim, gelirim,” dedikten sonra adamın sesi yine koroya katıldı.

Maksim’in gözleri parladı.

“Bir adamla tanışacaksın ki onun kader karşısında yerinmeye, yakınlarına homurdanmaya gerçekten hakkı var. Belki yükünü omuzlamayı ondan öğreneceksin, ya da...”

“Gidelim, gelin küçük bey!” diye araya girdi Yohim, Pyotr’un kolunu sertçe çekerken Maksim’e kızarak bakıyordu.

“Yok, bekle!” diye bağırdı Maksim hiddetle, “insan kör dilencinin önünden hiç olmazsa bir beşlik atmadan geçmez. Bunu bile yapmadan kaçıp gidecek misin? Tanrı’ya asi gelmek... En iyi bildiğin bu! Başkasının açlığına ancak kendi karnın doluyken gıpta edersin!”

Pyotr kırbaç yemiş gibi başını arkaya attı. Sonra hızla cüzdanını çıkarıp, birbirine sokulmuş duran dilencilere doğru ilerledi. Elinde tuttuğu yol gösterici değnek en öndeki dilencinin ayağına değince, öne doğru eğilip, dilencinin sadaka tasını buldu, tüm parasını dikkatle o tasa boşalttı.

Oradan geçmekte olan birkaç kişi de durup, bu üstü başı temiz, kibar sınıfından genç adamın el yordamıyla dilencilerin elindeki tasa sadaka bırakışını izledi.

Ama Maksim ani bir dönüş yapıp, koltuk değnekleriyle caddeye doğru yürümeye başladı. Yüzü kıpkırmızıydı, gözleri çakmak çakmaktı. Belliydi ki, o, gençliğinde tanıdıkları tarafından gayet iyi bilinen şiddetli öfke nöbetlerinden birine tutulmuştu. Artık her cümleyi seçip tartan bir pedagog değildi, yakıcı öfkesine kendini teslim etmiş olan tutkulu bir adamdı. Ancak bir zaman sonra Pyotr'a doğru yandan bir bakış attığında yumuşadığı belli oldu. Pyotr ise tebeşir gibi bembeyazdı. Kaşları sertçe çatılmıştı ve yüzü içindeki derin kızgınlığı açığa vuruyordu.

Küçük kasabanın meydanına doğru yürürlerken, soğuk rüzgâr çevrelerinde toz girdapları kaldırdı. Arkalarında bıraktıkları kör dilencilerin Pyotr'un verdiği para üzerine kendi aralarındaki çekişmelerini duyabiliyorlardı.

Belki sadece soğğun etkisiydi, belki uzun bir ruhsal krizin sonucuydu, belki de her ikisini birden, sebebi her neyse, Pyotr ertesi gün odasında ateşli, hasta yattı. Yatakta bir o yana bir bu yana dönerek, bozuk bir suratla yatıyor, sanki bir şeyler duymak ya da bir yerlere kaçmak istiyor gibi görünüyordu. Kasabadan çağırılan yaşlı doktor nabzını ölçtü, ilkbaharda rüzgârların soğuk estiğinden bahsetti. Maksim kaşlarını endişeyle çatmıştı, kız kardeşine hiç bakmıyordu.

Hastalık inatçıydı. Kriz geldiğinde Pyotr birkaç gün hiçbir canlılık belirtisi göstermeden yattı. Sonunda genç bünyesi hastalığı yendi.

Bir sabah Anna Mihailovna parlak ilkbahar güneşinin hasta yatağının üzerine eğik olarak vurmuş olduğunu fark etti.

“Perdeyi çek,” diye fısıldadı Evelina’ya, “bu ışıktan öyle korkuyorum ki...”

Ancak Evelina kalkıp pencereye gittiğinde, Pyotr birden konuştu. Tüm bu endişeli günler boyunca ettiği ilk sözlerdi bunlar:

“Hayır, kapama lütfen. Bırak öyle kalsın.”

İkisi de sevinçle ona doğru koştu.

“Duyuyorsun demek. Buradayım,” dedi anne.

“Evet,” diye cevap verdi Pyotr ve sustu. Bir şeyler hatırlamaya çalışıyordu sanki. “Ah, evet...” Aniden kalkmaya çalıştı. “Bu Fedor gelmiş miydi?”

Evelina ve Anna Mihailovna endişeyle birbirlerine baktı. Anna Mihailovna parmağını Pyotr’un dudaklarına götürdü: “Hişş, hişş... Konuşmak sana iyi gelmez.”

Pyotr eli yakaladı ve yumuşakça öptü, gözlerine yaşlar doldu. Akmasına aldırmadı, sanki onu teskin ediyordu gözyaşları.

Sonraki günlerde çok sessiz ve düşünceliydi. Ama Maksim’in holden gelen ayak seslerini duyduğunda yüzünden asabi bir ürperiş geçiyordu. Bunu fark edince, kadınlar Maksim’den hasta odasına gelmemesini istedi. Ama bir gün Pyotr onu yalnız görmek istediğini söyledi.

Yatağın yanına gelen Maksim, Pyotr’un elini alıp hafifçe sıktı.

“Pekâlâ sevgili oğlum, sanırım sana bir özür borçluyum.”

Pyotr’un eli dayısının sıkı eline cevap verdi.

“Anlıyorum,” dedi usulca, “bana bir ders vermek istedin ve buna müteşekkirim.”

“Dersin canı cehenneme!” diye cevap verdi Maksim ve sabırsızca yüzünü buruşturdu. “Uzun süre bir pedagoğluk taslamak aptalca bir şey. Hayır, bu sefer bir ders verdiğimi düşünmedim, ama sana ve kendime çok kızmıştım.”

“Demek gerçekten istemiştin...”

“İstemiştim, istemiştim... İnsan çılgına döndüğünde ne ister kim bilir. Başkalarının sıkıntıları hakkında bir şeyler bil de kendin hakkında biraz olsun düşün istedim.”

Bir süre ikisi de sustu. Sonra Pyotr konuştu:

“O şarkıları... Kendimde değilken bile unutmayıp hep hatırladım. Bir de şu konuştuğun Fedor... Kim o?”

“Fedor Kandiba. Eski bir tanıdığım.”

“O da... Doğuştan mı kr?”

“Daha kötü. Savaşta gözleri yanmış.”

“Ve geze geze bu şarkıyı mı söylüyor?”

“Evet. Böylece bir de yetim yeğenlerine bakıyor. Ayrıca eğlenceli sözleri vardır, karşılaştığı herkes için bir şaka bulur.”

“yle mi?” dedi Pyotr düşünceli hlle, “ama birtakım gizemler var bunda. İsterdim ki...”

“Ne isterdin sevgili ocuğum?”

Tam o sırada holde ayak sesleri duyuldu, ardından Anna Mihailovna odaya girdi, endişeyle yüzlerine baktı. Anlaşılan oraya aniden gelişiyle konuşmaları kesildiğinden tedirgin olmuşlardı.

Genç bünye hastalığı bir kere yenmiş olduğundan, etkilerini çabuk atlattı. Pyotr iki hafta sonra sapasağlam ayağa kalkmıştı.

şimdi çok değişmişti. Yüz hatları bile başkalaşmış görünüyordu. Artık o spazmlarla kasılmıyordu. Eskiden sık sık gelen ruhsal ıstıraplar bitmişti. Yaşadığı o çoktan sonra sükûnlu bir dalgınlığa dşmşti, ancak içinde eser miktar melankoli kalmıştı.

Maksim bunun sadece geçici bir hal olabileceğinden, bu halin sadece hastalığın verdiği bedensel bir güçsüzlükten kaynaklanıyor olmasından endişe ediyordu.

Bir gün akşam karanlığında, Pyotr hastalığından beri ilk kez piyanonun başına oturdu ve içinden geldiği gibi, doğaçlama çalmaya başladı. Müziğinde sakın, yumuşak bir hava vardı. Birden bu sessiz melankolinin arasından dilencilerin şarkısının ilk notaları gürledi. Melodi hemen dağıldı, Pyotr çalmayı hemen kesti. Yüz hatları bozulmuştu, gözlerinde yaşlar parlıyordu. Görünüşe göre, yaşamın kendisine dayattığı bu ağır uyumsuzluk intibayıyla henüz yeterince baş edecek kadar güçlü değildi.

O akşam Maksim ve Pyotr başbaşa uzun uzun konuştu. Sonra günler haftaları devirdi, sakın haftalar geçti, Pyotr'un sükûnetli ruh hali değişmedi. Kendi bahtsızlığının tüm bu geçen aylar boyunca ruhunu cansızlaştıran, doğuştan gelen yaşama gücünü baskılayan çok acı, çok hodbin bilinci şimdi dayanağını yitirmiş, yerini diğer duygulara bırakmış gibi görünüyordu. Kendini emellerine verdi, geleceğiyle ilgili tasarımlara daldı. İçinde hayat yeniden canlanıyordu ve kırık ruhunda, baharın hayat nefesi üflediği kuru bir ağaçta olduğu gibi, yeni filizler sürgünleniyordu.

O yaz Pyotr'un ciddi bir eğitim alması için Kiev'e gönderilmesine karar verildi. Ünlü bir piyanistten ders alacaktı. Yanında sadece dayısı olacaktı. Bunda hem Pyotr hem, Maksim ısrarcı olmuştu.

Bir çift at tarafından çekilen briçka, sıcak bir Temmuz gecesi ormanın kenarında sabaha dek durdu. Sabah şafakta iki kör adam yola doğru geldi. Biri ilkel bir çalgının kolunu çeviriyordu: Kolun döndüğü içi boş bir silindir ve gergin tellere sürünüp tekdüze ve hüzünlü sesler çıkaran ahşap makara... Diğeri yaşlılığın verdiği çatlak ve genizden çıkan, ama yine de kulağa hoş gelen bir sesle sabah duası okunuyordu.

Arabalarında kurutulmuş Taran balığı²⁴ taşıyan Hokollar, bu iki kör dilencinin ormanın yanında, yol kenarında duran bir arabanın yanına serili bir halının üzerinde oturan kibar sınıftan beyler tarafından arabaya çağırıldıklarını gördü.

İleride yol kenarındaki bir çeşmede atlarını sulamak için mola veren arabacılar, kendilerine yetişen dilencileri tekrar gördü. Bu kez üç kişi olmuşlardı. Öncüleri elindeki uzun değnekle her adımda yola vurarak yürüyordu. Uzun, ak saçlı, kar beyazı bıyıkları sarkık, yaşlı bir adamdı. Alnı

24. Taran balığı, Ukrayna ve Doğu Avrupa'da yaşayan 25-35 cm. uzunluğunda bir balık. Genellikle kurutularak tüketiliyor –çn.

yara izleriyle kaplıydı. Belli ki, eskiden kalma ağır yanık yaralarıydı bunlar. Göz yuvaları boştu. Kalın bir ip omzundan sarkıyordu ve bu, arkadaki ikinci dilencinin kemerine bağlıydı. Bu ikincisi uzun boylu, gürbüz biriydi. Yüzü fena halde çopurdu ve somurtkan, kötü bakışlıydı. O da önündeki yaşlı adam gibi, her zamanki sarsak yürüyüşüyle ilerlerken, görmez başını yukarı doğru çevirmişti. Sanki yukarılardan kendilerine bir rehber bekliyorlardı. Üçüncüsü çok gençti. Yüzü solgundu ve yüzünde hafif bir korku vardı. Köylülerin giydiği cinsten giysileri yeniydi ve mütereddit adımlarla yürüyor, arada bir sanki bir şey dinliyormuş ya da bağlı olduğu uzun iple yoldaşlarının hareketine müdahale ediyormuş gibi duruyordu.

Sürekli yürüyorlardı. Saat onda, arkalarında uzakta kalan orman artık ufukta silik lacivert bir çizgi olarak görünüyordu. Çevrelerinde boş bir bozkır vardı. Daha ileride, güneşte ısınmış telgraf tellerinin uğultusu, bu tozlu yolla kesişen bir şose olduğunu haber veriyordu.

Şoseye çıktıklarında kör adamlar sağa döndüler. Döner dönmez de arkalarında at toynaklarının yeri dövmesinden çıkan uğultuyu ve tahta tekerleklerin makadam yolda çıkardığı kuru gürültüyü duydular. Durup, yolun kenarına çekildiler. Ahşap makara tekrar dönmeye, tekdüze hüzünlü gıcırtya başladı. Ardından hemen kırık ses şarkısına başladı:

“B-bir s-sada-kaa.. Şu köree...”

Şarkı devam ederken genç dilencinin parmaklarının altındaki tellerden çıkan yumuşak vızıltı da ona eşlik etmeye başladı. Bir madeni para Kandiba'nın ayaklarının önüne

düşerek şingırdadı. O esnada tekerlek gürültüleri durmuştu. Anlaşılan sadakayı veren, paranın kaybolmadığından emin olmak istemişti. Kandiba parayı hemen buldu. Parmaklarının arasında tutarken, yüzü memnuniyetle aydınlandı.

“Tanrı razı olsun,” dedi, yüzünü tekrar arabaya doğru döndü. Bu, bir briçka’ydı, içinde kır saçlı, dört köşe kafalı bir bey vardı. Koltuğun kenarından dışarı doğru bir çift koltuk değneği çıkmıştı. Özellikle genç dilenciye bakıyordu. Genç ise solgun ancak sakindi. Oysa az önce Kandiba’nın şarkısına eşlik ederken parmakları telleri keskin, gergin hareketlerle çekiyordu.

Briçka tekrar hareket etti. Ama yaşlı adam sürekli arkaya, onlara bakıyordu. Kısa süre sonra tekerleklerin sesi uzaklarda sonlandı. Şoseye dönen dilenciler de tekrar sıraya girip yollarına devam etti.

“Hafif bir elin var Yuri,” dedi Kandiba, “ve güzel de çaldın.”

Biraz sonra ortadaki çöpür suratlı kör sordu:

“Adak adamak için Poçayev’e mi gideceksin, Tanrı aşkına?”

“Evet,” dedi genç adam usulca.

“Tekrar göresin diye, ha?” Bunu acı bir gülümsemeyle sormuştu adam.

“Oluyor,” diye söze karıştı Kandiba yumuşakça.

“Yıllardır yollarda geziyorum, hiç böylesiyle karşılaşmadım,” dedi çöpür suratlı huysuzca.

Susup, yürümeye devam ettiler. Güneş yükseldi, dümdüz uzanan beyaz yola dilencilerin karanlık silüetini

düşürdü ve uzaklaşan briçkayı aydınlattı. Şose ileride çatallaşıyordu. Briçka Kiev'e giden yola girdi. Dilencilerse, Poçayev'e doğru yürümeye devam etti.

Kısa süre sonra malikâneye bir mektup geldi. Maksim, Kiev'den göndermişti. Kendisinin ve Pyotr'un iyi olduğunu, işlerin yolunda gittiğini yazıyordu.

Ve üç kör dilenci yürümeye devam etti. Her üçü de alışık olduğu sarsak yürüyüşle ilerliyordu. Kandiba önde gidiyor, elindeki uzun değneği her adımda yere vuruyordu. Tüm yolları ve geçitleri biliyordu ve büyük köylere tam kutsal günlerde ve panayır günlerinde varıyorlardı. Çalar-ken insanlar çevrelerini sarıyordu ve madeni paralar Kandiba'nın uzattığı şapkasının içinde şingırdıyordu.

Genç dilencinin mütereddit hali ve korkulu yüz ifadesi kaybolmuştu. Yollarda attığı her adımda kulağına yeni sesler geliyordu. Malikânenin sükûnlu, yatıştırıcı mırıltısına değiştirdiği engin, meçhul dünyanın sesleri... Görmeyen gözleri daha da açılmış, göğsü şişmişti. Keskin işitme duyusu daha da keskinleşmişti. Giderek yoldaşlarını da daha iyi tanımıştı: İyi huylu Kandiba'yı ve somurtkan Kuzma'yı... Gıcırdayan tekerlekleriyle köylü arabalarının ardında uzun süre yürüdü; açık bozkırda ateşin başında birçok gece geçirdi; panayırların, pazarların vaveylasını dinledi, kalbi ısırapla dolduran insan acısını, kederini –sadece körlerin değil– birçok kez gördü. Ve garip şey, ruhunda tüm bunlar için yeni yerler açtı. Dilencilerin şarkısı artık onu ürpertmiyordu. Günden güne, yaşamın kükreyen muazzam denizinde ulaşamayacağı şeyler için çabalamanın verdiği iç acısı

giderek azaldı, duruldu. Keskin kulağı birçok yeni ses, ezgi duydu. Telleri zevkle tıngırdattığı zamanlarda Kuzma'nın kasvetli yüz hatları bile yumuşadı. Poçayev'e yaklaşırken kör grubu genişledi.

* * *

Sonbahar sonunda, yollar karlarla kaplanmaya başladı. Zaman malikânenin genç oğlu dilenci giysileri içinde ve yanında iki kör dilenciyle beklenmeyen bir anda geri döndü. Herkes büyük bir şaşkınlık ve panik içinde kaldı. Şifa için Poçayev'e gidip kutsal bakire ikonuna dua ettiğini, adakta bulunduğu söylediler. Bununla birlikte, gözleri parlak ama yine de görmez kaldı. Ne var ki ruhu... Kesinlikle deva bulmuştu. Sanki o korkulu kâbus malikânenin ebediyen yok olmuştu.

Tüm bu süre boyunca Kiev'den yazan Maksim nihayet eve döndü. Anna Mihailovna onu ağlayarak karşıladı.

"Bunun için seni asla affetmeyeceğim, asla!" dedi.

Ama bu sert sözleri yumuşamış yüzüyle çelişiyordu.

Uzun sonbahar gecelerinde Pyotr onlara gezintisinin tüm öyküsünü anlattı. Ve akşam alacakaranlığında piyanonun başına oturduğu zamanlarda ev yeni melodilerle doldu, daha önce böyle çaldığı hiç duyulmamıştı.

Kiev'e gidişi gelecek seneye ertelendi. Tüm aile üyelerinin zihni Pyotr'un gelecek tasarıları ve umutlarıyla dolmuştu.

7. BÖLÜM

O sonbahar, Evelina yaşlı ebeveynlerine malikânedeki genç kör adamla evleneceği konusundaki kesin kararını açıkladı. Anne ağlamaya başladı, baba ise ikonun önüne diz çöküp dua ettikten sonra bunun Tanrı'nın iradesi olduğunu söyledi.

Gençler kısa süre sonra evlendi ve Pyotr'un hayatı yeni bir huzurla, mutlulukla doldu. Yine de bu mutluluğun gerisinde, zihnine yerleşik belirsiz bir kaygı hep pusuda duruyordu. Pyotr bundan tamamıyla kurtulamıyordu. En neşeli anlarında bile kuşku dolu bir hüznün, eser halde yüzündeki gülümsemesine karışıyordu. Sanki o, bu mutluluğu gerçekten hak etmediğini veya bunun asla kalıcı olmayacağını hissediyordu. Belki de baba olacağı haberi yüzüne vehim dolu bir ifade getirmişti bir anda.

Yine de şimdi sürdüğü hayat eski kısır istifhamları tekrarlaması için ona hiç vakit bırakmıyordu. Günleri ciddi çalışmalarla, eşi için ve doğacak çocuğu için duyduğu ve giderek artan bir kaygıyla geçiyordu. Kör dilencilerin o matemli şarkılarının anısı aklına tekrar geldiğinde, başka her şeyin zihninin gerisinde sadece bir kalabalık olarak kaldığı anlar da oluyordu. Böyle anlarda alıp başını köye doğru,

orada Fedor Kandiba ve opur yeğeni için yapılan yeni eve gidiyordu. Fedor *kobza*'sını²⁵ alırdı ya da uzun uzun sohbet ederlerdi. Böylece Pyotr'un düşünceleri giderek yatışır, gelecek tasarıları içinde yeniden glenirdi.

Artık dış ışık darbelerine karşı duyarlılığı azalmıştı. Eski içsel çabaları da yatışmıştı. Derinlerde yatan organik gler uykuya daldı. Birbirinden farklı algılanımları bilincinde bir bütün halinde birleştirme çabası içine girerek onları uyandırmadı. Bir zamanlar kısır çabaların zihninde işgal ettiği yer şimdi berrak anılarla ve canlı umutlarla dolmuştu. Ancak kim bilir... Belki de işte bu huzur, benliğin bilinçaltı çalışmasını teşvik eder; şekilsiz ve birbirine hiç benzemeyen algıları birbirlerine kaynaştırmak için bir terkip arayarak beyne ulaşır. Böylece o beyin rüyada, bilinçli iradenin asla yaratamayacağı yeni kalıpları ve fikirleri özgürce oluşturur.

25. Kobza, telli bir Ukrayna algısı. Türk algısı kopuzdan gelmektedir –n.

Oda çok sessizdi. Pyotr'un dünyaya geldiği aynı odaydı bu. Sessizlik yeni doğmuş bir bebeğin hıçkıra hıçkıra ağlamasıyla bozuluyordu. Bebek henüz birkaç günlüktü ve Evelina süratle iyileşiyordu. Ancak bu günler boyunca Pyotr, hissikablelvukuyla, yaklaşmakta olan üzüntünün ağırlığı altında eziliyordu.

Doktor geldi, bebeği aldı ve pencereye, ışığa doğru götürdü. Perdeyi açıp, parlak gün ışığının odaya dolmasını sağladı. Elinde âletiyle bebeğin üzerine eğildi. Pyotr başı öne eğik, günlerdir olduğu gibi meyas, suskun oturuyordu. Doktorun muayeneleri onun için hiçbir anlam ifade etmiyordu, çünkü o sonucun ne olacağını baştan beri biliyordu.

“Kesinlikle kör,” diyordu arka arkaya, “keşke hiç doğmasaydı.”

Genç doktor cevap vermiyordu ve muayenesine ses çıkarmadan devam ediyordu. Sonunda oftalmoskopunu bir yana bıraktı ve sakin, özgüvenli sesi odaya yayıldı:

“Gözbebekleri tepki veriyor. Bu bebek görüyor, hiç kuşku yok.”

Pyotr sıçradı ve hızla ayağa fırladı. Belli ki, doktorun beyanını duymuştu, ama pek anlamış gibi değidi. Ayakta hareketsiz duruyordu, titrek eli destek için pencerenin per-

vazını tutuyordu. Yukarı doğru çevirdiği yüzü sararmış, ifa-
deleri keskinleşmişti.

O âna kadar olağanüstü bir heyecanın gücüne kapıl-
mıştı. Sanki kendi benliğini hissetmiyordu. Aynı zaman-
da vücudundaki tüm sinirler beklenti içinde titreşiyordu.

Onu çevreleyen karanlığın farkındaydı. Onu ayırt etti,
varlığını, sınırsızlığını hissetti. Karanlık sıkıca sarıyordu ve
Pyotr'un tahayyülü kendisini bundan sıyırmaya çabalıyor-
du. Bu idrak edilemez siyahlığın engin ve dalgalı denizine
karşı çocuğu için korunak olmak istermiş gibi, kendisini
karanlığın yolunun üstüne koydu.

Doktor sessizce işine devam ederken, Pyotr'un hisset-
tikleri buydu. Geçen tüm aylar boyunca rahatsızdı elbette,
ama şu ana kadar içinde zayıf da olsa bir umut parçası hep
direniyordu. Ama o anlarda, gergin sinirleri kopma nokta-
sına gelmiş, uğursuz, işkence eden bir korkuya tutulmuştu.
Umutsa büzülmüş, kendisini en derinlerde gizli bir yere
saklamıştı.

Ve birden o sözler: "Bebek görüyor!" O zaman her
şey değişti. Korku kayboldu, umut kesinliğe kavuştu. Sanki
aniden parlayan bir ışık, benliğini dolduran gergin bekleyişi
sona erdirmişti. Bu muazzam bir kabarma, gerçek bir dar-
beydi; simsiyah bir gecede çakan yıldırım benzeri, çarpıcı
ve parlak bir ışık, karanlık ruhuna doldu. Göz alıcı, canlı...
Doktorun söylediği bu iki sözcük, sanki yanarak, beyninde
parıltılı bir yol açmıştı. Ruhunun derinliklerinde bir yerde
bir kıvılcım parlamıştı. Titremeye başladı. Tüm benliği ger-
gin bir teli titreştirdiğimizdeki gibi titriyordu.

Ve çakan o şimşekten sonra, görme duyusu daha doğumundan önce engellemiş gözlerinin önünde tuhaf imgeler belirdi. Bunlar ışık mıydı? Ses miydi? Ayırt edemiyordu. Bunlar canlanan, bir şekle giren, ışıkla hareket eden seslerdi. Gökkubbe gibi parlıyorlardı; parlak güneş topu gibi dönüyorlardı; yeşil stepin hışırtısı, mırıltısı gibi dalga dalga yayılıyorlardı; bahçedeki uykulu kayınların dalları gibi sallanıyorlardı. Bu, ilk lâhzada gördükleriydi ve o lâhzanın karmaşık duygularıydı ki, sonradan hafızasında kalan tek bunlardı. Sonraki her şey unutulmuştu. Sadece o lâhza içinde görmüş olduğunda ısrar etti.

Ne görmüştü, nasıl görmüştü ve gerçekten görmüş müydü, bu konuda söylenebilecek bir şey yok. Birçok kişi ona bunun olanaksız olduğunu söylemişti. Ama o öyle olduğunda ısrar etmişti, yeryüzünü ve gökyüzünü; annesini, eşini ve Maksim'i görmüştü.

Bir süre orada, çok sessiz, başını yukarıya çevirmiş vaziyette durdu. Öyle garip bir duruşu vardı ki, herkes elinde olmadan ona dönüp baktı ve odayı derin bir sessizlik kapladı. Ona bakanların hepsine öyle gelmişti ki, orada pencerenin yanında duran o değildi, o çok iyi tanıdıkları Pyotr değildi. Başka biriydi, yabancı, tanımadıkları biriydi. Bildikleri Pyotr yok olmuştu. Bir gizem sisi aniden inmiş, onu saklayıp götürmüştü.

Ve o, sığınağında kısa bir süreliğine saklı kalmıştı. Sonradan, o süreden kalan tek şey, bir tür memnuniyet duygusu ve gördüklerine dair tuhaf bir kesinlik duygusuydu.

Bu, gerçek olabilir miydi?

Kör adamın baştan başa titrediği, parlak gün ışığına uzanmak istediği o eski gerilimli anlarında, bilinmeyen yollardan karanlık beynine dolan tüm bu belirsiz, gölgeli algılar veya ışık duygusu, şimdi ani bir coşkunluk halinde yüzeye çıkmış puslu negatifler miydi?

Görmeyen gözlerinin önündemavi gökyüzü, parlak güneş, çocukluğunda yanında uzun zaman geçirdiği, orada sık sık ağladığı berrak nehir ve yanındaki o tepecik belirdi. Sonra eski değirmen, işkenceyle acı çektiği yıldızlı geceler ve sessiz, hüznü ay... Ve tozlu kır yolları, şosenin dümdüz çizgisi, araba dizileri, onların demir tekerleklerine vuran güneş ışığı ve aralarında kör dilencilerin şarkısını söylediği renkli kalabalık...

Yoksa beyinde gelişen, hiç görülmemiş dağlardan, uzaklara yayılan fantastik ovalardan veya cam yüzeyli nehirlerin kıyılarında, atalarının nesiller boyu baktığı saydam güneşin ışıkları altında salınıp duran hayalet ağaçlardan oluşan fantastik imgeler miydi?

Yoksa bunlar, Maksim'in dediği gibi, karanlık beynin, orada ışık ve sesin neşe veya hüznün, zevk veya ıstırap halinde bulunduğu derinliklerinde beliren şekilsiz duygulardan başka bir şey değil miydi?

Ve sonradan hatırladığı... Ruhunda bir anlığına sesini duyduğu bir armoni miydi? Hayatın kendisine verdiği tüm algıların, doğayı hissedişinin, ateşli aşkının birbirleriyle sarmalandığı titrek bir armoni miydi?

Kim bilir?

Sadece o gizemin üzerine geldiğini ve onu terk ettiği son anı hatırlıyordu. O son anda, birbirleriyle birleşip sar-

malanmış ses ve imgeler çınlayarak ve kararsızlıkla, titreşerek ve solarak, tıpkı gergin bir telin çekilince çıkardığı sesin titreşerek sönmesi gibi, başta tiz ve yüksek sesliyken, sonra yavaş ve zorlukla duyulabilir olmuştu. Sanki bir şey, sonsuz bir eğim boyunca kasvetli karanlığa doğru yuvarlanıyor gibiydi.

İşte yuvarlanmış, sessizleşmişti.

Karanlık ve sessizlik. Bu derin karanlıkta hâlâ dirilmeye çalışan belirsiz hayaletler vardı, ama artık bunların bir şekli, tonu, rengi yoktu.

Sonra aniden dış sesler âşına biçimleriyle kulağına ulaştı. Uyanmış gibiydi, ama hâlâ ayakta duruyor, aydınlanmış ve mutlu, annesinin ve Maksim'in ellerini sıkıyordu.

“Neyin var?” diye sordu annesi endişeyle.

“Yok bir şey... Bana öyle geliyor ki, hepinizi gördüm... Uyumuyordum, değil mi?”

“Peki şimdi? Hatırlıyor musun? Hatırlayacak mısın?”

Kör adam derin bir nefes aldı.

“Hayır,” diye cevap verdi çabalayarak, “ama bir şey değil, çünkü hepsini ona... Bebeğe verdim, hepsi bu...”

Sendeledi ve bilincini kaybetti. Rengi soldu. Ama tatlı bir memnuniyet çevresinde parılıyordu.

EPİLOG

Üç yıl geçti.

Kiev'deki Kontrakt Meydanında²⁶ geniş bir dinleyici kitlesi özgün bir müzisyeni dinlemek için toplanmıştı. Kördü ve söylentilere göre hayret verici bir yeteneği ve özgeçmişi vardı. Varlıklı bir aileden geliyordu, ama çocukken bir grup kör dilenci onu evinin oralardan kaçırmıştı ve ünlü bir profesör onunla karşılaşp yeteneğini fark edene kadar onlarla birlikte dolaşmıştı. Veya bazılarına göre o, evden kendi isteğiyle ayrılmış ve romantik bir sebeple kör dilencilerin arasına katılmıştı. Her neyse, salon hıncahınç doluydu ve hasılat dinleyicilerin bilmediği bir hayır işine gidecekti.

Genç adam platforma ilerleyince salonda derin bir sessizlik oluştu. Solgun yüzlüydü ve büyük, güzel gözleri vardı. O güzel gözler böyle sabit durmasa ve yanında sarışın, genç bir kadın ona eşlik etmese, kör olduğuna inanmak çok zordu. Kadının eşi olduğu söyleniyordu.

26. Hatırlayalım, Kontrakt Meydanı, Kiev'de 18. yüzyılda kurulmuş Uluslararası Fuarın ve ticaret merkezlerinin bulunduğu eski alan –çn.

“Boşuna değil, böyle müthiş bir izlenim vermesi,” dedi salondaki dinleyicilerden biri yanındakilere, “görünüşü çok dramatik!”

Gerçekten, düşünceli bir dikkat ifadesi yerleşmiş solgun yüzü, sabit gözleri ve tüm figürü çok özel ve sıradışı bir hal sergiliyordu.

Güney Rusya halkı genel olarak kendi ulusal müziklerini sever, beğenir, ancak burada çok renkli *Kontrakt* kalabalığı bile derin içtenlik ifadesine hemen tutuldu. Beselenmiş bir şey çalmadı. O anda ruhuna ve kalbine ne doluyorsa, onu çaldı.

Kör müzisyenin elinin altından yayılan doğaçlama müziğinde, doğa için duyduğu canlı hislerinin, folklorik ezgi zenginliğine olan hassas bağlılığının esintileri duyuluyordu. Melodik, uyumlu, zengin renklerle bezenen müzik, kâh kutsal bir ilâhi gibi salona doluyordu kâh duygusal hüznü bir ezgiye dönüşüyordu. Bazen göklerde yuvarlanan bir fırtına oluyor, bazen bozkırda bir höyüğün otlarını dalgalandıran rüzgâr oluyor, çok eski zamanların unutulmuş rüyalarını salona dolduruyordu.

Son notalar çalınıp bittiğinde, coşkulu bir alkış tufanı büyük salonu kapladı. Müzisyen başı öne eğik, bu alkış seslerini şaşkınlıkla dinleyerek oturuyordu. Sonra ellerini bir kez daha kaldırıp tuşların üzerine indirdi. O anda tüm gürültüler söndü, sessizlik başladı.

Tam o anda Maksim içeri girdi. Araştıran gözlerle dinleyicilerin yüzüne bakıyordu. Kalabalığın yüzlerinde hep kör müzisyenle aynı heyecanı, aynı hevesi ve parlayan gözleri gördü.

Oturup dinledi. Salondaki herkesten daha iyi biliyordu ki, onun müziğinin arkasında insanın dramı yatıyordu. Ve korkuyordu ki, bu özgürce ortaya çıkan doğaçlama, müzisyenin ruhundan çıkan bu etkileyici kudret, geçmişte sıklıkla olduğu gibi, gerilimli ve istifham dolu bir notanın, onun sanatçı kalbinde yeni bir yara açtığı anda aniden durabilirdi. Ama müzik yükselerek, pekişerek, her zamankinden daha dolgun ve daha güçlü devam etti, birbirlerine kaynaşmış, tek vücut olmuş heyecanlı dinleyicilerin kalbini fethetti.

Ve Maksim oturmuş dinlerken, müzikte çok aşına bir şeyi giderek daha net duyumsamaya başladı.

Evet, oydu. Sokağın velvelesi...

Işıklı, gürleyen, hayat dolu dalgalarla çevrili, ezici, yanıp sönen binlerce değişik ses yayar. Kâh yükselir, kabarıp kâh yine uzak, ama fasilasız bir uğultuya dönüşür, hep sakin, tutkusuz, soğuk ve kayıtsız...

Maksim'in kalbi birden burkuldu. Müzisyenin ellerinin altından, geçmişteki gibi, bir inilti koptu.

Evet, bir inilti koptu, salona yayıldı ve sonra kayboldu. Sonra yine hayatın gürültüsü, bu kez daha net, daha parlak, güçlü, pırıl pırıl aydınlık ve mutlulukla duyuldu.

Hayır bu, eskinin o özel, körlüğün ıstırap ve eziyetinden çıkan bencil acının iniltisi değildi. Maksim'in gözleri yaşardı. Çevresinde bulunanların gözlerinde de yaşlar gördü.

"Görmeyi öğrendi," diye mırıldandı kendi kendine, "gerçekten, görmeyi öğrendi."

Parlak ve canlı melodiler arasından, bir bozkır rüzgârı gibi özgür ve avare, yaşamın türlü türlü hengâmesi arasından, hüzünlü ya da görkemli folk şarkıları arasından, gittikçe daha güçlü ve ısrarlı bir şekilde yeni ezgiler ortaya çıktı.

“İşte böyle... İşte böyle oğlum!” diye cesaretlendirir gibi içinden geçirdi Maksim, “onları neşe ve mutluluğun arasından yakala...”

Bir başka an, kör dilencilerin şarkısı tüm gücüyle, tüm dikkat çekiciliğiyle geniş salonun, büyülenmiş kalabalığın üzerinde tek başına asılı kaldı.

“Köre bir sadaka... İsa için...”

Ama bu, sokağın gürültüleri arasında boğulmuş bir sadaka yakarışı, acınası bir âhüzar değildi. Bu, daha eskilere, baş edemediği acıdan yüzünün çarpıldığı, piyanonun başından kaçtığı, onun yıpratıcı acısıyla baş edemediği zamanlara dair bir şeydi. Şimdiyse ruhundaki acıyla başa çıkmıştı, gerçekliğin gücüyle, derinliğiyle, ihtişamıyla dinleyicilerin kalplerini fethetmişti. Parlak ışığın gerisindeki karanlık gibi, hayatın doluluğu ve mutluluğun arkasındaki acıyı hatırlatır gibi...

Kalabalığın arasında bir fırtına kopmuş gibiydi. Herkesin kalbi, sanki müzisyen onların telini çekmiş gibi titreşiyordu. Müzik bitti, ama dinleyiciler oturmaya devam etti. Salona bir ölüm sessizliği düştü.

“Evet o, ışığı gördü,” diye içinden geçirdi Maksim, başı eğikti. Eskiden acı çeken, yatıştırılamayan bencil kör, şimdi kalbine hayatın gerçek anlamını koymuştu, başka in-

sanların üzüntüsünü, sevincini görmüştü ve şimdi talihsizlerin talihsizliğini hatırlatabilecekti.

Ve eski askerin başı daha da eğildi. O da, işte bu hayatta vazifesini görmüştü. Boşuna yaşamamıştı. Bu müzik ona bunu söylemişti; bu güçlü, salonu dolduran kalabalığın ruhunu teslim alan müzik...

Müzisyenin sahneye ilk çıkışı böyle olmuştu.

1886-1898

On dokuzuncu yüzyıl Rus edebiyatının son büyük temsilcilerinden biri olan Vladimir Korolenko (1853-1921) VakıfBank Kültür Yayınları aracılığıyla ilk defa Türkiye'deki okurlarıyla buluşuyor.

Rus edebiyatının pedagojik ve psikolojik bakımından en değerli klasiklerinden biri sayılan ve birçok dünya diline çevrilen *Kör Müzisyen*, 1886'da yayınlandığı ilk günden itibaren büyük ilgiyle karşılanmıştır. Korolenko'nun, görme engelli küçük bir çocuğun müzikle tanışmasının ardından değişen iç dünyasını adeta kadife kalemle yazıya döktüğü bu aile hikâyesi, kırsal Rus yaşamına dair bize büyüleyici bir anlatım sunuyor.

Levent Özübek'in duru bir Türkçeyle dilimize kazandırdığı *Kör Müzisyen*'in, okurlarına, klasıklere mahsus bir lezzet vaat ettiğini söyleyebiliriz.